

Değerli Kubbealtı Dostları

Bu sayımızın büyük bölümünü vefâtının 50. Yılı münâsebetiyle büyük şâirimiz Yahyâ Kemal Beyatlı'ya ve 25 Haziran'da aramızdan ayrılan Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özemre Hoca'ya tahsis ettik.

Mütefekkir yazar Sâmîha Ayverdi'nin makâlesi "Büyük Terbiyecî Mevlânâ" adını taşıyor. Aysel Yüksel, yazarımızın yeni neşredilen eseri *Kaybolan Anahtar*'ı, Emin Işık Hoca ise makâlesinde "Çağdaşlığın Öteki Yüzü"nü anlatıyor. Yahya Kemal bölümünde Hicran Göze, Prof. Dr. Abdullah Uçman, Prof. Dr. M. Mehdi Ergüzel, Dursun Gürlek, Doç. Dr. Ali Şükrü Çoruk, Zeki Önsöz, Mehmet Nuri Bingöl, Meryem Aybike Sinan'ın makâleleri yer alıyor. Kemal Aren de bu sayıda Yahya Kemal'in "Mehlikâ Sultan" adlı şiirini tahlil ediyor. Bu arada Ekrem Hakkı Ayverdi'nin arşivinden çıkan Yahyâ Kemal Dosyası'na da yer verdik. Bu dosyada şâirin vefâtından hemen sonra bâzı gazete ve dergilerde çıkan neşriyattan ve mühim fikir, sanat ve edebiyat adamlarının değerlendirmelerinden bahsediliyor.

Ahmed Yüksel Özemre bölümünde, Ergun Göze, Prof. Dr. Ahmed Güner Sayar, Prof. Dr. Güngör Şatıroğlu ve M. Nihat Malkoç yakından tanıdıkları ilim ve gönül insanını anlatıyorlar. Memduh Cumhur ise ebediyete yolcu ettiğimiz Ahmed Yüksel Hoca'yı bir rubâisiyle yâd ediyor.

Bu yaz, ilim, fikir ve sanat dünyâsı bakımından tam bir hüznün mevsimi oldu. Vâkıfımız ve yazarımız Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özemre'den sonra Bandırmalı Sütçü Ali Efendi (Ali Öztaylan)'ı da kaybettik. 7 Eylül 2008 Pazar günü Köprülü Mehmet Paşa Medresesi'nde "Kubbealtı Vakfı Dostları"na verilen iftarda bu iki muhterem zat yapı-

lan konuşmalarla yâdedildi.

Kültür sanat kurslarımız 11 Ekim’de başlıyor. Tezhib, Mûsikî, Hat Sanatı, Türkçeyi Doğru ve Güzel Konuşma (Diksiyon), Osmanlı Türkçesi ve Yazı Atölyesi kurslarına kayıtlar başlamış bulunuyor. “Kubbealtı Sohbetleri” de sonbaharda başlayacaktır.

Vakfımız eylül ayında altı adet kitabı kültür hayâtımıza sundu. Sâmiha Ayverdi’nin şimdiye kadar yayımlanmamış yazılarından oluşan *Kaybolan Anahtar* basılmış bulunuyor. Ayrıca kapak tasarımları yenilenmiş ve gözden geçirilmiş olarak *Dile Gelen Taş*’ın ikinci, *Hâtıralarla Başbaşa*’nın üçüncü baskıları ve *Boğaziçinde Târih*’in yedinci baskısı da okuyucularla buluştu. Değerli târihçi Yılmaz Öztuna’nın *İkinci Abdülhamîd, Zamânı ve Şahsiyeti* isimli kaynak eserinin ilk baskısı Abdülhamîd ile ilgili birçok târihî gerçeği gün yüzüne çıkarıyor. *Kadıköylü Yıllarım*’ın yazarı Hicran Göze’nin Mehmet Âkif’e farklı bir bakış açısı getirdiği *Mehmed Âkif Hüzünlü Bir Yolculuk*’un ilk baskısı da kitaplarımız arasındaki yerini almış bulunuyor. Önümüzdeki aylarda İnci Ayan Birol’un *Desen Tasarımı ve Çizim Tekniği*, Nihad Sâmi Banarlı’nın *İstanbul’a Dâir ile Kitaplar ve Portreler*, Dursun Gürlek’in *Kitaplar ve Âlimler* isimli eserleri neşredeceğiz. Banarlı’nın kitaplarını Prof. Dr. Abdullah Uçman neşre hazırlıyor.

Bu sene de Diyanet’in Sultanahmet Camii avlusunda düzenlediği kitap fuarına katıldık. Ekimde Frankfurt Kitap Fuarı’na Kasım’da da Tüyap’ın kitap fuarına iştirak edeceğiz. İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları’ndan sonra Cenan Vakfı Yayınları’nın dağıtımını da üstlenmiş bulunuyoruz.

Bu yaz Ruscuk, Güneş Derneği ve Şumnu Kültür Evi’nden gelen on kız öğrenciye Kubbealtı’nda 30 gün ebru, bağlama, Türk dili ve edebiyâtı hakkında ders verildi. Öğrenciler, 9 Ağustos günü de Köprülü Mehmed Paşa Medresesi’nde kalabalık bir topluluğa çalışmalarını sergilediler. Gösteri sonunda kursa katılan öğrencilere Vakfımız tarafından kurs bitirme belgesi ve çeşitli hediyeler verildi.

Yeni yılda, yeni sayımızda buluşmak üzere hoşça kalın.

Kubbealtı

Büyük Terbiyeci

Mevlânâ

Sâmiha Ayverdi

Beşer târihinin ezelden ebede, değişmez bir kaderi vardır. Her devirde her asırda bâzen dalâletler ile haşır neşir olur, bâzen de gerçekleri kendine rehber tutup onlarla nafakalanmak ve içinin kirlerini yine onlarla yıkayıp pir ü pâk etmek ister. Haklıdır. Zîra madde âleminin çeşitli ıstırâpları, türlü aldatışları ve türlü çileleri ve boğuntuları arasından kendine soluk alacak bir menfez açmayacak olursa, fert olarak da cemiyet olarak da bekâ ve devâmının tehlikeye düştüğüne devirler boyu tekrarlamış olduğu tecrübesiyle, şahit olmuştur. Bu yüzden de bir ölüm kalım mâcerâsı demek olan bu hakikat arayıcılığı, târihin her çağında insan oğlunun hayat temînâtı olmuştur.

Kendisine yaşama ve üreme sahası açmak mücâdelesinde olan her canlı gibi, insan da aynı mücâdeleyi, madde planında olduğu kadar mânâ planında da yapmış ve kıyâmete kadar da yapacaktır. Tabiat kânunlarının zarûrî bir îcabı olan bu arayıcılık, zaman zaman kütlelerin karşısına büyük kurtarıcılar çıkarmıştır. İşte, canlarını beşerin huzur ve selâmetine adanmış olan bu kurtarıcılardan biri de Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'dir. İnsanlık âlemine yedi yüz yıldır hikmet ve hakikat sâkiliği eden *Mesnevî*'si ile reel hayâta o kadar derinlemesine nüfuz etmiştir ki, içtimâî adâlet, vicdan hürriyeti, sosyal nizam adına bundan daha ustaca ve samîmî bir müdâhale tasavvur edilemez. Onun için de *Mesnevî*, hangi devirde, hangi asırda olursa olsun, insan oğlunun kendi kendisiyle hesaplaşmaya, iç ve dış tabiatlarını hizâlî, terâzili, kontrollü bir sistem ve îman fikrine götürmeye tatlı-sert bir vâsita teşkil edecektir.

İngiliz mütefekkeri Huxley, sağa sola mezbûhâne çarpınan ve tabiat karanlığı içinde el yordamıyla kendisine istikâmet tâyin etmeye çalışan kütlelerden bahsederken, insanların huzur ve saâdetten mahrum olmalarının sebebini, hakîkati, geçmiş zamanların verimlerinde aramayıp geleceğin ufkunda belirecek zannetmelerinde görür.

İşte *Mesnevî* de, şüpheler, tereddütler, bocalamalar ve kararsızlıklar içinde kâh dalâlete, kâh hakîkate meyleden insan oğlu için, geçmişten geleceklere uzanan ebedî bir kılavuzdur. Yedi asır evvelinden gelen bu ses, beşeriyetin kulağına her devirde hikmet ve hakikat sırlarını söyleyecek, mustârip, meyus, ümitsiz ve çâresiz kütleleri, ihtiras tufanları ortasından çekip, onlara Nuh'un gemisi gibi, selâmet ve necât durağı olacaktır.

*

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, insan rûhunun şematik çatısını bütünüyle görüp, onun sakat, bozuk ve kusurlu taraflarına ferâset ve kudretle parmak koyan ve mânevî bir operasyonla da şifâlandıran büyük terbiyeciler kâfilesindedir.

Metodundaki başarı sebebi ise, hareket ve vüsul noktasının, sevgiden başlayıp sevgide tamamlanmasındadır. Lâkin beşeriyeti bu kadar iyi tanıyan ve her hâl ve kârda onu sevip lûtufkâr olan Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'yi ne yazık ki beşer, hakkıyla tanımak tâlihine her zaman ulaşamamıştır. Eğer büyük çoğunluklar, böyle mutlu bir bahtiyarlığa ermiş olsalardı, yeryüzünü kasıp kavuran nice nifak, ihtilâf, zıddiyet, fesad ve dalâletlerin kendiliğinden başları kesilirdi. Halbuki gaflet karanlığında ve zan vâdilerinde kalan insan oğlunun hatâli görüşüne her fırsatta parmak koyan büyük hakîm, aynı fikri şu hikâyeciğiyle ne güzel realize eder: "Hiç fil görmemiş birkaç kişiyi, karanlıkta bir filin yanına bırakırlar ve: Fil nasıl bir mahlûktur? diye sorarlar. Kulağını tutan, fil, muazzam bir yelpâze-ye benzer, der. Bacağını tutan, koskoca bir sütundur, der. Gövdesi-ne el vuran: Fil, tıpkı bir kaya gibidir, cevâbını verir. Hâlbuki perdeler açılıp fili bütünüyle görmek mümkün olunca, kıyas ve zan yoluyla tavsif ettikleri mahlûkun, vehim ve hayallerinden bambaşka

olduğu meydana çıkar.”

İşte biz de Mevlânâ’yı, gerek zihnî, gerek rûhî hayâtımızın karanlıkları arasında, kendisine asla benzemeyen bir şeylere benzetmekteyiz. Halbuki hakîkati meydana çıkaracak güneş doğup, perdeler açılınca, Mevlânâ denen âbide insanın, her devirde ve her asırda beşeriyeti eğriden doğruya, dalâletten hidâyete, küfürden îmâna dâvet eden bir mürebbî olduğunu görürüz. Onun için de dünya, kendisine hizâyâ getirecek, ham ve kaba enerjisini ilâhî bir süblimasyonla temizleyip beşeriyete yarar hâle sokacak bu uluların izinde ve gölgesinde ümit ve ideal aramak ihtiyâcındadır. Bâhusus sosyal buhranların alıp yürüdüğü devirlerde bu ihtiyaç daha kesin ve keskin olarak kendini gösterir.

*

Her sene olduğu gibi bu yıl da Şeb-i Arûs ihtifâli yapılmaktadır. Yâni büyük hakîmin adı etrâfında şiirin, mûsikînin, semâ’ın, vecd ve aşkın el ve söz birliğiyle cemiyete bir nefes aldırma merâsimi.

Bilindiği gibi Hazreti Mevlânâ, dış tabiatın çeşitli boğuntusu içinde bunalmış olan kütleleri, bir yandan şiirleri, gazelleri, rubâileri, bir yandan da ney ve kudüm sesleri, semâ denen aşk dalgalanışları ile, dış âlemden iç âleme çeker ve bu dâvette de güzel sanatların en ince kollarından faydalanırdı.

Mâzisi Orta Asya baksılarının millî rakslarına kadar giden semâ, insan oğlunu beşerî zaaf, ihtiras ve küçüklüklerin üstüne çıkararak, bir vecd ve âhenk terkibidir. Öyle bir vecd ve âhenk terkibi ki buna, vücutların ritmik hareketiyle ifâde edilmiş şiir ve mûsikî de denebilir.

Şunu da unutmamalı ki Türk milleti, bedenle rûhun bu akortlu, bu müşterek ve muhteşem âhengine vâsıl olabilmek için bin senelik bir medeniyetin potasında yoğrulup, tradisyonel bir medeniyetin hikmet ve irfan haddesinden geçmesi lâzım gelmiştir.

Bugün modern ilmin psiko-fizik imkânlarıyla insan rûhunda yapmak istediği deşarj ve tasfiyede, neylerin, kudümlerin, semâ’ın ve tefekkürün yarattığı kendinden geçiş, cezbe ve şevkin kudretli ve

tabiî buyruğu yoktur.

Dr. Alexis Carrel'in dediği gibi, şahlanmış ve gözü dönmüş teknik dünyânın hızı ve yarışı ortasında ruh yumuşaklığını, iç huzûrunu ve mânevî değerlerini kaybederek îcatlarının esîri ve zebûnu olmuş insan toplulukları, kendilerine yol gösterecek, gönüllerine ışıktutacak merkezlere bugün her zamandan daha muhtaçtır. Zîra menfî ve tahrip edici kuvvetlerin yerini, yapıcı ve yükseltici elemanlarla doldurmak, ancak ve ancak Mevlânâ gibi, kütleleri sevgi ve birlik terbiyesiyle tasfiye yoluna götüren sistem sâhiplerine has bir kudrettir.

İnsan oğlu duyucu, düşünücü ve görücü bir mahlûk olduğundan, huzur ve selâmeti de zihnî ve rûhî terbiyesinin gelişme şartlarına bağlıdır. Bu îtibarla mânevî ve rûhî değerleri kısır ve başı boş bırakılıp, gücünü ve himmetini yalnız madde üstüne, yâni sâdece dış tabiata harcayan bir cemiyetten, nizam, istikrar ve emniyet beklemek abestir.

Esâsen kütlelerin karakteristik inhitat vasfı, bu çeşit terbiyecilerden yüz çevirmeleri ile sâbittir. Fakat gün olup ta, beşeriyetin canı boğazına gelerek bir moral kurtuluşa hasret ve ihtiyaç hissettiği an, artık onu sahte idoller ve ideolojilerle tatmin etmek mümkün olamaz ve kurtuluşu, asırların irfânını dölleyip bereketlendiren büyük rehberlerin ardınca koşmakta bulur.

Bahçıvanı olmayan tarlayı ot basması tabiidir. Bugün de mânevî dünyâsı kontrolsüz, bakımsız ve gözcüsüz kalmış beşeriyet, zehirli otların istilâsına uğramış bulunuyor. Onu, bu verimsiz ve çorak hâle getiren parazitlerden kurtaracak eli aramak ve bulunca da ona sıkı sıkıya yapışmak artık bir ölüm-kalım zarûretidir. Zîra cemiyetler, hatâların ve mânevî değerlere karşı göstermiş olduğu bigâneliğin muhâsebesini yapmakta biraz daha gecikecek olursa, kurtuluşu olmayan bir gayyâya kendini atmış olacaktır. Artık ihtiyar dünya, başını elleri arasına alıp, bunu düşünmeye mecburdur.

İnsanları, kusurlarına, zaaflarına, günah ve hatâlarına rağmen sînesine çeken, yahşi yaman, her yaratılmışı muhabbet-i dünyâsın-

da huzûra kavuşturan Mevlânâ'ya, târih kaderimiz yönünden de, Türk olarak, ödenmez bir minnet borcumuz vardır. Şöyle ki, on üçüncü asır Anadolu'sunun siyâsî, içtimâî ve iktisâdî krizlerle kıvrıldığı bir devirde, Mevlânâ, bir taraftan mücâhid ve kahraman rûhu, bir taraftan tefekküründeki birleştirici kuvvet ve sanatındakiengin kudretle Türk Anadolu'yu yeni bir terkibe hazırlayanlara bayraktarlık etmiştir.

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî o paha biçilmez cevherdir ki, çakıl taşı zannedip bir köşeye bırakmamızla değerinden bir şey kaybetmez. Belki kıymetini ölçemediğimiz bu hazîneyi, kalpî hâlisten seçen bir cevâhirci çıkıp elimizden alıverir. İşte böyle bir hüsrâna düşmemek için uyanmamız, öz ve millî değerlerimizden bir muhteşem değer olan bu büyük terbiyecinin izine düşmemiz, hayat ve bekâ dâvâmızın tâ kendisidir.

Kaybolan Anahtar

Aysel Yüksel

Kaybolan Anahtar, Sâmîha Ayverdi Külli-yâtı'nın otuz dokuzuncu kitabıdır ve adını bu kitapta bulunan aynı isimdeki parçadan almıştır.

Niçin "Kaybolan Anahtar?" Yazar bunu îzah ederken: "Medeniyet bir milletin fikrî, içtimâî, idârî, hukûkî, askerî ve iktisâdî faâliyetlerinin bir semere ve netîcesi olduğuna göre, bu kıvamlı ve tertipli hüviyetimiz ile insanlık târihine parmak ısırtmış bir milletiz." "Bizim de içinde kapalı kaplı faydalanamadığımız Kârın misâli defînelerimiz, ucu bucağı olmayan hazînelerimiz varken binlerce yıllık târihimiz boyunca biriktirip bir kıyıya yığıdığımız mâzî bereketi ortasında yoksulluk krizleri geçiriyoruz." der ve büyük bir yürek yanığıyla bu duruma bir çâre arar:

"Teşkilâtçı idik, idâreci idik, yediden yetmiş tepeden tırnağa sanat-kârdık." diye hayıflanır ve sorar: "Milletimiz neden şimdi her yönden kendi hüviyeti ile alâkasını kesmiştir? Acabâ onu bize kim öğretir, kim söyler yeni baştan kim kazandırır?"

"Bizim defînelerimiz; dil, din, mîmârî, mûsikî gibi zîrûh içtimâî gerçeklerdir." Kısaca görüldüğü ki bu kayıplarımız millî kültürümüz ve mânevî değerlerimizdir. Sâmîha Ayverdi bu tespitlerinden sonra hazînenin ancak akl-ı selim, ihlâs ve îman anahtarı ile açılacağı işâretini verir, görüşlerini ve tespitlerini bildirir; ayrıca çârelerini de anlatarak idrâkimizi uyandırmak ister.

Çöküş devrimizin meselelerini, kendi kendimize yabancılaşmanın sıkıntılarını ve uğradığımız kayıpları, 1944'de kaleme aldığı Yolcu Nereye Gidiyorsun romanından başlayarak Mesîhpâşa İmamı, İstanbul Geceleri, Boğaziçi'nde Târih, İbrâhim Efendi Konağı, Türk Târihinde Osmanlı Asırları başta olmak üzere bütün eserlerinde çok ince

çizgilerle ele alır, böylece, “meselesiz insan olmaz” diyen yazar gençlere yeni bir hedef gösterir.

Eskiden Kızılelma’mız İlä-yı Kelimetullah aşkına fetih yapmak ve zaferler kazanmak iken artık ilimde, fende, sanatta ve medeniyetin her bir sâhasında başarılı olup zaferler kazanmak olduğuna işâret eder.

Nitekim, tanısın tanımısın bir vatandaşımızın, kültür, ilim ve sanat alanlarındaki herhangi bir başarısı karşısında çok memnun olduğuna, heyecanlandığına ve o kimseyi hemen tebrik ve taltif ettiğine yakınları pek çok defa şahit olmuştur.

Yazar geleceğimiz hakkında hiçbir zaman ümitsiz olmamıştır. Bu konuda *Boğaziçi’nde Târih* kitabında, “Şanlı bir târihi, şerefli bir mâzîyi içinde yoğurduğumuz zaman teknesi yeni bir hamur ve bu hamura katılacak tâze bir maya bekliyor” der ve elden ele, dilden dile, gönülden gönüle emânet edilmiş mâzîmizi hâfızaların hapsinden ve daldıkları gafletten kurtarıp hayat ve devam gücüne güç katmak, bu dağılıp çürüyen bünyeyi yeni baştan inşâ etmek gerektiğini söyler.

Bu inşâ nasıl yapılacaktır? *Kayıp Anahtar’ın “Ahîlik ve Esnaf Kitabı Hakkında”* adlı tenkit yazısında kaybolan hazînelerimizin, yapacağımız her türlü içtimâî, sînâî ve kültürel hamlelerimizde bize yol göstereceğine işâret ederek: “Hiçbir müessese, tabii ömrünü yaşayıp hayâta vedâ ettikten sonra aynen ve tamâmen ihyâ edilemez. Şu var ki geçmişten ders ve örnek almadan ve millî hâfızaya mürâcaat etmeden yeni bir müessese kurmak da mümkün değildir. Israrla beyân etmek isterim ki, dağılmış olan Türk medeniyet zincirini millî-mânevî bir anlayışla lehimlemeden; içtimâî, iktisâdî bir kuruluşun müesseseseleşmesi mümkün değildir.” hükmü ile meseleye son noktayı koyarken bize bir anahtar daha uzatır.

Sabancı Üniversitesi öğretim üyelerinden Hasan Bülent Kahraman da bu konuda 7 Eylül 2008 târihli *Sabah* gazetesinde yayınlanan röportajında; “Gündelik hayâtın geçmişteki yaşantısını taklit ederek bugün hiçbir yere varamayız. Bu bir sentez meselesidir.” der. Sâmiha Ayverdi bu düşüncelerini ondan yaklaşık yarım asır önce yazdığına

göre analiz ve sentezlerinde ne kadar isâbetli ve ileri görüşlü olduğu böylece bir kere daha ortaya çıkmış olur.

Görülüyor ki yazar; *Yolcu Nereye Gidiyorsun* romanından başlayarak günümüze kadar yayımlanan muhtelif eserlerinde aynı görüşü ısrarla ifâde etmesine rağmen ne yazık ki yarım asrı geçen bu devre içinde uyanamamış, eksiklerimizi tamamlayamamış, işaret edilen yönde bâriz bir gelişme gösterememiş olduğumuz anlaşılmaktadır.

Halbuki asrımızın globalleşen dünyâsı içinde bizim kendi değerlerimize sâhip çıkarak dünyâya açılmamız ne kadar hayâtî bir önem taşımaktadır. Elbette globalleşen dünyânın bir parçasıyız. Onların güzel ve faydalı yönlerinden istifâde ederken; bizim de onlara, kendi güzelliklerimizden bir şeyler vermemiz gerekir. Bunun için önce kendi değerlerimizi çok iyi bilmemiz ve kendi büyüklüklerimize ve kendimize inanmamız şarttır.

Kitabın “El Hükümü Li-Men Galeb” yazısı körü körüne batı hayranlığının önüne geçmek yolunda kendi geçmişini, hakkı ile bilmeyen gençliği, târihini unutup yabancılara hayran olmaktan kurtarmak için geçmişin iftiharlarından haberdâr edilmelerinin lüzumlu olduğunu bildirirken, “Nedîmof” parçasında olduğu gibi târihimizde kötü iz bırakmış kimselerin hatâlarını belirtmekten geri kalmaz. Böylece geçmişimize tarafsız bir münekkit gözüyle bakarak bizi bize anlatmak ve gençliği uyarmak ister.

Öyle ki sinema, dergi ve tekstil ürünlerinde görülen Barbi Bek, Örumcek Adam, 101 Dalmaçyalı gibi sanal kahramanlar yerine bizim kartal kanatlı akıncılarımızı, Kara Murat, Keloğlan ve Nasrettin Hoca gibi daha nice kahramanlarımızı, millî-dînî motifler hâlinde hayâta geçirip; çizgi filmlerde, tekstil ürünlerinde, dergilerde ve benzeri yerlerde konu edemediğimize, oyuncaklarımızda motif olarak kullanamadığımızı, batı örneklerinde görüldüğü gibi bir sanâyî hâline getiremediğimize, bu şûura eremediğimize hayıflandıkları, sohbetlerini dinleyen gençler ve yakınları tarafından çok iyi bilinmektedir.

Bu tür faaliyetler aynı zamanda geçmişten aldığımız değerlerimizi günün şartlarına adapte etmenin de güzel bir örneği olacaktır görüşünü beyan eder.

Sâmiha Ayverdi bu kitabındaki “Acı Bir Gerçek” ile “Nazifler” isimli yazılarında devletimizin dil politikası ve dilimizin doğru kullanılması hususları üzerinde durur. “Acı Bir Gerçek” isimli yazısında loğusa hamamından geldiklerini gördüğü genç bir kadına söylediği hayırlı olsun temennisine onun cevap vermeyişi karşısında yanındaki kadının “O Türkçe bilmez” demesi üzerine “Demek ki biz Türkler bütün bu toprakların üstüne saraylar, hanlar, hamamlar, kervan-saraylar, mescitler, medreseler, çeşmeler, imâretler yapmış, amma onları kendi kendilerine yabancı bırakmanın bir ihânet olduğunun farkında olmamış bulunuyorduk” diye düşünerek Osmanlı devrinden bu yana devletimizin belirli bir dil politikası olmadığını düşünür ve üzüntüsünü dile getirir.

“Nazifler”de ise bazı kelimelerimizin yanlış kullanılması yüzünden dilimizin bozulmasına karşı gösterdiği derin hassâsiyet ve titizliktir ki mahalle muhtarına mahsûlât ve mâmûlât kelimelerinin mânâlarını açıklattırarak bu kelimelerin birbiri yerine yanlış kullanıldığını söyler.

Esâsen bu *hususta Millî Kültür Meseleleri ve Maârif Dâvâmız* kitabında “Türkçenin Çilesi”ne geniş bir yer ayırır ve diğer eserlerinde de Karagöz, orta oyunu gibi temâşâ hayâtımızla ilgili hâtıralarını anlatırken yer yer bu konudaki görüşlerini dile getirir.

Gençlerin dillerini doğru öğrenmeleri konusunda 1970-1980’li yıllarda onların kolayca bilemeyecekleri bazı kelimeleri tespit ederek mânâlarını da karşlarına yazıp, kullanılış şekillerine birer örnek cümle vererek; “*Benzerlerini hazırlayın gençler bilmedikleri kelimeleri öğrensinler*” demiştir. Hazırladığı bu örnekler Ayverdi Enstitüsü Arşivi’nde muhafaza edilmektedir.

Bunun gibi bazı gençlerin târihinden, dil ve kültüründen uzaklaştığını ve bu konularda eskiye nispetle daha zayıf olduklarını görerek son devir yazılarında onların, millî kültür ve îman yolunda

daha zayıf oldukları noktalarda dikkatlerini çekmek isteyen bir üslûp kullanmış ve *Boğaziçi'nde Tarih ve İstanbul Geceleri* gibi eserlerindeki ifâdeleri yerine daha didaktik söyleyişleri tercih etmiştir.

Bu endişeyle, 1938-1948 yılları arasında yazdığı romanlarını da 1974'den itibaren sâdeleştirmiş ve bu kitapların daha sonraki baskıları buna göre yapılmıştır. Yazarın kendi el yazısıyla sâdeleştirilmiş bu nüshalar da yine Ayverdi Enstitüsü Arşivi'nde muhâfaza altına alınmıştır.

Dilimizin geçirdiği buhran dolayısıyla Hâlit Ziyâ, Hâlide Edib, Refik Hâlit gibi birçok yazarın eserleri zamânımızda maalesef sâdeleştirilerek basılmıştır. Fakat bir yazarın kullandığı kelimeleri değiştirmeye, eserin ifâdesini bozmaya kimsenin hakkı yoktur prensibinden hareketle ve gençlerin okudukları kitapları anlayamamaları endişesiyle metinde değişiklik yapmadan Sâmiha Ayverdi'nin eserlerinin yeni baskılarında, gençlerin bilmedikleri kelimelerin mânâlarının metin arasında parantez içinde verilmesi veya gerektiğinde dip notta açıklanması uygun görülmüştür.

İbrâhim Efendi Konağı, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından liselerde okunması gereken yüz temel eser arasına alınca 2007 ve sonrasındaki baskılarında, lise öğrencileri arasında yapılan araştırmanın sonuçlarına göre belirlenen kelimelerden karşılıkları kısa olanları metin arasında parantez içinde küçük punto ve italik olarak, uzun olanları de dip not olarak yazılmıştır. Yazarın diğer eserlerinin yeni baskıları yapılırken de bu metot uygulanarak gençlerin dilimizi ve kültürümüzü daha iyi ve derinden öğrenmelerine ve kelime hazînelerinin gelişip zenginleşmesine yardımcı olmak gayretiyle hareket edilmiştir.

Bir mensur şiir olan *Dile Gelen Taş* kitabında ise mensur şiirlerin şiiriyetini bozmamak için kelimelerin mânâlarının dip not hâlinde verilmesi tercih edilmiştir. Metinlerin âhengini bozmamak için bundan sonraki kitaplarda da aynı şekilde hareket edilmesi kararlaştırılmış ve bu sebeple *Kaybolan Anahtar*'da da bu yolda bir düzenleme yapılmıştır.

Kıymetli mesâi arkadaşım Zeynep Uluant ile birlikte *Kaybolan Anahtar*'ın neşrinden sonra Hocamız Sâmiha Ayverdi'nin diğer yazılarının kitaplaşma çalışmalarına devam etmekteyiz.

'Vatan Ana' olarak nitelendirilen Sâmiha Ayverdi'nin henüz hiç basılmamış yazılarının beş veya altı cilt tutacağı düşünülmekte olup, baskıya hazırlama çalışmalarına devam edilmektedir.

Bu yazıların büyük bir kısmı 1990-1993 yılları arasında kaleme alınmış, yazarın bizzat kendisi tarafından "ağaçta kalmış son yapraklar" veya "dalda kurumuş son meyvaların silkelmesi" olarak isimlendirilmiş hâtıra, makâle, sohbet yazıları ile muhtelif gazetelerde, dergilerde yayınlanmış, bir kısmı da röportajlar ve anket sorularına cevaplar, konferanslar, mektuplar, çeşitli makamlara gönderilmiş raporlar ve paragraflar hâlindeki yazılardır.

Eserlerinin, yazarın gâye edindiği hususlarda hepimizi uyandırması, harekete geçirmesi ve *Kaybolan Anahtar*ımızı tez zamanda bulmamız dileğiyle.

Yahyâ Kemal'in Kayıp Sohbetleri

Hicran Göze

Peyâmi Safâ “Yahyâ Kemal'in en köklü ve soylu tarafı, şiirlerinden ziyâde sohbetlerinde ifâdesini bulan târih aşkıdır” der. Ve “ Onu dün yakından tanıyanlar yarın şiirleriyle tanıyacak olanlardan daha fazla anlamak ve zaman zaman eşsiz kalan sıcak mâneviyâtının kaynaşlarını değerlendirmek imtiyâzına sâhiptirler. Onu tanıyamamış olanların, şiirleri hakkında verecekleri hüküm ne kadar müspet olursa olsun eksik kalacaktır” diye de ilâve eder.

Peyâmi Safâ, dostu Hamamîzâde İhsan'la birlikte, Yahyâ Kemal ile yaptığı, tâ Rumeli Hisarı'na kadar uzanan bir gezintiye unutamamış, o günü şu satırlarla yâdetmiştir “Yolda, eski ve ahşap evlerin, büyük küçük binâların hiç bilmediğim târihlerini anlatıyordu. Fakat buna bir anlatma demek hâdiseyi en dar eb'adında küçültmek olur. Anlatmıyor, terennüm ediyordu. Söylerken her kelimenin içine kendiliğinden melodiler dolduran tannan sesi, cümlelerine bâzen bir mısra, bâzen bir şarka âhengi veriyordu. Bizi dışarıdan gösterdiği her binânın içine sokuyormuş gibi, orada yaşatıyormuş gibi, geçmişe yaptırdığı seyahatte rehberlik ediyormuş gibi hârikulâde bir çekiciliği vardı.”

Rumeli Hisarı'nda fetih şehitlerinin mezarları başında ise Yahyâ Kemal dinleyenleri o derece fetih günlerine götürmüştü ki herkes hayranlığın ötesinde sanki bir rüyâ âlemine girmiş gibiydi. Peyâmi Safâ “Ona mı, fethin serdarlarına mı hayran olacağımı şaşırılmışım. Bir-biri kadar güzeldiler” diye yazar.

Yahyâ Kemal unutulmazlar arasına girmiş bir nüktesini de bu sarhoş edici gezintinin sonunda etrafında toplandıkları yemek masasının başında söylemişti. “Türk Fâtih'lere Rum garsonlar lâzımdır.

Dünya muvâzenesini böyle bulur” diyerek. Çünkü lokantada kendilerine çok iyi hizmet eden garson Rum’du. Peyâmi Safâ’nın yazdığına göre şâirimiz bu sözünü çok beğenmiş *“Türk Fâtih’e Rum garson!”* diyerek saatlerce tekrar edip durmuştu. O güzel günü aruzcuların geleneğine uyararak bu beyitle de geleceğe taşımıştı.

*Beş asrı geçirmiş Boğazın manzarasında
Gün geçti Peyâmî’yle Hamâmî arasında*

Yahyâ Kemal’in tadına doyumlanmayan târih aşkı ile dolu sohbetleri ne yazık ki ölüm denilen kaçınılmaz son ile kayıplara karışmıştır. Bu sohbetler dostları ve yakınları arasında onu çok aranan, âdeta tiryâkisi olunan bir kişi hâline getirmiş, o devrin edebiyat, târih ve fikir meselelerine âşına çok seviyeli bir çevrenin köşklerinde ve yalılarında misâfir etmek için yarıştığı, paylaşamayan bir şeref misâfiri yapmıştı.

Yâkup Kadri Karaosmanoğlu hâtıralarında, Yahyâ Kemal’i önce nasıl hafife alıp sonra nasıl şaşırdığını anlatır. Bir Beyoğlu gezmesinde karşılaştığı Kıbrıslızaâde Şevket Bey’in yarı şaka, yarı ciddî *“Öp elini büyük edebiyat üstâdımızın”* diyerek tanıştırdığı Yahyâ Kemal’in edebiyatla herhangi bir alâkası olduğuna önceleri hiç inanamamış, Yahyâ Kemal’e uzun zaman, Paris dönüşü onu evinde ağırlayan Şefik Esat’ın *“Bilmezsin ne geniş bir edebî kültürü, ne derin bir târih bilgisi vardır ve konuşması ne kadar enteresandır”* demesine rağmen *“Tombul vücudu, güzel ama çizgileri kalın başı ve tutuk, donuk hâliyle, Paris’ten, Quartier Latin’den değil, Osmanlı ülkesinin uzak vilâyetlerinin birinden yeni gelmiş herhangi bir taşralı genç”* olarak bakmış, dilindeki hafif Rumeli şîvesine de takılmıştı.

Rahmetli Münevver Ayaşlı ile Yahyâ Kemal arasında geçen bir konuşma, şâirimizin de bu taşralılıktan rahatsız olduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Yahyâ Kemal güzel bir yaz sabahı, Ayaşlı ile Büyükkada’da kulübün bahçesinde otururlarken *“Ah o paşazâdeler, ah o paşazâdeler, Ah o İstanbullular, bana rahat vermediler”* diye söze başlamış, Ayaşlı’nın *“Aman Beyefendi, ne yaptılar size”* demesi üzerine *“Bir şey yapmadılar, zâten onlar, insana bir şey yapmazlar,*

yapmadan yaparlar... Oturmaları başka, konuşmaları başka, aralarında şakalaşmaları başka, giyimleri kuşamları velhasıl her şeyleri benden başka. Benden çok daha az zeki, fakat ben onları çok zeki görüyordum, benden çok daha parasız, âdeta züğürt, fakat ben onları çok zengin görüyordum. Terzilerini sordum, Bother dediler, gittim Bother'den kostümler yaptırđım. Gömleğçilerini sordum, Kolero dediler, gittim Kolero'dan gömlekler aldım. Olmadı olmadı, onlar gibi olamadım, olamadım, olamadım... İyice anladım ki İstanbul'a Niş'ten değil, Paris'ten gelmek lâzım imiş. Ben de doğru Paris'e gittim" diye cevap vermiş. İşte Yâkup Kadri'nin "Herhangi bir taşralı genç" olarak gördüğü Yahyâ Kemal Paris'ten yeni dönen Yahyâ Kemaldir. Yakûp Kadri gence her ne kadar kurtulmak istediğı taşralılığı yapıtırsa da artık o, karşılarında bir vakitler komplekse kapıldığı İstanbulluların ve paşazâdelerin paylaşamadığı bir Yahyâ Kemal'dir.

Genç Yakûp Kadri pek haksız da değildi. Dostlarının şâiri, târihî ve edebî konulara çekmek ve kendisini ona hayran etmek için gösterdikleri gayret hep boşa gitmiş, Yahyâ Kemal sanki inat eder gibi günlük siyâset dedikoduları içinde dolaşıp durmuş, daha sonra çok dost olacağı bu genç edebiyatçının üzerinde bıraktığı taşralılık tesirini bir türlü silememişti.

Ama bu siyâset dedikoduları bir akşam son bulacak, Yâkup Kadri, "Taşralı bir genç" olarak gördüğü Yahyâ Kemal'in toplantıda bulunan kadın erkek herkesi hayran bırakan konuşması karşısında büyük bir şaşkınlığa düşecekti. Israrlı ricâların ve isteklerin üzerine Yahyâ Kemal ayağa kalkmış, kendine has bir okuyuş tarzı ile Hugo'dan, Baudelaire'den, Vairlaine'den, Heredia'dan şiirler okumaya başlamıştı. Bunların arasına bizim eski ve yeni şâirlerimizin şiirlerini katmayı da ihmal etmemişti.

Yâkup Kadri, Yahyâ Kemal'in "Bu şiirleri hiç şaşırmadan, hiç yanılmadan ve her kelimenin fonetiğini, her mısırân ritmini ifâde ettikleri hisse göre değerlendiren bir sesle ezbere söylemesi" karşısında hayretler içinde kalmış, "Mektep kitaplarımızla birlikte kapayıp bir kenara attığımız, Baki gibi, Nedim gibi Divan edebiyatı şairlerimizi, birinin Kanûnî Süleyman'a mersiyesini, öbürünün Sâdâbat şarkılarını okumak sûretiyle bize o

akşam ilk defa Yahyâ Kemal tanıtılmıştı diyebilirim” diyerek bir başka hayranlığını daha dile getirmişti. Genç edebiyatçı, dostlarının ona verdiği *“Edebiyat üstâdı”* pâyesini devam eden sohbetlerin büyüsyüyle artık çok görmemeye başlamış, herhalde taşralılığını da unutmuştu.

Yâkup Kadri, Yahyâ Kemal ile dostlukları ilerledikten sonra onun sohbetlerinde söylediklerini, bir masa başına oturarak yazmasını çok istemiş *“Bir gün hepsi zihinlerde dağılıp gidecek ve korkarım senden, senin en zengin tarafından ortada bir şey kalmayacak”* demişti. Bu husustaki fikrini ölümünün arkasından da *“Yahyâ Kemal şâhâne bir tembeldi ve bundan ötürü kafasının içindeki hazînedden bize pek az şey bırakıp gittiği kanaatindeyim. O hazînenin ne kadar zengin olduğunu ancak birkaç yakın arkadaşıyla bâzı müritleri bilirler ve bunlar ölümünden sonra yayınlanan eserlerini gözden geçirirken asıl şahsiyetinin yalnız bu belgelerle ölçülemeyeceğini düşünmüş olsalar gerektir. Nitekim aziz şâirin ölümü münâsebetiyle yazdığım bir yazıda böyle bir düşünce üzerinde durmuş ve Yahyâ Kemal’in yokluğunu en çok özel sohbetlerinden mahrum kalmakla hissedeceğimizi belirtmiştim. Zîra bence asıl Yahyâ Kemal, her biri edebiyat ve târih görüşümüze yeni yeni ufuklar açan bu sohbetlerin adamı idi”* diye yazarak açıklamıştı.

Peyâmi Safâ da aynı üzüntüyü ve endişeyi duyanlardan olarak her yönüyle tam bir Osmanlı olarak tasvir ettiği Yahyâ Kemal’in ölümle kaybolan bu şâhâne sohbetlerinin hasretini çekenlerdendir. Çünkü Peyâmi de *“Onun büyük Osmanlı seferlerini anlatırken, mâziyi hâl içinde imiş gibi ne samîmî bir heyecanla yaşadığını ve yaşattığını”* çok görmüştü. Peyâmi Safâ *“Eğer onun sözleri vaktiyle ses makinesine alınabilmiş olsaydı, bugün, Ahmet Refik’ten sonra tamtakır denecek kadar boş kalan târih edebiyâtımız şaheserlere kavuşacaktı. Bence son zamanlarda orjinalliği münâkaşa edilen şiirlerindeki şahsiyetinden ziyâde, onun kudretli tarafı, Osmanlı târihine karşı duyduğu cezbe hâlindeki büyük heyecânı ifâdelendiren konuşmalarıydı. Yahyâ Kemal’in bu emsalsiz târih lirizmini hiçbir iz bırakmadan, berâberinde götürmüş olması en çok yandığım kayıptır.”* diye yazmıştır

Görülüyor ki iki çok kıymetli edîbimiz de aynı üzüntü ve has-

retle onun için “Keşke o sohbetleri yazsaydı” deyip durmuşlardır. Peyâmî Safâ’nın ve Yâkup Kadri’nin bu keşkelerine katılmakla beraber içimden gelen bir ses onları da tembellik ve ihmalkârlıkla suçlayıp biraz hırpalamak için beni âdeta dürtüyor. Evet, o devirde bu sohbetleri, sohbeti yapanın sesi ve tavırlarıyla geleceğe taşıyacak vâsıtalar ve imkânlar azdı veya yoktu. Ama şâirimizin bâzı müritleri ve birkaç yakın dostu ellerindeki kalemi steno gibi çalıştıracak bir “Eski Türkçe” ye de mi sâhip değildiler? Keşke onlar hasretini çektikleri bu konuşmaları kâğıda geçirerek geleceğe taşıyabilseydiler... Ama o sohbetlerin konuşanın sesinden ve tavrından yoksun olarak yazıya dökülmesi de acaba şâirimizi olanca canlılığı, kendine has tavır ve edâsı ile karşılarında görerek dinleyenlerin aldığı zevki verebilecek miydi?

Heinrich Heine ve Yahyâ Kemal

Zeki Önsöz

Heinrich Heine 1797-1856 yılları arasında yaşamış Alman şâiridir. Yahûdi kökenli bir âileden gelen Heine, âilesinin ısrarıyla hukuk okudu. Yahûdiler devlet görevlerine alınmadığı için hukuk fakültesini bitirdiği yıl Protestan oldu. Fakat hiçbir zaman avukatlık ya da kamu görevlerinde çalışmadı. 1827'de o zamana kadar yazdığı şiirlerini *Şarkılar Kitabı'nda (Buch der Lieder)* topladı. Bu şiirlerin çoğu Schumann ve Brahms gibi ünlü besteciler tarafından bestelendi. Daha sonra düz yazıdaki ustalığını ortaya koyan dört ciltlik *Seyahat Tabloları (Reisebilder)* ile Harz bölgesine yaptığı geziyi anlattı.

1831 yılında Paris'e yerleşen Heine, Fransız ve Almanlar arasında düşmanlığı ortadan kaldırmak amacıyla yazılar yazdı. Victor Hugo, Alexandre Dumas, Balzac gibi yazarlarla tanıştı. Almanya'nın içinde bulunduğu durumu ve yakın geçmişini eleştiren yazıları 1835'de Alman Parlamentosu'nun aldığı bir kararla ülkesinde yasaklandı. 1844 yılında *Almanya Bir Kış Masalı, (Ein Wintermarchen)* isimli uzun şiirini yayımladı.

Hayatının son sekiz yılını hasta ve yarı kör olarak geçiren Heine bu dönemde karamsar, acı dolu şiirlerini *Romenzero* (1851) ve *Şiirler (Gedichte)* isimli kitaplarında topladı. Heine 1856'da Paris'te öldü ve mezarı bu şehirdedir.

*

Hayat hikâyesini, eserlerini yazdığımız Heinrich Heine ile Yahyâ Kemal aynı çağda, aynı ülkede yaşamamışlardır. Yahyâ Kemal ile Heinrich Heine arasında fikir ve sanat yönünden de bir alış veriş

yoktur. O halde bu yazıyı yazma amacımız nedir? Biz bu yazıda, iki şehrin ve iki toplumun kendi şâirlerine nasıl sâhip çıktığını anlatmak istiyoruz.

*

Yahyâ Kemal, 2 Aralık 1884 târihinde doğdu, 1 Kasım 1958'de İstanbul'da öldü. Lise öğrenimini İstanbul'da tamamladıktan sonra Paris'te Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde okudu. 1912 yılında yurda döndükten sonra İstanbul'da üniversitede dersler verdi. 1923'te Urfa milletvekili oldu 1926'da Varşova, 1929'da Madrid ortaelçiliklerine tâyin edildi. Tekirdağ ve İstanbul milletvekilliklerinde bulundu. 1947-1948 yılları arasına büyükelçi olarak Pakistan'a gitti, bir yıl sonra emekliye ayrılarak yurda döndü. 1958 yılında vefâtından sonra Rumelihisarı Mezarlığı'na defnedildi. Bir parka anıtı dikildi. (1968)

Yahyâ Kemal'in şiirleri, makâleleri sağlığında kitaplarda toplanmamış, eserleri dergilerde dağınık kalmıştı. Ölümünden sonra İstanbul Fetih Cemiyeti'ne bağlı Yahyâ Kemal Enstitüsü ve Müzesi açıldı (1961). Bu Enstitü, edebiyat târihçimiz Nihad Sâmi Banarlı'nın gayretli çalışmaları ile yayınlamaya başladığı Yahyâ Kemal Külliyyâtı'nda şâirin ilk üçü şiirlerini, diğerleri makâle, deneme ve hâtıralarını derleyen şu eserleri neşretti. *Kendi Gök Kubbemiz* (1961), *Eski Şiirin Rüzgârıyla* (1962), *Rübâiler ve Hayyam Rübâilerini Türkçe Söylemiş* (1963), *Aziz İstanbul* (1964), *Eğil Dağlar* (1966), *Siyâsî Hikâyeler* (1968), *Siyâsî ve Edebî Portreler* (1968), *Edebiyata Dâir* (1971), *Çocukluğum, Gençliğim, Siyâsî ve Edebi Hâtıralarım* (1973), *Tarih Musahabeleri* (1975), *Bitmemiş Şiirler* (1976), *Mektuplar ve Makâleler* (1977). Hakkında yayınlanan kitapların sayısı yirmiyi geçer.

*

Yahyâ Kemal, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş döneminde Paris'e tahsile gitmiş, 9 yıl kaldığı bu şehirden kimliğini kaybetmeden dönmüştür. Batı emperyalizminin üzerimize çullandığı dönemde Millî Mücadele'nin yanında yer almıştır. Türk Milletine ve onun kültürüne aşk derecesinde bağlı olan Yahyâ Kemal, geçmişten gelen büyük kültür mîrâsımızın bir kenara atıldığı veya görmezden gelin-

diği bir dönemde cesâretle bunları sanatının merkezine yerleştirmiştir. Merhum mütefekkiremiz Sâmiha Ayverdi'nin işâret ettikleri gibi; "Şâirin aşk sınırına dayanmış lirizminde, Türk milletine bir 'Uyan!' işâreti vardı."¹

"Yahyâ Kemal Aziz İstanbul'un şâiridir. O, İstanbul'u severken aslında bütün Türk vatanını seviyordu." Çünkü bu şehir vatanın dört bucağından gelip İstanbul'a yerleşen Türkler tarafından, târihin her bucağından, her asrıdan getirdikleri hünerler ve hâtıralarla binâ edilmiştir.²

Türkçenin son büyük şâiri, târih, tefekkür adamı Yahyâ Kemal için Türk toplumu ne yaptı? Onun hakkında sayısı elliye geçmeyen kitap ve araştırma yayımlandı ve sevenleri tarafından bir dernek ve enstitü kuruldu. Her ikisi de ilgisizlik ve mâli imkânsızlıktan faaliyet yapamıyor.

*

Alman şâir Heinrich Heine hakkında bu güne kadar on binin üzerinde kitap yazılmış. 1970 yılında kurulan enstitü ve müze Düsseldorf şehrine bağlı. Enstitünün büyük binâsı şehre âit. Enstitüyü yöneten başkan ve yardımcısı Heine hakkında araştırmalarıyla tanınan iki ilim adamı profesör. Enstitü bünyesinde 20 eleman çalışıyor. Araştırmacılar için 25.000 kitaplı bir kütüphânesi ve çok geniş bir arşivi var. Düsseldorf Üniversitesi'ne 1980 yılında Heinrich Heine adı verilmiş. Ayrıca Almanya genelinde 30'dan fazla okulun adı da Heinrich Heine adını almış. Enstitünün gelir kaynağı yalnız şehir idâresinden değil çeşitli vakıflardan da yardım alıyorlar. Heinrich Heine Cemiyeti, 1200 üyesi ile Almanya'nın en büyük edebiyat cemiyetlerinden biri.

Enstitü bu yıl, Heine'nin 150. ölüm yılı münâsebetiyle Heine'nin 40 şiirini besteleyen Robert Schumann ile birlikte "Heine-Schumann 150. yıl" adı altında büyük konserler, konferanslar ve sergiler düzenlemiştir.

¹ Sâmiha Ayverdi, *Âbide Şahsiyetler*, Kültür Bakanlığı 1976, s. 228

² Nihad Sâmi Banarlı, *İstanbul'a Dâir*, Kubbealtı Neşriyatı 1986, s.6

Düsseldorf'ta çeşitli sanatçılar tarafından yapılmış Dokuz Heine heykeli var. Okullar, Heine müzesine gezi düzenliyor. Başlarında öğretmenleri ile gelen öğrencilere Heine tanıtılıyor. Bunu müzedeki pedagoji formasyonu olan görevliler yapıyor. Bu okul gezisinde Heine'nin Almanya'ya bağlılığı, Heine'nin sürgün yılları, Heine'nin lirizmi, *Almanya Bir Kış Masalı* isimli eseri, Heine'nin seyahati, Heine'nin gazetecilik çalışmaları işleniyor. 90 dakika süren bu ders-ten sonra müze ve Düsseldorf'un eski şehir kısmında Heine'nin doğduğu ev ve amcasının evi, okulu ve heykelleri geziliyor. Bu gezi için öğrenci başına 1 Euro alınıyor.

Ayrıca öğretmenlere Heine hakkında geliştirme kursları veriliyor. Sergilere eğitici açıklamalar için kurslar, Heine'nin hayatı ve eserleri hakkında ders, Heine hakkında CD, dia, film, afiş ve diğer eğitici malzemeler hazırlanıyor. Enstitünün kendi yayınları var. Bunlar Heine araştırmaları, sergi katalogları, Heine yıllıkları. Heine adına internette bir de Heine portalı var. Burada Heine hakkında yapılan çalışmalar yayınlanıyor. Başında üniversitenin ilim adamları var.

*

Bu bilgilerden hareketle ve iki şehrin ve iki milletin kendi şâirlerine sâhip çıkışını gördükten sonra aşağıda sıraladığımız sorulara ilgililerden cevap beklemek hakkımız olsa gerekir;

1- İstanbul'da bir üniversiteye Yahyâ Kemal'in adı neden verilmez?

2- Kültür Bakanlığımız büyük şâirimiz adına kurulan mevcut Enstitü'yü neden bina, kütüphane, arşiv ve personel yönünden desteklemez? Bu Enstitü'yü ilmi çalışmalar, araştırmalar için neden merkez hâline getirmez?

3- Milli Eğitim Bakanlığımız Yahyâ Kemal'i genç nesillere tanıtmak için Heine örneğinde olduğu gibi, neden Yahyâ Kemal Enstitüsü ile müşterek çalışmalar yapmaz?

Yahyâ Kemal Beyatlı ve “Ezân-ı Muhammedî” Şiiri

Dursun Gürlek

Gözler manzara seyretmekten hoşlandığı gibi, kulaklar da güzel seslerden büyük bir zevk alır. Unutmayalım ki, makamlarına uygun ve ehliyetli müezzinler tarafından okunan ezanlar, güzel seslerin başında geliyor. Ezan bir ibâdet olduğu kadar, dînî mûsikî olarak da kulaklardaki pası, gönüllerdeki yası gideriyor. Bu ilâhî dâvet sâdece inananları değil, kalp gözü kapalı olanları bile etkiliyor. Güzel sesli müezzinlerin okuduğu ezanların tesirinde kalarak Müslümanlığı kabul edenlere bile rastlıyoruz. Kethüdazâde Mehmet Ârif Efendi, meşhur *Menâkıbnâme*'sinde, Ezân-ı Muhammedî'deki “Hayye alessalâ” cümlesi müminleri namaza dâvet etmek içindir. “Hayye alelfelah” sözü ise, kâfirleri îmana çağırarak içindir, diyerek bu hakîkate işâret ediyor.

Büyük Türk şâirlerinin de ezana kulak verdiklerini, konuyla ilgili enfes şiirler kaleme aldıklarını biliyoruz. Mehmet Âkif Ersoy, Yahyâ Kemal Beyatlı, Abdülhak Hâmit Tarhan, Tefik Fikret, Necip Fâzıl Kısakürek, Ârif Nihat Asya, Ahmet Hâşim, Fâruk Nâfiz Çamlıbel Ezân-ı Muhammedî'yi terennüm eden şâirlerden sâdece bir kaçını teşkil ediyor. Bunların içinde Yahyâ Kemal Bey'in kaleme aldığı Ezan şiiri -doğrusunu söylemek gerekirse- tam bir şâheser olarak kendini gösteriyor, “Emr-i bülendsin ey ezân-ı Muhammedî/ Kâfi değil sadâna cihân-ı Muhammedî” mısralarıyla başlayan bu şiiri okurken, kulaklarımız sanki Dersaadet'te okunan sabah ezanlarının dâvûdî sedâlarıyla bayram ediyor. “Ezân-ı Muhammedî” şiirine bu özelleği ve güzelliği kazandıran iki sebepten biri, Yahyâ Kemal gibi

güçlü bir şâirin eseri olması, diğeri ise zor şartlar altında kaleme alınmasıdır. Türkçe Kuran, Türkçe Ezan diyerek ortalığın velveleye verildiği, zihinlerin bulandırıldığı, dînî kavramların sulandırıldığı bir devirde, İslâm'ın asliyetini ve sâfiyetini bozmak için elden gelen gayretin gösterildiği, âdeta terör estirildiği bir zamanda böyle bir şiiri kaleme alması Yahyâ Kemal'in aynı zamanda cesur bir karaktere sâhip olduğunu gösteriyor. Müteşâirlerin, dalkavuk şâirlerin bu kadar çok olduğu bir toplumda Mehmet Âkiflerin, Yahyâ Kemallerin değeri bir kat daha artıyor. "Kendi Gök Kubbemiz" in altında mutlu ve umutlu yaşamının hazzı, zevk olarak bize yetiyor. Büyük şâirimizin eserlerini Türk irfânına kazandıran merhum Nihad Sâmi Banarlı'yı da bu vesîleyle rahmetle, minnetle anıyoruz.

Yukarıdan beri söylediklerimizi teyit edecek bir anekdotu, müsâadenizle nakledeyim. Merhum Mâhir İz hocamız, bir gün büyük şâirimizle yolda karşılaşıyor. "Ezân-ı Muhammedî" şiirinden duyduğu heyecânı ve memnuniyeti dile getirerek, kendisini büyük bir muhabbetle kucaklıyor. Yahyâ Kemal de, "Öyle günler yaşadık ki, neredeyse bizi gavur yapacaklardı. Yazmayıp da ne yapayım!" diyor.

"Benim hem dînî hem de millî terbiyem üzerinde daha şiddetle müessir olan annemdir. Annem çok müslüman bir kadındı. *Muhammediye* okur, bana Kur'an öğretirdi. Annem Yazıcızâde'yi sabah namazlarını kıdıktan sonra okurdu. Beyaz başörtüsü ile, elindeki kitaba îmanla eğilişini hâlâ görür gibiyim. *Muhammediye'* nin o mısraları, bana bizim öz mâcerâmız, evimizin, mahallemizin, Üsküp'ün ve müphem surette, bütün milletimizin dünya ve âhîret mâcerâsı gibi gelirdi. Daha o yaşta Yazıcızâde Mehmet Efendi'nin Türklükle İslamlığı yoğuran millî - İslâmî harsını benliğimde hissetmeye başlamıştım." diyen Yahyâ Kemal, işte bu "Ezân-ı Muhammedî" şiirini annesine ithaf ediyor. Hâtıralarından anlaşıldığına göre, şâirimiz, çocukluk yıllarını, büyük bir hasretle anıyor, Üsküp minârelerinde okunan ezanları sonraki yıllarda da büyük bir hasret duygusuyla, hatırlıyor. Yine kendisinden öğrendiğimize göre minârelerde ezan

başladığı zaman evlerinin içinde rûhânî bir sessizlik oluyor. Hatta bu sükûnet hâli sâdece evlerine münhasır kalmıyor, Üsküp sokaklarında bile kendini gösteriyordu. Peygamberimizin asırlar önce Bilâl-i Habeşî'den dinlediği ezan, yüz yıllar boyu, kendi semâmızda hem dînî, hem millî bir mûsikî hâline geliyordu. Unutmayalım ki, bu ilâhî sedâ, bu mânevî nidâ ömür boyu Yahyâ Kemal'i bırakmıyor. Dînî terbiyenin en önemli unsurlarından birinin de ezan olduğuna inanıyor. O kadar ki Paris'te bulunduğu sıralarda bile ve hiç ilgisi olmadığı halde, Üsküp'teki ezan sesleri kulaklarına bir hâtıra gibi yansıyor. Daha dünyâya gelir gelmez, kulağına okunan ezanın tesiriyle gaşyolan büyük şâirin edebiyâtımıza kazandırdığı ezan şiiri ve onun ilâhî nağmeleri bugün de kulakları dinlendiriyor. Böyle şiirlerin kulaklarımıza küpe olmasını istemez misiniz?

Ezan deyince, tabii ki akla hemen minâre geliyor. Yahyâ Kemal de 30 Mart 1922 târîhli *Tevhid-i Efkar* gazetesinde "Ezan ve Kuran" başlığıyla kaleme aldığı şâheser makâlede sözü Ayasofya'nın minârelerinde okunan ezana getiriyor. Merhumun bu konudaki düşüncelerini nakletmeden önce mütâreke yıllarına âit bir hâtîrâsını kısaca hatırlatmak istiyorum. İstanbul'un işgal edildiği o netâmeli yıllarda Rumlar sürekli taşkınlık yapıyorlar. İstanbul'u Yunan şehri göstermek için büyük bir çaba harcıyorlar. Derken o yılın Ramazan ayı geliyor. Rumları iyi tanıyan ve Türkeri seven bir yabancıyla Moda'da berâber bulunan şâirimizin anlattığına göre, karşıdan İstanbul, mahyalarıyla, minârelerinin şerefelerindeki kandilleriyle muhteşem bir görüntü arz ediyor. O yabancı bu manzaraya şöyle bir baktıktan sonra, "Bu şehir Türktür ve Türk olmasa insâniyet güzelliğinden bir âlem kaybeder!" diyor. Bu mahya ve kandil nümâyişi (gösterişi) karşısında heyecâna kapılan yabancı şunları söylüyor:

"Rumlar, bir senedir bu şehri bize Yunanlı göstermek için ne çârelere başvurmadılar. Kendi evlerinden sonra, Beyoğlu'ndaki Türk emlâkini de beyaza mâviye gark ettiler. Siz ses çıkarmadınız. Lâkin bu akşam ne sizin ne de hükümetinizin tertibi eseri olarak minâreler kendiliğinden öyle bir nümâyiş yaptılar ki, bu şehrin mil-

liyetini tamâmiyle gösterir!”

Mahyalarıyla, kandilleriyle, müezzinlerin şereflendirdiği şerefeleriyle, müşerref olduğumuz minârelerin ihtişâmını dile getiren Yahyâ Kemal Beyatlı bir gün Topkapı Sarayı’na gidiyor, Revan Köşkü’nü ziyâret ediyor. Uzaktan gelen Kur’an sesi dikkatini çekiyor. Bu ses nereden geliyor diye sorunca rehberi, Hırka-i Saâdet Dâiresi’nden geliyor, cevâbını veriyor. Peygamberimizin hırkasının saklandığı cennet gibi yeşil bir odanın Türkkâri penceresinin önünde duruyor. İçeride iki hâfız gözükyor. Biri ellerini kavuşturmuş, gözlerini yummuş oturuyordu. Diğeri ise diz çökmüş, müsterih ve yüksek bir sesle Kur’an okuyordu. Yahyâ Kemal, Hırka-i Saâdet önünde Kur’an ne zaman okunur diye rehberine sorunca, “Dört asırdan beri her saat! Geceli gündüzlü!” cevâbını alıyor. Yavuz’un Hırka-i Saâdet’i Mısır’dan getirip bu odadaki yerine koyduğu gündün beri kırk hafız nöbetle Kur’ân’ı Kerim okuyor. Türk târihinde bir dakika bile buradaki Kur’an sesi kesilmiyor. İşte bu gezinti esnâsında gördüğü manzaradan çok etkilenen Yahyâ Kemal Bey, hüküm cümlesi olarak şunları söylüyor:

“Gezintilerimde bir hakikat keşfettim. Bu devletin iki mânevî temeli vardır: Fâtih’in Ayasofya minâresinden okuttuğu ezan ki hâlâ okunuyor. Selim’in Hırka-i Saâdet önünde okuttuğu Kur’an ki, hâlâ okunuyor!...

Eskişehir’in, Afyonkarahisar’ın, Kars’ın genç askerleri siz bu kadar güzel iki şey için döğüşünüz!”

Söz buraya gelmişken, Ayasofya’nın minâreleri hakkında, istidrat kabilinden bir kaç cümle daha söylemek istiyorum:

Büyük Türk Hükümdârı Fâtih Sultan Mehmet’in Bizans’ın başkenti Kostantınıyye’yi İstanbul’a dönüştürmesiyle birlikte bu târihi şehir de İslamlaşmaya başladı. Ayasofya da ihtida edip Müslüman oldu. Minârelerle tezyin edilen bu kadim kilise de selâtin câmilerinin arasına katıldı. İlk ahşap minâreyi, Fâtih bizzat kendisi yaptırdı. İkinci Mehmed’den sonra oğlu ikinci Bayezid de soldaki minâreyi inşâ ettirdi. Diğeri ikisini ise, İkinci Selim inşâ ettirdi. Bu zarâfet timsâli minâreler ayrı ayrı isimler taşıyordu: “Baş Minâre,” “Ambar

Minâre", "Tuğla Minâre", "İnce Minâre" diye bilinen bu minârelere müezzinler ses güzelliklerindeki sıraya göre çıkıyorlardı. "Baş Minâre"ye meşhur Hâfız Sâmi, "Ambar Minâre"ye pâdişah müezzini Deli Hüseyin çıkıyordu. Kısacası Ayasofya'da imamlık, müezzinlik yapmanın bile bir âdâbı, bir erkânı söz konusuydu.

Ayasofya gibi bir mîmârî şâhesere ayrı bir özellik ve güzellik katan bu selvi boylu minârelerin, bir zamanlar yıkılmak istendiğini, biliyor muydunuz? 6 Nisan 1966 târihli *Yeni İstiklal*'de yayımlanan belge niteliğindeki bir yazıdan anlaşıldığına göre, İstanbul Müzeler Mîmârı Kemal Altan, bir gün ağlayarak ünlü târihçilerimizden İbrâhim Hakkı Konyalı'ya geliyor. İki gözü iki çeşme konuşmaya başlıyor: "İstanbul Arkeoloji Müzesi Müdürü Aziz Ogan, önceki gün beni çağırdı ve Ayasofya'nın minârelerini yıkacağız, emir aldım!" dedi diyor. Meşhur târihçimiz, sen merak etme, Ayasofya'nın minârelerini kimse yıkamaz diyerek Kemal Altan Bey'i teselli etmeye çalışıyor. Konyalı, derhal bir rapor hazırlıyor. Bizans İmparatoru Jüstinyen'in Milâdî 537 yılında "Ey Süleyman! Senin mâbedini geçtim!" diye övünerek ibâdeteye açtığı Ayasofya, Bizans'ın son günlerinde tamâmen harap olmuştu. Dolayısıyla fetihten hemen sonra gerekli takviyeler yapıldı. Kânûnî döneminde Sinan mâbedi kalın ve yayvan payandalarla destekledi. Ana kubbeyi tutmak için bunları da yeterli görmeyip kuzeybatı tarafına kubbe büyüklüğüne varan iki kalın minâre eklemek sûretiyle kubbenin ve mâbedin ömrünü uzattı.

Ayasofya Abdülmecid zamanında esaslı bir tâmirden geçti. Şimdi mâbedin yaşı daha da ilerledi. Minâreler, ana kubbenin dayandığı son payandalar olmuşlar. Minâreler yıkılırken -muhakkak ki- ana kubbe de yere serilecektir. Hırsitiyanlık alemi Türklerin bu teşebbüsüne, "Türkler Ayasofya'yı yıktılar!" diye kara damgasını basacaktır diyor. Kemal Altan, bu mealdeki raporu derhal ilgililere veriyor. Ayasofya'nın başına gelecek bu felâketi işte böylece önlüyor. Meşhur târihçimiz İbrâhim Hakkı Konyalı da yukarıda bahsettiğimiz yazısını "Ayasofya'nın Minârelerini Nasıl Kurtardım?" baş-

lığıyla yayımlıyor.

Memnuniyetle belirtelim ki Topkapı Sarayı'ndaki Mukaddes Emânetler Dâiresi'nde bugün de Kur'an-ı Kerim tilâvet ediliyor. Yavuz Sultan Selim'in başlattığı gelenek hâlen hükmünü sürdürüyor. Ayasofya'nın minârelerinden yankılanan ezan sesleri yine kulaklarımızı okşuyor. Hiç değilse bir bölümünde namaz da kılınıyor. Yahyâ Kemal doğru söylüyor. Bu devletin iki mânevî temelinden biri, Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde okunan Kur'an ise, diğeri de Ayasofya ve diğerkâmilerimizin minârelerinden yankılanan ezan sesleridir.

"Aziz İstanbul"u leziz üslubuyla bizlere tanıtan, "Eski Şiirin Rüzgarı"yla gönül dünyâmızı serinleten Yahyâ Kemal Bey'i bu vesîleyle bir defa daha rahmetle anıyorum ve "Ezân-ı Muhammedî" şiirini teberrüken takdim ediyorum:

EZÂN-I MUHAMMEDÎ

*Emr-î bülendsin ey ezân-ı Muhammedî
Kâfî değil sadâna cihân-ı Muhammedî*

*Sultan Selîm-i Evvel'i râm etmeyüp ecel
Fethetmeliydi âlemi şân-ı Muhammedî*

*Gök nûra gark olur nice yüzbin minâreden
Şehbâl açınca rûh-ı revân-ı Muhammedî*

*Ervâh cümleten görür Allâhü Ekber'i
Akseyleyince arşa lisân-ı Muhammedî*

*Üsküp'de kabr-i mâdere olsun bu nev-gazel
Bir tuhfe-î bedî' ü beyân-ı Muhammedî*

“Dünya Cenneti Gibi Şehir...” ve Yahyâ Kemal Beyatlı

Mehmet Nuri Bingöl

Bir taşralı olarak İstanbul’la alâkalı ilk intibam, yazının başlığında tırnak içinde geçen ifâdenin bulunduğu muhteşem hâtıra. Ondan önce de babamın -Allah sağlıklı, uzun ve hayırlı ömürler versin- askerlik yıllarının cereyan ettiği “suyu allı pullu” olan güzîde şehirle alâkalı pâre pâre anlattıkları.

Sinema ya da TV’den tâkip ettiğim “belgesel” ve filmlerden ise -eskilerin tâbiriyle- “sarf-ı nazar” ediyorum. “Âsitâne” ile ilgili intibâlarım, sâdece medya ile sınırlı kalsaydı, râhumdaki “allı pullu” hisler, belki de zaman ilerledikçe kesâfeti artan bir karanlığa dönerdi belki.

Ortaöğretimin lise kısmındayken öğrenciliğin teneffüs zamanlarında, yâni yaz tâtillerinde, âilemin dâvetiyle Almanya’ya gitme mâcerâlarımın dışında, İstanbul’la alâkalı ilk köklü tedâi hamlesinin kaynağı ise Yahyâ Kemal Beyatlı.

Bugün gibi hatırımda. Lise 2 sınırlarındayız ve yıl 1977. O “civ-civli” günlerin merkezinde kültürle ne kadar uğraşılabiliriyorsa, “talebe”lik seviyesinde -ki Hadis bu talebeliğin mezara kadar olduğu ve olması gerektiğini buyuruyor- karınca kararınca didinip durmadayız. Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenimiz de, şu anda avukatlık yapan -Allah uzun ve hayırlı ömürler nasip etsin- *Birecik Târili, Uygurca Tezkiretü’l-Evliya Tercümesi* yazarı, şiirlerini *Nâle*’de toplayan şâir Verdi Kankılıç. Gâliba mayısın ilk günleri, bunu hocamızın “İstanbul fethine daha yirmi gün var ama...” deyişinden hatırlıyorum.

Mevzûmuz “İstanbul’un Fethini Gören Üsküdar”. Sonraki İstanbul Edebiyat’a girmemin de, edebiyatçı olmamın da, târih ve moral değerlerimize temâyül etmemizin de dinamiği işte bu şiir:

İstanbul’un Fethini Gören Üsküdar

*Üsküdar, bir ulu rüyâyı görenler şehri!
 Seni gıpta ile hatırlar vatanın her şehri,
 Hepsi der: “Hangi şehir görmüş onun gördüğünü?
 Bizim İstanbul’u fethettiğimiz mutlu günü!”
 Elli üç gün ne mehâbetli temâşâ idi o!
 Sanki halkın uyanık gördüğü rüyâ idi o!
 Şimdi beş yüz sene geçmiş o büyük hâtıradan;
 Eli üç günde o hengâme görülmüş buradan;
 Canlanır levhası hâlâ beşer ettikçe hayâl;
 O zaman ortada, her saniye gerçek bir hâl.
 Gürlemiş Topkapı’dan bir yeni şiddetle daha
 Şanlı nâmıyla ‘Büyük Top’ denilen ejderha.
 Sarfedilmiş nice kol kuvveti gündüz ve gece,
 Karadan sevk edilen yüz gemi geçmiş Haliç’e;
 Son günün cengi olurken, ne şafakmış o şafak,
 Üsküdar, gözleri dolmuş, tepelerden bakarak,
 Görmüş İstanbul’a yüz bin meleğin uçtuğunu;
 Saklamış durmuş asırlarca hayâlinde bunu. “*

Muhterem Ömer Fâruk Akün hocamızın anlattığına göre –Allah rahmet etsin–, Yahyâ Kemal bu şiiri Paris’ten dönüşünde yazmıştır. Bilhassa orada Şâir Baudlaire’nin tesiriyle coğrafyaya bağlı târih anlayışına sâhip olmuş, felsefeci Albert Sorel’in tesiriyle de târihe millî kültürün ve sanatın kaynağı olarak bakabilmiştir.

“Üsküdar, bir ulu rüyâyı görenler şehri” dir ve daha İstanbul “İslâmbol” olmamışken, mescitlerinde namaz kılınmakta, minârelerinde ezanlar okunmaktadır. Bu “ayrıcalığından” dolayı, “her şehri onu gıpta ile hatırlar.” Hepsi de “Hangi şehir görmüş onun gördüğünü? Bizim İstanbul’u fethettiğimiz mutlu günü!” diye sorar hâl

lisanlarıyla. Elli üç gün süren o “mehâbetli temâşâ” halkın uyanık gördüğü rüyâ gibiydi. Şimdi “o büyük hâtıradan” beş yüz sene geçmiş olmasına rağmen, elli üç gün boyunca o hengâme görül-müştür:

Topkapı’dan bir yeni şiddetle daha gürleyen Şâhî topları, - şanlı nâmıyla ‘Büyük Top’ denilen ejderha-, surlarda “mukaddes” gedikler açmaktadır. Karadan sevk edilen yüz gemi Haliç’e geçmiştir. Üsküdar son günün cengi olurken tepelerden bakarak gözleri dolmuştur. Çünkü henüz melâikeyi hoşnut edecek amelleri yapacak olanlardan önce “İstanbul’a yüz bin meleğin uçtuğunu” görmüştür. Bu şahâne tabloyu “asırlarca hayâlinde saklamış”tır. Yahyâ Kemal, Üsküdar’dan bahsederken:

*Üsküdar, bir ulu rüyâyı görenler şehri!
Seni gıpta ile hatırlar vatanın her şehri.
Hepsi der: “Hangi şehir görmüş onun gördüğünü?
Bizim İstanbul’u fethettiğimiz mutlu günü!*

mısrâlarını her okuduğumda, Üsküdar Sâhilî’ni ne zaman hatırlasam bu mısrâlar rûhumda canlanır da hem büyük fethi hem de bu güzel şiiri yeniden yaşarım.

Fâtih, İstanbul’u akan suları tersine çevirerek fethetti. O’nun yaptığı bu fetih sâyesinde İstanbul, altı asırdır Müslüman Türk’ün zevkiyle yoğrulmuştur. Ancak bir de İstanbul’un rûhunu ve zevkini fethedip bunu şiirleriyle gönüllere duyurmuş “İstanbul’un güzelliklerinin fâtihî” şâirimiz var ki sâdece Üsküdar’a bakışı bile onun İstanbul’u ne kadar kavradığını bize anlatır.

Yahyâ Kemal’e gelene kadar bir çok şâir İstanbul’a şiirler yazmıştır. Ancak hiçbiri İstanbul’un güzelliğini, mânâsını, onun fetih-ten bu yana gelen târihî misyonunu ruhlarımıza Yahyâ Kemal’in duyurduğu keyfiyette duyuramamıştır.

İlk yayımlanan şiirinin, hiç görmediği İstanbul’u “tasvir eden” “Hâtıra” isimli ve “mübtedî gençlerin pek bilmediği muzâri vezni ile yazılmış bir manzûme olduğunu” belirten Yahyâ Kemal, bu ilk ürününün İstanbul’da yayımlanan *Terakkî* mecmuasında çıktığını

bildirmektedir. İstanbul'a geldikten sonra Tefik Fikret'in, Cenap Şahabettin'in şiirlerini tanıyan Yahyâ Kemal, Servet-i Fünun şiirinin etkilerini taşıyan gençlik şiirlerini Âgâh Kemal imzâsıyla *İrtika*, *Mâlumat* dergilerinde yayımlamıştır.

Bu yıllarda, akrabâlarından Abdurrahmanpaşazâde İbrâhim Bey'in evinde yapılan icrâ fasıllarını izleyerek Türk müziğini yakından tanımış, klasik bestecilerimizi derinden anlayıp sevmiştir.

Paris'te bulunduğu yıllarda Fransız sembolistlerinin eserlerine yakınlık duyan Yahyâ Kemal, şunları yazmaktadır: "*Gerçi Hugo'yu iyi anlıyordum, gerçi Gautier'yi ve De Banville'i iyi anlıyordum, gerçi Baudelaire ve Verlaine'i sıtmalı bir ibtilâ ile seviyordum, gerçi şahsî şâirliğin en son nümûneleri olan Maeterlinck, Verhaeren gibi şiirleri yakından biliyordum, lâkin zeokim, bütün bu şâirlere nispetle çok geri sayılan Jose Maria de Heredia'nın şiiri üzerinde durmuştu*"¹.

Yahyâ Kemal Heredia aracılığıyla, daha sonraki yıllarda şiir anlayışını kökten değiştirmesine yol açacak Latin ve Yunan şiirini tanımış, Heredia'nın sonnet'lerinde "şiirin esas mâdenine eliyle dokunduğu" duygusuna kapılmıştır. Paris'te Yahyâ Kemal'i derinden etkileyen ve târih görüşünün oluşmasını sağlayan ikinci kişilik Albert Sorel olmuştur.

Yahyâ Kemal'in bu hâlini hatırlatan bir kültür adamımız, "Mâdemki Avrupa üflüyor, şimdiye kadar da bu üflemeyle hareket ettik. Bâri biz oralara açılalım da, Yahyâ Kemal'in kendine dönmesi gibi nice insanları aslına çevirelim." diyerek mühim bir gerçeğe parmak basıyordu.

Haksız da değil hani? Bu değişim olmasaydı, biz Süleymâniye'nin "kuru" binâsına bakacak, "Süleymâniye'de Bayram Sabahı"nın taşıdığı mânâları hissetmeden, bir turistin yabancılığında hissiz seyredecektik onu.

¹ Yahyâ Kemal Beyatlı, Ahmet Hamdi Tanpınar.

Tanpınar'ın Yahyâ Kemal'i

Abdullah Uçman

Ahmet Hamdi Tanpınar, öteden beri bir nevi poetikası kabul edilen "Antalyalı Genç Kıza Mektup"unda, "*Şiirde ve fikirde ilk ve gâliba yüzünü gördüğüm son hocam Yahyâ Kemal oldu. (...) Yahyâ Kemal'in derslerinden, ayrıca eski şiirin lezzetini tattım. Gâlib'i, Nedîm'i, Bâkî'yi, Nâil'yi ondan öğrendim ve sevdim.*" dedikten sonra, bir şâir olarak, Yahyâ Kemal'in kendi üzerindeki asıl tesirinin "*şiirlerindeki mükemmeliyet fikri ve dil güzelliği ile*" olduğunu açıklar ve: "*Yalnız millet ve târih hakkındaki fikirlerimde bu büyük adamın mutlak denecek tesiri vardır. Beş Şehir adlı kitabım, onun açtığı düşünce yolundadır.*" diyerek, bu kez bir sanat ve düşünce adamı hüviyetiyle bu tesirin sınırlarını biraz daha genişletir.²

Ahmet Hamdi Tanpınar, 1920'lerde henüz Dârülfünun Edebiyat Fakültesi'nde öğrenci iken tanıdığı ve önce hoca-talebe ilişkisi şeklinde başlayıp zamanla sıkı bir dostluğa dönüşen ve bâzı aralıklarla 25-30 yıl kadar devam eden bu münâsebet çerçevesinde hayatının sonuna kadar büyük bir saygı ve hayranlık duyduğu Yahyâ Kemal hakkında, 1934'ten 1961'e kadar on dört makâle yazmış³, gerek *Sahmenin Dışındakiler* ve gerekse *Huzur* romanlarındaki İhsan

² Ahmet Hamdi Tanpınar'ın hayatının son günlerinde kaleme aldığı bu mektup ölümden sonra müsveddeleri arasında bulunmuş ve ilk defa Mehmet Kaplan tarafından *Tanpınar'ın Şiir Dünyası* (İstanbul 1963) adlı eserinin sonunda yayımlanmıştır (s. 174-179). Metnin daha sonra bulunan farklı bir müsveddesi ise Zeynep Kerman tarafından hazırlanan A. H. Tanpınar'ın *Edebiyat Üzerine Makaleler'e* alınmıştır (İst. 1969, s. 567-572).

³ Zeynep Kerman, "Ahmet Hamdi Tanpınar'a Göre Yahyâ Kemal Beyatlı" başlıklı incelemesinde, A. H. Tanpınar'ın söz konusu bu makâlelerini ayrı ayrı değerlendirmiştir (*Yahyâ Kemal Beyatlı Semineri*, Ankara 1985, s. 91-97).

karakterini canlandırırken büyük ölçüde onun görüşlerine yer vermiş, ölümünden sonra da bir nevi vefâ borcu olarak onun hakkında *Yahyâ Kemal* adıyla müstakil bir eser kaleme almıştır.⁴

Ahmet Hamdi Tanpınar, eserine yazdığı önsözde, bunun Yahyâ Kemal'in sağlığında onun hakkında yayımlanan yazılarının genişletilmiş bir şekli olduğunu söylemekle beraber, bu kitap, büyük şâirin yıllarca yanında bulunduğu, fikirlerini, estetik anlayışını, yaşayış şeklini, zevklerini ve şiir yazış tarzını çok yakından tanıdığı hocasını, belirttiği çerçevenin çok ötesinde, doğrudan doğruya devri içinde ele alan ve bir kısım şiirlerini yeni metotlarla inceleyen, bizim edebiyâtımızda henüz bir benzeri yazılmamış müstesna bir eser, farklı bir monografidir.

Dikkatle incelendiğinde hemen fark edileceği gibi, kitapta sâdece kuru biyografik malûmattan ibâret bir Yahyâ Kemal portresi değil, büyük şâirin içinde yetiştiği ve eserlerini verdiği devir dolaısıyla bütün bir dîvan şiiri, Tanzîmat sonrası yenileşme dönemi Türk edebiyâtıyla beraber başta Abdülhak Hâmid olmak üzere Tevfik Fikret, Cenab Şahabeddin ve Hâlid Ziya ile birlikte Servet-i Fünun ve Fecr-i Âtî edebiyâtı; asrın başında Mehmed Emin'le başlayıp II. Meşrûtiyet'ten sonra Rıza Tevfik'le gelişen Millî edebiyat akımı; ideolojik anlamda Tevfik Fikret'in karşısında yer alan Mehmed Âkif; aynı yıllarda Ziya Gökalp ve Ömer Seyfettin'le birlikte *Genç Kalemler* hareketi; Hüseyin Rahmi, Yâkup Kadri ve *Dergâh* topluluğu ile 1860-1920 yılları arasında etkili olan dikkate değer hemen bütün fikrî ve edebî cereyanlar Tanpınar gibi bir sanatkârın usta kalemiyle ele alınıp anlatılmıştır.

Tanpınar kitabına önce, kendisinin büyük şâiri tanıdığı ve Türk târihinin önemli dönüm noktalarından biri olan Mütâreke günlerinde Dârülfünun ve *Dergâh* mecmuası çevresindeki hâtıralarla başlayarak gerek önceki nesillerle gerekse çağdaşlarıyla çeşitli mukâyeseler yapmak sûretiyle, ana hatlarıyla Yahyâ Kemal'in

⁴ Yahyâ Kemal'i Sevenler Cemiyeti Neşriyatı'nın 2 numaralı yayını olarak basılan kitap 1963 târihini taşımaktadır.

devrin edebiyat ve fikir hayâtı üzerindeki asıl büyük ve yapıcı rolünü ortaya koyar.

Türk edebiyâtının belki de kendisinden en çok söz edilen şâirlerinden biri olan Yahyâ Kemal, Tanpınar'a göre, Türk şiirinde çok önemli iki şeyi gerçekleştirmiştir. Bunlardan biri, Tanzîmat'tan beri büyük bir hızla gündelik fikirlerin basit bir propaganda aracı hâline gelen şiiri, batıdaki "saf şiir" (poesie pure) anlayışı doğrultusunda "alelâde"nin dışına çıkarması; diğeri ise, bunu yaparken kendisinden öncekilerden farklı olarak, sokaktaki insanın kullandığı gündelik dili büyük bir ustalikle "şiir dili" hâline getirebilmiş olmasıdır. Yahyâ Kemal'in şiir anlayışını zaman zaman heykel sanatıyla da karşılaştıran Tanpınar, onun, mermer kütleyi yontarak sanat eseri hâline getirmeye uğraşan bir heykeltıraş gibi dili büyük bir sabır ve gayretle işlemek sûretiyle mükemmel bir şiir hâline getirme ameliyesi üzerinde de uzun uzun durur.

Tanzîmat'ı izleyen yıllarda, özellikle Şinâsi'den îtibâren üzerinde çeşitli tartışmalar yapıldığı ve çok önemli adımlar atıldığı halde bir türlü sonuç alınamayan sokaktaki adamın dilinin aynı zamanda şiir dili de olabileceği konusunu bu devirde Yahyâ Kemal tek başına gerçekleştirmiştir. O, herkesin kullandığı Türkçe'den, "şiirin ta kendisi olan terkibi çıkartmış, şiir dili ile sokağın ve evin anahtarını bulmuştur." İşte onun şiirini ölümsüzleştiren unsurlardan biri bu dil güzelliği, diğeri de zaman içinde ulaştığı mükemmeliyet fikridir.

Ancak Yahyâ Kemal'de dil sâdece bir ifâde aracı olmakla kalmaz; şiiri aynı zamanda "bir ses ve nağme sanatı" olarak da gören şâir, Türkçe'nin "mûsıkî ve nüans kâbiliyetlerini" lugattan çıkarmak sûretiyle şiirde yepyeni bir hava oluştururken, bir yandan da bir âhenk unsuru olarak daha önce mûsıkîyi şiire dâhil etmeye çalışmış Tefvik Fikret, Cenab Şahabeddin ve Ahmet Haşim'in tecrübe-lerinden sonra bu konuda asıl başarıyı sağlar. Şiirin, doğrudan doğruya bir "dil mûsıkîsi", mısraın da bir "mûsıkî cümlesi" olduğunu ifâde eden Yahyâ Kemal'e göre, Türk rûhu kendisini en iyi şekilde

mûsikîde gösterir.

“Bizim romanımız şarkılarımızdır!” diyen Yahyâ Kemal’e göre şiir, nesre çevrildiği zaman nağmesini kaybeden, mûsikîden başka türlü bir mûsikîdir. Bu sebeple mısralarında kelimelerin yerleri değiştirildiğinde anlam değişmese bile, mûsikî bozulur.

“Mısrâ benim haysiyetimdir!” diyen ve şiirin de tıpkı âbidevî bir mîmârî eser gibi taş üstüne taş konulmak sûretiyle bâzan yıllarca süren çileli bir ameliye sonunda inşa edilebileceğine inanan Yahyâ Kemal, bunun için, kendi yazdıklarını da hiçbir zaman kolay kolay beğenmez. Özellikle hayâtının son yıllarında, şiirlerini bir kitap hâlinde görmeyi çok arzu etmesine rağmen, daha ziyâde bu mükemmeliyet duygusu yüzünden, şiirlerinin kitap hâlinde yayımlanmasına bir türlü râzı olamaz.⁵

Kitapta Tanpınar bu konuyla ilgili olarak ilginç bir anekdot nakleder: 1921 yılında, fikrî ve edebî anlamda yine onun ön ayak olmasıyla çıkarılmaya başlanan *Dergâh* mecmuasına, bizzat kendisinin vaad ettiği halde bir türlü son şeklini veremediğinden dolayı sürekli ertelediği “Ses” şiirini alabilmek için, arkadaşlarıyla birlikte ne zahmetler çektiklerini; öyle kolayca alamayacaklarını anlayınca da son çâre olarak, bir tür emrivâki ile şiirin bir gecede nasıl tamamlandığını ayrıntılarıyla hikâye eder.⁶

Tanpınar, adı geçen eserinde Yahyâ Kemal’in şiir yazma tarzını anlatırken de şunları söyler: “Yahyâ Kemal’in şiir çalışması büsbütün başka türlüydü. Mısrâ ve manzûme kafasında yoğruluyordu. Konuşma arasındaki uzun dalgınlıklarında, yol boyunca, bir odaya girerken, bir merdivenden inerken tamamladığı mısralar ve manzûmeler çoktur. Ömrü kalabalıkta geçen bu adam, eserlerinin asıl kilit taşı olan kelimeleri, hayal-

⁵ Mehmet Kaplan, onunla değişik zamanlarda yaptığı konuşmalarında, şiirlerinden kırk kadarının ilk defa hangi târihte yazılmaya başlandığını tespit ettiği makâlesi, bunların ne kadar zamanda son şeklini alabildiğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir: “Yahyâ Kemal Şiirlerini Ne Zaman ve Kaç Yılda Yazdı”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, yıl 9, sayı 1, Ocak 1980, s. 24-26.

⁶ a. g. e., s. 32.

leri, yine kalabalıkta kendisine icad ettiği yalnızlıkta buluyordu.”⁷

Yahyâ Kemal, kendi yazdığı şiirleri “eski tarzda olanlar” ve “yeni dille yazılanlar” şeklinde öteden beri iki başlık altında tasnif ettiği, hattâ ilk gruptakileri *Eski Şiirin Rüzgârıyla*, diğerlerini *Kendi Gök Kubbemiz* adıyla iki ayrı kitapta yayımlamak istediğini yakınlarına söylediği halde, Tanpınar sonuna kadar böyle bir ayırımı karşı çıkar ve onun gazelleriyle diğer eserleri arasında sanıldığından çok büyük bağlar bulunduğunu ve her iki tarz şiirin bir bütün oluşturduğunu, hattâ bu kitabın biraz da bu görüşün düzeltilmesi amacıyla yazıldığını söyler.

Tanpınar’a göre Yahyâ Kemal, bâzılarının insafsızca ileri sürdüğü gibi, sâdece eski zevk ve hayat anlayışı ile bir kısım eski söyleyişleri taklit ederek geleneği aynen tekrarlamamış, Fransa’da özellikle Paul Verlaine’in *Fêtes Galantes*’ıyla tanıdığı neo-klasik şâirlerin de etkisiyle bunları doğrudan doğruya bir hava oluşturmak amacıyla şiirine dâhil etmiştir.

Tanpınar’ın kitabında üzerinde önemle durduğu noktalardan biri de şudur: Yahyâ Kemal, başta Paris olmak üzere Avrupa’da bulunduğu 1903-1912 yılları arasında V. Hugo’dan T. Gauthier’ye, Lamartine’den J. Moréas’a, J. M. de Hérédia ve Leconte de Lisle’den Gérard de Nerval’e, Verlaine, Mallarmé ve Baudelaire’den Valéry’ye kadar Fransız edebiyâtının klasik, romantik, parnas, sembolist ve neo-klasik akımlarına mensup birçok şâirin külliyatlarını defâlarca okumuş, hattâ bir kısmını ezberlemiş; onların Fransız edebiyâtında gerçekleştirdiği yenilikleri dikkatle gözden geçirmiş, bütün bu tecrübelerin ışığında bir yandan da klasik Türk şiirini inceledikten sonra şiir yazmaya başlamıştır. Dolayısıyla onun şiir anlayışını, bâzılarının kolayca yaptığı gibi, parnasizm ve sembolizm gibi doğrudan doğruya tek bir edebî anlayışa bağlamak mümkün değildir. Ancak onun şiirde belli bir şekle bağlı kalması, bir yönüyle destan şâiri oluşu, şiirlerindeki lirizm ve sonsuzluk arzusu, güzeli gele-

nekte araması, hayâtı boyunca “saf şiir” peşinde koşması, sanatta hiçbir zaman kolayca kaçmaması gibi özellikleriyle Yahyâ Kemal yine de bizim en büyük klasik şâirimizdir. Tanpınar’a göre Yahyâ Kemal’in dîvan şiirinden aldığı en önemli şey, Türk insanına mahsus lirizmin esâsını teşkil eden “ses”i bulmasıdır. Nitekim “Ses” başlıklı rubâisinde:

*Yârab ne müsâvâtı ne hürriyeti ver
Hattâ ne o yoldan gelecek şöhreti ver
Hep neşve veren aşkı terennüm dilerim
Yârab bana bir ses yaratan kudreti ver!*

sesi nasıl yücelttiğini çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Yahyâ Kemal’in şiirinin dokusunu oluşturan unsurlar arasında vatan coğrafyası, târih ve millet şuuru, İslâmiyet ve tasavvufî neşve ile İstanbul’un târihî ve tabîî güzellikleri de önemli bir yer tutar. Bu bağlamda onun şiirlerinin bir başka özelliğini coğrafya ve kültür, dolayısıyla insan arasında kurmuş olduğu münâsebet meydana getirir. Bundan dolayı, Yahyâ Kemal 1071 Malazgirt zaferinden başlattığı Türk milletinin Anadolu ve Rumeli topraklarındaki dokuz yüz yıllık târihî mâcerâsının en güzel izlerini, Osmanlı İmparatorluğu’nun başkenti İstanbul’da arayıp bulmuş ve bu şehrin tabîî ve kültürel zenginliklerini birçok şiirinde en güzel şekilde dile getirmiştir.

Kitapta Yahyâ Kemal’in yerli ve batılı kaynaklarını da büyük bir vukufla gözden geçiren Tanpınar, onun şiirlerinin bir kısmını bir yandan H. Taine’in meşhur “ırk (millet), muhit ve zaman” metodu ile, bir yandan o gün için çok yeni olan stilistik metodla, bir kısım şiirlerini ise G. Bachelard’ın geliştirdiği ve daha çok “dört unsur” görüşüne dayanan fenomenolojik yöntemle ele alıp inceler. Özellikle “Şeref-âbâd”, “Tûr’dan Mülhem”, “Bebek Gazeli”, “Zevk-âbâd”, “Bir Sâkî”, “Kadri’ye Gazel”, “Rıtl-ı Girân” ve “Tanbûrî Cemil’in Rûhuna Gazel” gibi daha ziyâde klasik havanın hâkim olduğu şiirlerini ele alıp yorumlarken zaman zaman Nietzsche’ye de başvuran Tanpınar, bir bakıma Yahyâ Kemal’in sanat ve iç dünyasını yansıtan bu şiirlerdeki rindâne coşkunluğu “diyonyak neş’e” ile açıklar.

Yahyâ Kemal'in bu manzûmelerinde yoğun bir şekilde aşk ve şaraptan söz etmesi eskileri taklit değil, "diyonyak neş'e" olarak ele aldığı "vecd" ve "cûşîş"i eski şiirin en önemli unsurlarından biri olarak görmesindedir.

Tanpınar, zaman içinde çok yakından tanıdığı ve hayâtının sonuna kadar büyük bir sevgiyle bağlı kaldığı hocasını bütün özellikleriyle anlatamamanın endişesini de taşıyarak kaleme aldığı bu kitapta, sâdece kendisinin değil, mensup olduğu bütün nesli adına Türk edebiyat ve fikir hayâtının ona neler borçlu olduğu üzerinde de durur. "*Ben dâima bize lâzım olanı düşündüm*" diyen Yahyâ Kemal, "kültürümüzün kopan uçlarını birbirine bağlamak suretiyle" bize "inkâr ettiğimiz mâziyi, fuzûli bulduğumuz birçok değer hükümlerinin çağdaş ve aslî değerler olduğunu öğretmiştir."

Tanpınar, ne yazık ki, diğer bir kısım eserleri gibi, hocası ve üstâdı hakkındaki bu eserine de son şeklini veremedi vefat etmiş, geriye bıraktığı müsveddeleri ise Yahyâ Kemal'i Sevenler Cemiyeti tarafından, cemiyetin umûmi kâtibi Prof. Dr. H. Vehbi Eralp'ın kısa bir açıklama yazısıyla birlikte 1963 yılında yayımlanmıştır. Yayımlandığı zaman, Tanpınar'ın diğer eserleri gibi dikkati çekmeyen ve fazla ilgi görmeyen kitap⁸, basılışından ancak yirmi yıl sonra, Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın bir takdim yazısı ve bir indeks ilâvesiyle Dergâh Yayınları tarafından ikinci defa, 2001'de de Ahmet Hamdi Tanpınar'ın diğer eserleriyle birlikte Yapı Kredi Yayınları arasında beşinci defa basılmıştır.

⁸ Kitabın yayımlandığı günlerde sâdece Memet Fuat kitapla ilgili olarak kısa bir tanıtma yazısı yazmıştır: "Yahyâ Kemal", *Yön*, 27 Mart 1963.

Yahyâ Kemal'in Şiirlerinde "Zevk, haz ve lezzet..." Üzerine

Prof. Dr. M. Mehdi Ergüzel

Ruh, ufuksuz yaşamaz.
Dağlar ufkunda mehâbet,
Ova ufkunda huzur,
Deniz ufkunda tesellî duyulur.
Yalnız onlarda bulur ruhi, ezelî lezzetini.
Bu ufuklar avutur rûhu saatlerce fakat
Bir zaman sonra derinden duyulur yalnızlık
Ruh arar kendine bir ruh ufku."

Yahyâ Kemal

Giriş

Şâir ve yazarların gücü, dili kullanım tarzlarından gelir. Şâir, dili nasıl kullanıyor, hangi kelime ve kavramları tercih ediyor, eserlerinde hangi isim, sıfat ve fiiller ağırlıklı olarak dikkat çekiyor? Bu ve benzeri sorular o şâir veya yazarın üslûbunu anlamak, dünya görüşünü, hayâta bakış tarzını kavramak için küçük ip uçlarıdır. Çünkü insan dilinin altında gizlidir. Dil, bir semboller yumağıdır ve asırların biriktirdiği özel mânâları sînesinde taşır. Dil, bu mânâları tek tek kelimelerle veya "kelimelerin izdivâcı" denilen gruplar hâlinde duygu, düşünce veya hayal âlemlerine serper.

Şâir ve yazarların fikir ve sanat dünyalarını değerlendiren çalışmalarda kelime ve kavram tasniflerinin de önemli bir yeri vardır. O şâir veya yazarın husûsî sözlüğü ile eserleri taranarak ortaya konulmuş, metinden tâkip edilebilir kavramlar dizini, yapılacak yorumlar için güvenilir malzeme niteliğindedir. Hem kelime ve kavramlar

arası anlam ilgisi hem de kalem sâhibinin duygu ve düşüncelerini nasıl yoğurduğu ve geliştirdiği meselesi, dizinler yoluyla bu metinlere ulaşılarak incelemeye hazır hâle getirilir.

Vefâtının üzerinden 50 yıl geçen ama her dem tâze kalan millî şâirlerimizden Yahyâ Kemal üzerinde sağlığında ve sonraki yıllarda yüzlerce yazı kaleme alındı, çeşitli tezler yapıldı. Biz de “Yahyâ Kemal Yılı” vesilesiyle, üzerinde çalışılmadığını düşündüğümüz bir cephesini değerlendirmek istedik. Acaba “mısrâyı haysiyet sayan” bu ünlü söz ustasının şiirlerinde ısrarla ve sıklıkla tekrarlanan, dikkat çeken hangi kelime ve kavramlar vardı. Bir lisans tezi olarak hazırlattığımız dizinden⁹ tespit edip parantezlerde tekrar sayılarını verdiğimiz isim ve fiillerin bir kısmını, müterâdifleriyle, aşağıda sunduk.

Yahyâ Kemal’in şiirlerinde geçen bâzı kelimelerin sıklık sayıları (frekansları):

A. İsimler:

Yer (123), gün (118), sen (101), var (93), biz(86), gece/şeb (83), vakit /zaman (76), son (72), ey (68), ruh (66), gönül (65), ufuk (61), gül (61), güzel/güzellik (61), iç (59), ses (57), yol/yolcu/yolculuk (56), ben (56), yıl/sene (55), gül (55), vatan/yurt (54), gök(yüzü)/sema (53), Allah/Hallâk/Hak/Hüdâ/Rab/Tanrı (52), deniz (52), ömür (50), göz (46), zevk/haz/lezzet/tad (45), hayal (45), bin (45), dünya (44), kim/kimse (43), yok (41), dağ (41), bütün (41), peymâne/kadeh /piyâle/sagar/ (39), cihan (39), çok (39), âlem (37), nice (39), alt/üst (38), rüyâ/düş (37), an/lahza (37), gazel (37), derin (36), Kemal (35), aşk (34), yalnızlık (33), bahçe (33), el (33), rüzgâr (32), su (32), eski (32), ölüm (31), akşam (31), insan (31), güneş (30), kalp (30), halk/ millet (30), uzun (29), bugün (29), mey (28), bahar (28), câm (27), engin (27), uzak (27), hayat (27), dil/lisan (27), İstanbul (25), şimdi (25), neşe/neşve (25), at/atlı (25), saat (24), mûsikî (24), hâl (24),

büyük (23), taraf (23), sonra (23), evvel (22), söz (21), kuş (21), tuğ (21), cânan (21), devir (21), varlık (20), felek (20), şehir (20), yıldız (20), hür/hürriyet (20), diyar/ülke/memleket (20), tepe (19), ateş (19), rubâî (19), toprak (19), orta (18), şiir (18), şevk(18), şafak (18), Türk(oğlu)/Türki (17), gurbet (17), hüznün (17), perde (17), renk (17), hülya (16), beste (16), sevgi/sevgili (16), sâhil (16), fetih (16), ordu (16), kız (15), mest (15), sevdâ/sevdâlı (15), sabah (15), genç (14), zafer (14), uyku (14), asır (14), bülbül (14), kan (14), dün (14), hâtra (14), yad (14), mevsim (14), doğru (13), mah/meh (13), şerab (13), suh (14), kadın (12), ay (12), keder (12), ak/beyaz (12), mâvi (12), kara/siyah (12), dert (11), kâinat (11), kader (11), meydan (11), sâkî (11), göğüs/sine (11), meşrep(10), ilah (10), pâdişah (10), sultan (10), şarkı (10), şen (10), tel (10).

B.Fiiller:

ol- (288), et- (148), gör- (136), gel- (106), geç- (102), de- (77), kal- (73), i- (60), git- (58), bak- (56), görün- (45), aç- (37), ver- (35), yaşa- (35), söyle- (31), al- (30), dur- (30), iç- (29), iste- (27), dön- (27), duy- (26), sür- (25), bit- (24), san- (24), çal- (22), öl- (22), var- (22), ak- (19), benze- (19), dal- (19), gez- (19), sev- (19), dinle- (18), es- (18), gir- (18), bul- (17), anla- (16), sar-(16), dile- (15), doğ- (14), kop- (14), uç- (14), unut- (14), dol- (13), dökül- (13), düş- (13), yan- (13), yüksel- (13), er- (12), in- (12), ağla- (11), başla- (11), bekle- (11), tut- (11), yarat- (11), seyret-/seyredil- (11), aksettir- (10), doldur- (10), duyul- (10),...(Bu fiillerin dışındaki fiillerin 4'ü dokuz defa, 10'u sekiz defa, 10'u yedi defa, 16'sı altı defa, 12'si beş defa, 18'i dört defa, 38'i üç defa, 74'ü iki defa, 216'sı bir defa kullanılmıştır.)

Yahyâ Kemal'in, Bitmemiş Şiirler'i dâhil olmak üzere beş şiir kitabında başlıklarla birlikte 3697 mısra sayılmış, hazırlanan dizinde tekrarlarla 18300 kelimeye ulaşılmış, madde başı 4700 kelime tespiti yapılmıştır. Yâni, mısra başına yeni kelime sayısı 1'den fazladır. Fiiller, yukarda bir kısmının dökümünden anlaşılacağı üzere tekrarlar-

la 2866'dır. Kelime sayısının tamamına göre % 16'lık bir kullanım sıklığı vardır. Tekrarlar çıkınca çekimli fiillerin nispeti %10'lara inmektedir. Edatlar da genel sayıdan düşürüldüğünde Yahyâ Kemal'in şiirlerinin % 80'lerin üzerinde bir ağırlıkla isim, sıfat ve zarflara dayalı bir üslûba dayandığı anlaşılacaktır. Her ne kadar târihî şiirlerinde hareket anlatan fiiller önem taşısa bile geneli itibâriyle şâirimizin şiir dünyâsını mücerret kavramlarla inşâ ettiği söylenmelidir.

Bir başka deyişle, onun duygu, düşünce ve hayal âlemini temsil eden kelime ve kavramlar öne geçmektedir. "Serviler şehrinin kendi iç aydınlığına dalması" gibi şâirimiz de "ana sütü gibi beyaz lisan Türkçe"ye sarınarak, ferdî ve millî heyecanlar terennüm eden, anlam derinliğince zengin, hikmetli ve zevkli bir şiir dili bulmuş, onları bize mîras bırakmıştır.

Yahyâ Kemal'in Şiirinden "Zevk Almak"

Yukarıda sıklık sayılarıyla bir kısmı sıralanan isim ve fiillere dikkat edildiğinde hangi konuların öne çıktığı anlaşılıyor. Kelimelerin yer aldığı dizinden her biri için ayrı ayrı mısraların ve cümlelerin yer aldığı metinlere ulaşılır ve bunlar konularına göre tasnife tâbi tutulursa birçok güzel yazıya kaynaklık edebilir:Yahyâ Kemal'in şiirlerinde "Deniz ve Su" yâhut Yahyâ Kemal'in şiirlerinde "Görmek ve Görünmek" gibi vb. Rahmetli Mehmet Kaplan Hocamız,bu türlü çalışmalar yapılmasını çok faydalı ve zihin geliştirici bulurdu.

Biz de Yahyâ Kemal'in şiirlerinde tekrarlanış sıklığı açısından dikkat ettiğimiz, yukarıda sıralanan yüz ellinin üzerindeki kelime veya kavramdan daha önce üzerinde durulmadığını düşündüğümüz "zevk" ve müterâdifleri "haz, lezzet ve tad" kelimelerinin şâirin dünyâsındaki yerini anlamaya çalıştık.Bu kelimelerin geçtiği şiir ve mısraları seçerek bir mânâ tasnifi yaptık.

"Zevk" ve muâdili diğer kelimeler Türkçe Sözlük'te maddî ve mânevî cihetlerden tanıtılır:

"Zevk"; 1. Hoşa giden veya çekici bir şeyin elde edilmesinden, düşünülmesinden doğan hoş duygu 2. Güzeli çirkinden ayırt etme

yetisi, beğeni 3.Tat, lezzet 4. mecaz: eğlence,

“Lezzet” 1.Ağız yoluyla alınan tat 2. Herhangi bir şeyin karşısında duyulan zevk, haz,

“Haz” 1. Hoşa giden duygulanma, hoşlanma 2.(Felsefe) Bir şeyden duyusal ve mânevî sevinç duyma 3. (Ruh bilimi) sürdürülmesi istenen ılımlı ve doygunluk veren coşku,

“Tat” 1.Bâzı cisimlerin tat alma organı üzerinde bıraktığı duyum 2.Tatlılık 3. mecaz: Hoşa giden durum,lezzet,zevk.

Ayrıca kelimelerin birleşik fiil şekillerine ve kelime grubuyla örneklerine yer veriliyor.

Yahyâ Kemal Şiirinin Tadı

Yahyâ Kemal’in şiirlerinde bu kelimeler 45 değişik yerde geçmektedir. Aşağıdaki kelime gruplarıyla kullanılmaktadır:

İsim tamlamalarıyla: Varlığın zevki (2), ömrün zevki, yaşamak zevki (2), akın zevki, baharın bir zevki, hayâtın zevki, akşamın zevki, (onun) kendi zevki, altın şarabın zevki, zevk aramak kaydı vb.

Sıfat tamlamalarıyla: Varlıktaki bütün zevk, susatan zevk, son zevk, her zevk, derin zevk, bir böyle zevk vb.

Birleşik fiillerle: Zevk al- (3), zevk et-(3), zevkine bak- (3), zevke dal- (2), zevk ara-, zevke kan-, derin zevk al-, ömrü zevke fedâ eyle-, hüznü zevk edin-, vb.

Diğer kelime gruplarıyla : Zevki derdinden alan, adâlette zevk, zevk u şevk, zevk u safâ, zevk-i zümrüdîn, zevk-âbâd vb.

“Haz, lezzet ve tad” kelimelerinin geçtiği gruplar: Edânın hazzı, bin türlü nîmetin lezzeti, hazzı tükenmez gece, en derin haz, bir sihirli haz, his ve haz yüklü kâinat, haz ve duygu, cümle lezzetten leziz, haz ver-, lezzet al-, lezzetle ye-, ezeli lezzet, leziz uyku, ömrün yegâne lezzeti, cümle lezzetten leziz, lezzet-i şürb-i müdam, aşkın tadı, sonsuzluğun tadı,başka tad vb.

Mısırâlar Boyunca “Zevk, lezzet, haz...”

Yahyâ Kemal, kelimelerin kuyumcusudur. En büyük zevki, “bir sihirli haz” dediği, şiirli bir hayâtın tadını almaktır. Mısırâlarında yaptığımız zevkli gezintide bu kavramlar bizi hem maddî hem de mânevî boyutlarıyla düşünmeye dâvet etmektedir.

“Rüzgâr” şiirinde zevk, keskin mânâsıyla zirvededir ve âdeta bir hayat felsefesi sunar:

*Yaşamak zevki nedir bilmez ölümden korkan,
Gür bir îmanla damarlarda ateşten bir kan,
Birleşip böyle diyorlardı derin bir sesle,
Yeri fethetmek için gelmiş o fâtihtir nesle
Böyle bir dersi alan rûha vatan dar görünür,
Dâima başka sesler, başka ufuklar görünür,
O nesil duymuş akın zevkini rüzgârda bile
Bu duyuş varmış akınlardaki atlarda bile.
Bilmemiş var mı geniş yeryüzünün serhaddi,
Yıkılmış ufkunda karşı koyan her seddi.
Yeni bir ülkede yem vermek için atlarına,
Nice bin atlı kapılmıştı fetih rüzgârına...”*

“Baharâbâd” şiirinde zevk kavramı hayâtın bir başka yorumunu temsil eder:

*Zikre lâyık bahsi ancak zevkidir ömrün Kemal,
Gerçi tâlî’den nihâyetsiz sitemler görmüşüz.*

“Düşünce” şiiri, hayat, hayal ve zevki birleştirir:

*Hülyâsı kalmayınca hayâtın ne zevki var,
Bitsin hayırlısıyla bu beyhûde sonbahar.*

“Serâzâd” adlı rubâisinde, hiçbir yerlere konmayan gönül kuşu, dünya dağdağasından ve her türlü kayıttan âzâde olarak, sâhibinin hayat anlayışına şu mısırâlarla bakar:

*Her sâhib-i hâl kendi zevkinde yaşar,
Dünyânın güftügûsu fevkinde yaşar.*

Bir gazelinde “geçer” redifi etrâfında “aşk zehri” en lezzetli iksir olur:

*Cümle lezzetten leziz iksirsin ey zehr-i aşk,
Zevki, derdinden alan her ruh, dermandan geçer.*

“Deniz Türküsü” nde, rûhun zevk ve ferahlık arayışının kaynağı açıklanır:

*Duy tabiatte biraz sen de ilah olduğunu
Ruh erer varlığının zevkine duymakla bunu.*

Ve nihâyet “Deniz” şiiri tam bir uyanış ve kendine geliştire. Aşk zevkinin son coşkunluğu ummâna doğrudur; kurtuluş, bedenî bağlardan kurtulmakla mümkündür:

*Mâdem ki deniz rûhuna sır verdi sesinden,
Gel kurtul o dar varlığının hendesesinden.
Son zevkin eğer aşk ise ummâna karış, tat;
Boynundan o cânan dediğin lâşeyi silk, at..*

“Geçiş” şiirinde “varlığın zevkini dağlar başında aldığımı” hatırlayan şâir, hayâtın olgunluk demlerinde ancak zirvelerde sükûn bulacağını düşünür. “Bir Dosta Mısralar” da, seven ve ömrün rüyâsı içinde vuslata eren bir rûhun yeniden zevklere yönelmesinin lüzumsuzluğunu, Nuh misâli bin yıl yaşamanın da beyhûde olduğunu söyler:

*Bin zevk aramak kaydına düşmekle zamanda
Her gün yorulup nâfile bin yıl yaşamış Nuh.*

“Ne Bildik Ne Bilmedik” başlıklı gazelinde sanki pişmanlıkla bulanık bir zevke kapılıp gitme îtirâfı var gibidir:

*Mahsul-i ömrü zevke fedâ eyledik müdâm,
Mahfuz bir hazînede nakdi ne bilmedik.*

Şâirimizin, zevki en yüksek perdeden dile getirdiği şiirlerinden biri de “Vuslat” tır ve bu uzun şiir;

*Bir uykuyu cânanla berâber uyuyanlar
Varlıkta bütün zevki o cennette duyanlar*

-a îthaf edilmiş gibi “bir hazzı tükenmez geceyi” anlatmasıyla bilinir. Ancak vuslat erbaâbı;

*Bir an uyanırlarsa leziz uykularından
Baştanbaşa her yer kesilir kapkara zindan*

Yahyâ Kemal, İstanbul şâiridir. Hayâtının en büyük zevki, İstanbul'un sesleri, renkleri, insanları ve hâtırâları içinde yaşamaktır. Bu manzaraların, ölümünden sonra bile devam etmesini dileyecek kadar İstanbul'la birlikte olmak hazzı, varlığını sarmıştır. İşte onun İstanbul sevdâsını zevk hâline getiren bâzı mısırâlar:

*Yine sevdâya kanatlansam aziz İstanbul
Sende birçok geceler geçse tükenmez hazla*¹⁰

*Şafaktan önce uyandım bahar odamdaydı,
Mayıs, çiçekleri etrâfa öyle bir yaydı,
Ki varlığım büyülenmişti en derin hazla,
Cihanda lezzet alınmaz bu duygudan fazla*¹¹

*Bir sâhilin en güzel yerinde,
Hâlâ görünür geçen asırlar,
Bir bir koyu mâvi gözlerinde.
Her gezmeğe çıkmasıyla her yer
Bir zevkini andırır baharın.*¹²

Hüznüyle, ferahlığıyla, yazıyla kışıyla İstanbul'un semtleri şâirimiz için doyum olmaz güzellikleri ve zevk iklimini temsil eden eşsiz resimler hâlinededir.

“Hayal Şehir” şiirinde tablo:

*Mest olup içtiği altın şarabın zevkinden
Elde bir kırmızı kâseyle ufuktan çekilen
Nice yüz bin senedir şarkın ışık mîmârı
Böyle mâmur eder, ettikçe hayal, Üsküdar'ı...”*

Bir ramazan akşamı “ücre ve fakir İstanbul” semtlerinden “Ko-

¹⁰ Ric'at şiirinden

¹¹ Moda'da Mayıs şiirinden

¹² Mihriyar şiirinden

camustâpaşa”da dolaşırken “Dünya ve âhirette vatandaşlarım benim.” diye mânevî zevk hissiyle benimsediği insanları şu mısırâlar-
da anlatır:

*Kuru ekmekle beyaz peyniri lezzetle yiyen,
Çeşmeden su içerken, şükür Allah’a, diyen....*

*Hüznü bir zevk edinenler yaşıyor burada
Kaldım onlarla bütün gün bu güzel rüyâda.*

.....

*Bir ziyâretçi derin zevk alarak manzaradan,
Unutur semtine yollanmayı artık buradan...*

“Ziyâret”şiirinde bir başka semttedir; gün bitiminde zengin hayranlık hissiyle sona eren dakikalar, hayıflanmayla örtülür:

*Bu ziyârette vakit geçti, gün battı, yazık!
Haz ve duyguyla Atik-Valde’de bir gün yaşadık.*

İstanbul şâiri Beyatlı, İstanbul’un ve vatanın bütün sesleri mûsî-
kisine akseden büyük bestekâr İtrî’nin kaybolan eserlerine üzüldür
ve teselli bulmaya çalışır:

*Çok saatler geçince hicranda,
Düşülür bir hayâle, zevk alınır,
Belki hâlâ o besteler çalınır,
Gemiler geçmeyen bir ummanda.*

Hülâsa, Yahyâ Kemal’in zevke ve hazza dâir başka şiirleri de
var ama diğer mısırâlarından, Hayyamca rubâîlerden şimdilik söz
açmamayı düşündük. Belki “Eski Şiirin Rüzgâriyle” söylenmiş şu
beyitlerle ve son bir gazelle konu “tadında” bırakılabilir:

*Bulmaz cihanda zevk u safâ-yı ferâgatı
Şâh-râh-ı aşka ez-dil ü can sâlik olmayan.*

.....

*Câm-ı Cem bir lahza devretmez bu zevk-âbâdda ,
Hem kadeh hem bâde hem bir şûh sâkîdir gönül*

.....

Sahbaya âb ü tâb veren sözlerin Kemal,

Söylendi zevk u şevk ile tekrar söylenür.

Yazımızın sonuna bıraktığımız aşağıdaki gazel, dünya nîmetleri kadar var oluş gâyemizi de insanlık târihi boyunca ilimle, aşkla, şevkle arayan sanatkâr, mütefekkir ve erenlerin tarzını düşündüren bir manzûmedir. Hem dünyevî hem tasavvufî mesajlar saklayan beyitlerde şâirimizin “Açık Deniz” şiirine yansıyan “**ufuktaki sonsuzluğun tadını bilen**” coşkun tavrı vardır. Yahyâ Kemal, şiirleriyle ve nesirleriyle tekrar tekrar okunması, anlaşılması ve tasnifli tahlillerle yorumlanması gereken bir münevverdir. Biz “deryâda damla” kabîlinden bu mütevâzı yazıyla yetindik.

ZEVK-ÂBÂD

*Bu şeb mest ol ki tâli' vâsıl-ı yâr etti sansınlar
Hurûş-ı neşve câm-ı vashî serşâr etti sansınlar.
Gönül, hem aşka yan hem haşr u neşr ol şûle-yi meyle
Görenler sevdiğin ihrak-ı bi'n-nâr etti sansınlar.
Kızıl güller yaratsın câm-ı gül-gûn nâr-ı hasretten
Bu cûşîş âteş-i Nemrud'u gülzâr etti sansınlar.
Karışın cân ü cânan yükselen bank-i enelhakla
Şerîat bir dahi Mansûr'u berdâr etti sansınlar.
Kemal, âvâz-ı lâhûtîyle naklet kıssa-i aşkı
Hüdâ, Dâvûd'u bâlâdan nagam-kâr etti sansınlar.*

Yahyâ Kemal'e Arzuhâlimdir...

Meryem Aybike Sinan

Üstâdım,
"Eylül Sonu" geldi yine sen düştün aklıma... Yüreğimin güvertesine bir martı kondu sevilgen, hiç uçmayas. Zaman Eylül'ü sararken, takvimler Eylül derken, mevsimi kılıç gibi biçen zamânı sorguluyorum bu sabah. Eylül zamanları "Eylül Sonu"nu hatırlatıyor düşlerimde.

Bir Eylül sabahında mevsimin yorgun eli rûhumun sararmış düşlerini avuçlarken, sen geliyorsun aklıma. Zamânın yanağında ne mevsimler akmış sen gideli... Eylül'ün hüznün salıncağında sensiz kalmış, yüreği titreyen Kanlıca'nın ihtiyarları. Hatırlanmaz olmuş eski ve eskiye dâir olan her şey. Artık, Kanlıca yalnız besteliyor güz şarkılarını. Kandilli, Göksu, Kanlıca, İstinye her akşam sensizliğin ve yalnızlığın hüznüyle derin bir uykuya dalıyor, uyanmayas. Her şey yorgun ve ölgün. Bir Eylül daha giyiniyor ayrılık ferâcesini ve yürüyor sisli ve isli bir kışın uçurumuna.

Eylül seni hatırlatıyor. Salkım saçak bulutlar karartıyor Kanlıca sâhillerini. Bir Eylül akşamında bütün hüznü şarkıların içinde sen varsın, hâtraların var ve geçen mahzun yılların var.

"Eylül Sonu" geldi yine sen düştün aklıma...

"Süleymâniye'de Bayram Sabahı" diyorum usta, "Süleymâniye'de Bayram Sabahı" yine seni anıyoruz, sana getiriyor bizi puslu hâtıralar. Senden sonra şirâzesini kaybeden rûhumuzun ve gönümüzün aydınlığı, sürûru olan câmilerimiz her bayram sabahı bizi başkentler başkentine doğru uçuran kutlu kanatlarımızdır. Sen duyurdun yoksul yüreğimize bu serveti, şânı, nişanı. Süleymâniye se-

ninle büyüdü, seninle taçlandı ruh ülkesinde. Yüce Allah'ın bütün mâbetlerini Süleymâniye'nin nezdinde âbideleştiren kaleminin burcuna konan yüreğimizdir, her bayram sabahı Süleymâniye'yi seninle anan, seninle yaşayan. "Cedlerin mağfired iklimine" yürümek dileyen nice gönüllerin kuytularında senin şiirlerindir şakıyan. Malazgirt'ten, Niğbolu'ya, Varna ovasına kadar her mekânı rûhunun estetik desenlerini nakışlayan büyük mimarlara and olsun ki sonsuza kadar Süleymâniye'de bayram sabahları cedlerin ruhlarıyla birlikte tek bir ve salavat sesleriyle arşa kadar yükselecek ve susmayacak Ustam.

Gelen bütün gemiler aynı limana demirleyecek, aynı ummâna yürüyecek.

Sen gittin gideli, sen susalı, Süleymâniye'de bayramlar kutlu seherleri muştuluyor. Seni hatırlatıyor Süleymâniye...

Üstâdım,

Sen gittin gideli, hiçbir gemi, hiçbir deniz tanık olmadı gönlümün isyanlarına. Sen gideli, yıllar yılı "Sessiz Gemi"ler geçti rûhumun rıhtımlarında. Kalbimin güverteleri ne fırtınalar gördü kasırgaya dönüşen. Bir denizim, rıhtımı olmayan bir deniz. Ne yolcular gitti dönülmeysi. Senin "Sessiz Gemi"lerin bir bir götürdü yolcularını. Hâlâ rıhtımlarda gidenleri bekleyen rûhumun yaraları kanıyor. Derin bir sızı iniyor gönlümün çatlaklarına hiç geçmeyesi. Ufuklar boş, ne gelen var, ne haber salan. Öylesine gitmişler hiç dönmeysi. Oysa sen söylemiştin ya. Sen demiştin ya. Herkes mutlu olsa gerektir, herkes mesut ve bahtiyar ki gidenler dönmüyor. Ne bir haber, ne bir selam var ötelere. Şimdi "Sessiz Gemi"ler geçiyor her akşam rûhumun fırtınalı denizlerinde. Martılar imtina ediyor, uçmuyor gemilerin üzerinden. Sallanan bütün mendiller ıslak ve kederli.

Her gemi menzile giderken, yol alırken her gemi...

En büyük gemi seni götüren gemiydi Ustam...

Akşamlardan bir akşam ince bir sızıya düşöldü gönlüm.

"Kalbim yine üzgün, seni andım da derinden/ Geçtim yine dün eski hazan bahçelerinden" diyen dizelerin yağıyor üstüme üstüme bu akşam..

"Rintlerin Akşamı"ndan nice akşamlar düştü ömür hânemize.

Hangi akşamı anlatayım bilmiyorum. Ne akşamlar gördük hatırlanmayası, gurupta tezâhür eden ihtişamın efsunuyla kendimizden geçtiğimiz ne akşamlar gördük unutmaması. Ne vurgunlar yedi mahrem-i esrârımız. En derin uykular örtüsünü dünyânın üzerine yaydığı zaman, bir sükûnet yayılır gönlümüzün dağına, senin kelâmından inciler dökülür üstümüze... İşte tam zamânıdır artık gerçeğe uyanmanın. Sıra dağlarla çevrili hayatta kendi dağımızı aşma gayretimiz şaha kalkar... Gayret atımız tırıstadır zannıyla yanıldık Usta. Gayret atlar, rahvan atlara dönüştü. Bu devir başka bir devirdir, hiçbir devre benzemeyen... Tefsiri mümkün olmayan hislerin bilmeceğinde rindâne düşler ayartır cümlemizi. Âraftayız, ne gitmeye, ne kalmaya mecâlimiz var. Rindâne duyguların rıhtımında dervişâne zanlarla bir hayal salıncağında sallanıyoruz işte. Ne rindâne bir neşe, ne dervişâne bir huzur bulduk bu cihanda.

Bu yalancı dünyâda "Rintlerin Akşamı"na doğan en büyük Rint sen oldun Ustam.

"Bir Başka Tepeden" seslendim bu akşam sana Ustam. Üsküdar sâhilleri seni yâdediyor, İstinye rıhtımları senin için şarkı söylüyor. Yedi tepe İstanbul, her şey seni hatırlatıyor. İstanbul bütün erguvânî renklerini senin şiiirlerinin büyüüne kaptırıracasına sevdâlı sana. İstanbul seni severdi, sen İstanbul'u iyi bilir ve severdin. Efsunlu güzelliğini yedi taraçaya konduran bu şehrin her tepesinden ayrı bir tad ayrı bir güzellik yakalıyor gönlümüzü. Marmara'nın mâvi sularında esrarlı bir şarkı yakamozlara karışıyor: "*Sana dün bir tepeden baktım aziz İstanbul! /Görmedim gezmediğim, sevmemişim hiçbir yer,*" diyor deniz, martılar ve sandalcı. Sandalcı'nın elemini tanıdık, bildik desenler taşıyor. Sandalcı "Bir Başka Tepeden" esen serin bir meltemin huzûruyla yıkıyor saklı ve derin melâlini... Yedi tepe İstanbul, her dem seni hatırlatıyor Ustam, her dem seni anlatıyor. Ben "Bir Başka Tepeden" sesleniyorum sana. Duy sesimi, ses ver uzaklardan duyulası. Duy sesimi Ustam haydi duy artık. Ses ver "Bir Başka Tepeden"... Çünkü sözün en büyük zirvesi sen, dağı sen, tepesi sendin bir daha gelmeyesi...

Bir Mizah Şâirinin Gözünden Yahyâ Kemal

Ali Şükrü Çoruk

912 yılında uzun süren Paris hayâtından sonra İstanbul'a dönen Yahyâ Kemal'in tanıştığı ve dostluk kurduğu şahsiyetlerden birisi de Fâzıl Ahmet Aykaç'tır (1884-1967). 20. yüzyılın önemli mizah şâirlerinden birisi olan, özellikle başkalarının eserleri ve üslûbu etrâfında yazdığı şiirlerle şöhret bulan ve bu sâhada çığır açan Fâzıl Ahmet Aykaç ile Yahyâ Kemal'in dostlukları ömür boyu sürmüştür. Şâirliğinin yanında dolu dolu geçirdiği Paris yıllarının kendisine kazandırdığı engin kültür birikimi ve târih bilgisiyle Meşrûtiyet döneminde İstanbul'da bir kutup hâline gelen Yahyâ Kemal'in sohbetlerinde Fâzıl Ahmet de yer almıştır. Bu sohbetlerin çoğu özellikle yaz aylarında siyâsî ve edebî bir mahfil hâline gelen Adalar'da gerçekleşecektir. 1913 yılında Kınalıada'ya yerleşen Fâzıl Ahmet gerek kendi evinde, gerekse Büyükkada Yat Klübü'nde düzenlenen sohbetlerde devrin kalburüstü edebiyatçıları, siyâsetçileri, sanatkârları ile bir aradadır. Yazlarını Adalar'da geçiren Yahyâ Kemal de Fâzıl Ahmet'in sık görüştüğü, hatta evine devam eden şahsiyetlerin başında gelmektedir. Yat Klübü'nde ve Adalar'ın muhtelif mekânlarında gerçekleşen sohbetlerin diğer müdâvimleri ise Ziyâ Gökâlp, Fâlih Rıfki, Köprülüzâde Fuat, Necmeddin Sâdık (Sadak), Bahaattin Şâkir, Celâl Sâhir, Kâzım Şinâsî, Refik Halit, Tahsin Nâhit, Hamdullah Suphî, Ahmet Refik, Nezihe Muhiddin ve Ali Kemal'dir.

Yahyâ Kemal, Fâzıl Ahmet'le olan dostluklarının bir nişânesi olarak "geçer" redifli gazelini ona ithaf etmiştir. Fâzıl Ahmet'le

Yâhya Kemal arasındaki dostluğun derecesini gösteren başka bir hâdise de büyük şâirin damak zevkiyle ilgilidir. Varşova büyükelçiliği sırasında İstanbul hasreti ile yanıp tutuşan Yâhya Kemal, 14 Mayıs 1928 târihli mektubunda Fâzıl Ahmet'ten kendisine patlıcan göndermesini istemektedir:

"Varşova'da sebze yoktur. Sebze ihtiyâcı ise bizde ırsîdir. Buraya hareket etmekte olan bir Lehistan kuryesini bulabilirsen ve küçük bir sepet içinde on kadar tâze patlıcan gönderebilirsen ne kadar minnettârın olurum. Tâze patlıcanın günlerce yolda kalmaya tahammülü olmadığından posta ile gönderilmesi doğru olmaz. Buraya doğru gelecek bir yolcu ile gönderilmesi lâzımdır." ¹³

Fâzıl Ahmet ise bu isteği bir emir telâkki ederek "Üstâdının" arzûsunu yerine getirmeye çalışacağını 14 Haziran 1928 târihli mektubunda belirtecektir:

"Kemalciğim, bil ki İstanbul'un bütün bostanlarını seferber hâlde soktum desem câiz. Şimdi kâinat sana patlıcan yetiştirmekle meşgul. İki gözüm ne de nazlı yetişir sebze istemişsin! Manavları, sebzevatçıları bir sürü yeşillik istilâ ettiği hâlde ortalıkta henüz patlıcandan eser yok. Şu habes çifiti kıyâfetli kâfir nebattan ilk hangisi başını topraktan kaldırırsa inan ki hemen boynunu koparıp sana göndereceğim." ¹⁴

Fâzıl Ahmet kısa zaman sonra üstâdının dileğini Lehistan sefâreti vâsıtasıyla yerine getirecek ve bu iyiliğinin karşısında Yâhya Kemal'den 11 Temmuz 1928 târihli övgü dolu bir mektup alacaktır. ¹⁵

Fâzıl Ahmet'in mektubunda, Yâhya Kemal için kullandığı bu samîmî ifâdelerle birlikte, o günün şartları içinde gerçekleştirilmesi zor bir işi yapmaya çalışması büyük şâire olan saygısını ve sevgisini göstermesi bakımından önemlidir.

İki dost arasındaki samîmiyet ve hasbîlik Yâhya Kemal'in Fâzıl Ahmet'e yazdığı mektuplarda da kendisini hissettirir. Büyük şâirin

¹³ "Yâhya Kemal'den Fâzıl Ahmet'e Varşova Mektupları", *Hayat*, yıl:3, c. 5, nr. 112, 28 Kasım 1958, s. 6-7

¹⁴ *Yâhya Kemal Enstitüsü Mec.*, c.III, İstanbul 1988, s.228

¹⁵ Varşova Mektupları, *Hayat*, yıl:3, c. 5, nr. 112, 28 Kasım 1958, s. 6

Varşova'dan gönderdiği 15 Şubat 1928 târîhli mektubunda Fâzıl Ahmet'e hitâben söylediği;

"Hayâtımda senin gibi bir arkadaş kazanmış olmak beni dünyâyâ bey-hûde gelmiş olmadığımı inandıran başlıca bir şeydir, fakat o dostun senin yüksek yaradılışında bir insan olması fevkalâde bir mükâfattır" sözleri, bu konuda şüpheye yer bırakmamaktadır.¹⁶

Fâzıl Ahmet, her zaman saygı ve sevgi duyduğu üstâdını mizâhî şiirlerine konu edecektir. Onun müsâmahasına, nüktedan ve hoş sohbet şahsiyetine güvenerek yazdığı mizâhî şiirlerde üstâdı hakkında yaptığı değerlendirmeler latifeden öteye geçmez. Biz bu yazımızda onun Yâhya Kemal hakkında yazdığı mizâhî şiirlerden üçü üzerinde durmak istiyoruz.

Fâzıl Ahmet'in bütünüyle Yâhya Kemal'i ele aldığı ilk şiiri "Yâhya Kemal'e" başlığıyla 4 Aralık 1917 târihinde *Sabah* gazetesinde yayınlanır. Şiir Yâhya Kemal'in o sene her nedense Fâzıl Ahmet'in oturduğu Kınalıada'ya uğramaması üzerine yazılmıştır. Yâhya Kemal'in bu davranışından alınan(!) Fâzıl Ahmet, üstâdına olan şikâyetini ona yazdığı "Açık Muhâbere Varakası"nda dile getirir:

*Uğramadın bu yaz bize hiç Kemâl
Neyi bekliyorsun sanki, güzü mü?
Bizi unutturdu sana ihtimal
Gene bu Viranbağ'ın ekşi üzümü!*

Üstelik Yâhya Kemal'in Fâzıl Ahmet'te bir emâneti vardır. Bu emânet bir kuzudur. Yâhya Kemal kendisine hediye edilen bir kuzuyu bakması için Fâzıl Ahmet'e bırakır. Ancak Kınalıada'ya gelmediği takdirde bu emânetin başına hiç de hoş olmayan şeyler gelecektir:

*Senden şikâyetim bil ki pek uzun
Zîra yarım kaldı mâhut eserim
Hani var ya senin bizde bir kuzun*

Bak, böyle yaparsan onu keserim!

Fâzıl Ahmet, Yâhya Kemal'in durup dururken böyle bir şey yapmasını anlayamaz ve ısrarla dâvetini tekrarlar. Gelirken de savaş yıllarının zorluklarına atıfta bulunarak ekmek vesîkasını unutmamasını söyler:

*Cidden bir şey oldu sana bu sene
Eski dostlarını bıraktın bütün,
Canım Kınalı'ya kadar gelsene
Ekmek vesîkanı alıp da bir gün!*

Üstelik onu özleyen sâdece Fâzıl Ahmet değildir. Bütün dostları yolunu gözlemektedir. Eskisi gibi birlikte adanın serin gölgelerinde oturup "herkesi çekiştirmeyi" istemektedirler.

*Bilmezsün dağlara neler anlatıp
Geçiyor poyrazın tâze nefesi
Serin gölgelerde ne olur yatıp
Biz de çekiştirsek şöyle herkesi*

Savaş yıllarında Kınalıada'nın şetâretini eskisi gibi yaşamak mümkün değildir. Herkes fakr ü zarûret içindedir. Büyükada ise daha çok zengin ve varlıklı kimselerin mekânı olduğundan savaş şartlarından en az etkilenen bir yerdir. Fâzıl Ahmet'e göre hayâtın tadını çıkarmayı seven Yâhya Kemal sırf bu sebeple Büyükada'da kalmakta, Kınalıada'ya gelmemektedir:

*Malûm ya, bu köyde her şey kurada
Hele züğürtlükte hepimiz dengin;
Hiç durma gel Kemal, çünkü burada
Ne eski tâcir var, ne yeni zengin!*

Fâzıl Ahmet 22 Şubat 1926 târihli "Yâhya Kemal İçin" şiirinde ise şâirin mizâcı, zevkleri ve hayata bakışı üzerinde durur. Yâhya Kemal, hayâta bağlılığı ve klasik mûsikîye düşkünlüğüyle Fâzıl Ahmet tarafından bir "zevk" adamı olarak telâkki edilir:

*Yâhya, ne hakikat, ne mecâz âşıkısın sen
Nâz âşıkı, sâz âşıkı, yâz âşıkısın sen*

*Yok Mekke Medine'yle alâkan filân ammâ
Fasl içre muhakkak ki hicâz âşıkısın sen
Vuslât-geh-i ilhâma gidersin kısa yoldan
Kimdir o ki der, dûr ü dirâz âşıkısın sen
Tafsîle ne hâcet senin evsâfını Yâhya
Nâz âşıkı, sâz âşıkı, yâz âşıkısın sen*

Fâzıl Ahmet mizâhî şiirlerinde Yâhya Kemal'in sanatı üzerine görüşlerini de ortaya koyar. O, beğendiği ve takdir ettiği şâirler arasında kesin tercihini "üstâd"ından yana kullanır. Fâzıl Ahmet'e göre Yâhya Kemal, seçiciliği, titizliği ve pürüzsüz sanatıyla bir sanatkârda bulunması gereken en önemli husûsiyetlere mâliktir. O, benzersiz özellikleriyle bütün şâirlerin önündedir. 1 Haziran 1942 târihli yazdığı "Yâhya Kemal Vafında" adlı şiirinde Yâhya Kemal'i sanat gemisinin temel direği olarak niteler. Yâhya Kemal'in hem sanatkâr hem de insânî özelliklerinin, karakterinin, mizâcının ve davranış biçiminin ele alındığı bu şiir âdeta yeni tarzda yazılmış bir kaside havasındadır. Ancak bu kasidede samîmî düşünceler mizah yoluyla ifâde edilir:

*Yâhya, gemimizde tek serendir
Her yelkeni büzmeden gerendir
Yâhya, aramızda bir erendir
Sanat pagodunda mandarendir
Sen gel de şu hâli şimdi bir gör
Biz mavnalarız, o bir römorkör

Her müşkili mutlaka ezendir
Her sırrını âlemin sezendir
Derlerse inanma boş gezendir
Kârun-ı hayâle sikkezendir
Yoktur sözü hiç katıkla ottan
Yüksekte revâcı banknottan

Üslûbu sedef, zekâsı inci
Tenkidimizin bugünkü vinci
Hasit gene der: Benim birinci*

*Gel şimdi ayıkla sen pirinci!
Ruh olmada nükteler teninde
Mânâ satılır bedesteninde*

.....

*Hışmından uzak kaçar azanlar
Kaynar ocağında hep kazanlar
Pîşinde divan durur ozanlar
Titrer, sararır oyun bozanlar
Şirketlere olmamış müessis
İmâr-ı suhanda baş mühendis*

Yâhya Kemal'in mizâcen ne kadar titiz ve alıngan olduğu malûmdur. Hele mizah ve hiciv gibi bir vâdide kendisi hakkında yazılanları çok ciddiye alacağı şüphesizdir. Fâzıl Ahmet'in yazdığı bu şiirlere alınmaması, kızmaması küfür ve ağır söz içermeyen latife amaçlı mizâha onay verdiğinin bir göstergesidir. Fâzıl Ahmet sâdece Yâhya Kemal hakkında değil diğer şahsiyetler hakkında mizâhî şiirler yazarken de aynı tavırla hareket etmiştir. Zâten mizâhın da amacı bu olmalıdır.

Ekrem Hakkı Ayverdi

Arşivi'nden Yahyâ Kemal

Yahyâ Kemal'in 1 Kasım 1958 târihinde vefâtı o dönemin Türk basınında geniş şekilde yer alır. Burada merhum Ekrem Hakkı Ayverdi'nin arşivinde bulunan ve mecmuamıza muhterem İlhan Ayverdi tarafından intikal ettirilen iki dergi ve gazetenin neşriyâtına temas etmek istiyoruz. Bu kısa dokunuş bile sanırız dünkü ve bugünkü basının kültür sanat dünyâsına gösterdiği alâka konusunda fikir edinmemize yardımcı olacaktır.

Varlık dergisi, 15 Kasım 1958 târihinde çıkan 490. sayısında kapakta Yahyâ Kemal'in büyükçe bir fotoğrafına yer vermiş ve sayıyı şâirimize tahsis etmiştir. Kapakta dergi yazarlarının listesinin bulunduğu bölümde, zengin ilim, fikir ve sanat kadrosunu görüyoruz.

Varlık'in ikinci sayfasında şâirin hayâtı ve eserleri kısa bir biyografi metni içinde veriliyor. Üçüncü sayfada Suut Kemal Yetkin'in "Bir Şâir Öldü" yazısı var. Şâirimizin "Hayal Şehir" şiiri sayfayı süslüyor. Hâlit Fahri Ozansoy'un "Yahyâ Kemal İçin" makâlesinin ardından Selâhattin Batu'nun aynı başlıkla yayımlanan yazısı önümüze çıkıyor. Ve şâirimizin "Sonbahar" şiiri... Derginin altıncı sayfasında muhtelif şâir ve yazarlardan Yahyâ Kemal tahassüslerini okuyoruz. Bunlar arasında Orhan Hançerlioğlu, Ahmet Kutsi Tecer, Sabri Esat Siyavuşgil, Oktay Akbal, Câhit Tanyol ve Şevket Rado bulunuyor. Nurullah Ataç'ın Yahyâ Kemal yazısı ise *Ulus* gazetesinden iktibas edilmiş. Sayfalar arasında kısa yazılar dikkati çekiyor. Haldun Tanner, Reşat Ekrem Koçu ve Memet Fuat bu imzâlardan üçü... Önemli bir yazı da Vehbi Eralp'in cenâze kaldırılırken üniversitedeki tören

esnâsında yaptığı konuşma metnidir ki “Aziz üstad, bugün ilk defa olarak, sana “sen” diye hitap edeceğim” cümlesiyle başlar. Baha Oral’ın yaptığı ankette ise Hâlide Edip Adıvar, Fâlih Rıfık Atay, Ali Nihat Tarlan ve Abdülkâdir Karahan’ın cevapları bulunmaktadır. Konu Yahyâ Kemal’in şahsiyeti, şiirleri ve fikirleri... Abdülhak Şinâsi Hisar’ın “Pariste Yahyâ Kemal” isimli makâlesi de büyük şâiri bize daha yakından tanıma fırsatı vermektedir. Orta sayfa, Beyatlı’nın şiir ve nesirlerinden seçmelere ayrılmış. Zâhir Güvemli ve Oğuz Kâzım Atok duygu ve düşüncelerini okuduğumuz iki edip... Yaşar Nâbi, “Büyük Hemşehrîmin Ardından” başlıklı yazısında Yahyâ Kemal’i “gelmiş geçmiş edebiyâtımızın en büyük şâiri” sayanlardan söz etmektedir. “Yahyâ Kemal’in Şiirleri ve İstanbul” yazısı Ahmet Hamdi Tanpınar’a âit. Şâirin “Bir Gözdenin Gafleti” hikâyesinin ardından Necâti Cumalı, “Orman Yangınları Gibi” yazısıyla Yahyâ Kemal’in ölümünün şahsında uyandırdığı hüznü ve yalnızlığı dile getiriyor.

Yahyâ Kemal Hayat Mecmuası’nda

Hayat gibi bir magazin mecmuasının edebiyâta verdiği değeri görmek için, 21 Kasım 1958 târihli nüshasına bakmak kâfidir. Kapakta solda çerçeve içinde “Bu sayıda: Orta sahifelerde Yahyâ Kemal’in tablo hâlinde portresi” ibâresi yer alan mecmuanın orta sayfalarını Yahyâ Kemal’in en çok bilinen güzel bir fotoğrafı süslüyor.

Gazete Tefrikaları

Sermet Sâmi Uysal ile Şemsi Kuşeyri’nin hazırladığı yazı dizilerinde önemli bilgiler vardır. Şâirin vefâtının hemen ardından Sermet Sâmi Uysal tarafından hazırlanan “Yahyâ Kemal ile Sohbetler” başlıklı yazı serisi *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanmıştır. Bunlar arasında Beyatlı’nın beğendiği yeni edipler, nasıl şiir yazdığı, beğendiği mısralar, şâir ve mûsikî, Abdülhak Hâmid, Tevfik Fikret ve Mehmed Âkif için söyledikleri gibi mevzular vardır. Şemsi Kuşeyri’nin *Yenisabah*’taki yazı serisi ise daha farklıdır. Kuşeyri Yahyâ Kemal’i tanıyanları bulup onların kanaatlerini ve düşüncelerini toplar.

mıştır. “Yakın Dostları Yahyâ Kemal’i Anlatıyor” levhalı bu yazı dizisinde görüşlerini açıklayan isimler arasında Hamdullah Suphi Tanrıöver, Prof. Nihat Reşat Belger, Fahriye Ali Sâmî Yen, Ord.Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay, Münir Nurettin Selçuk, Doç. Dr. Abdülkâdir Karahan, Melek Celâl, Prof. Dr. Sâdi Irmak, Fatma İzzet Melih Devrim de bulunmaktadır. Bu hâtıralarda son derece ilgi çekici tespitler, tahliller, nükteler, anekdotlar ve intibâlar bulunuyor.

Netice itibâriyle hem *Varlık*, hem de *Hayat*’taki Yahyâ Kemal resim ve yazıları ile *Yeni Sabah* ve *Cumhuriyet*’teki tefrikalar, o dönemdeki matbuat tarafından, büyük şâirimizin değerinin bilindiğini gösteren güzel örneklerdendir.

Çağdaşlığın Öteki Yüzü

Dr. Emin Işık

Materyalizm kâinatta var olan her şeyin maddeden ibâret olduğunu, onun dışın-
da bir şey bulunmadığını savunur ve kökü, çok eskilere dayanır:

İlk çağ filozoflarından Demokritos, bu görüşü, bir felsefî disiplin hâline getirmiş, buna, ciddî tenkitlerle ilk karşı çıkan da Sokrates olmuştu. İslâm düşüncesinde, buna, “Târihî maddecilik”, mensuplarına da “maddiyyûn” adı verilmiştir.

Materyalizm, târihin hiçbir döneminde, bugünkü gücüne erişebilmiş değildi. Son iki yüz yılda, fizik ve kimya alanındaki gelişmeler ve ileri teknolojinin ortaya koyduğu hârika icatlar, çağımızda maddeciliğin güçlenmesine yol açtı.

Başta Marksizm olmak üzere, laisizm ile sekülerizmin de anası olan materyalizmin gerçekleştirmek istediği üç temel hedefi vardır:

- 1) Ruhsuz madde,
- 2) Allahsız kâinat,
- 3) Dinsiz toplum.

Materyalizm, bu hedefler doğrultusunda kesin sonucu varmak için, son iki asır boyunca, çok çaba harcamış, bir hayli de mesâfe almıştır.

Bilimle dînî inançların asla bağdaşmaz olduğunu, bir ön kabul şeklinde ortaya atmış bir bilimsellik adına, bunu, nerdeyse herkese kabul ettirmiştir. Bu yüzden en dindar bilim adamları bile, deney ve gözlem yaparken, inançlardan uzak kalmak gerektiğine inanmışlardır.

Materyalizm, böylece, dîni, önce, laboratuardan kovmayı başarmıştır.

Bilimin amacı, gerçeği, kendi gerçekliği içinde tanımak ve tanıtmaktır. Herhangi bir dîni inanca veya ideolojiye destek vermek değildir. Aksi halde, bilim kirlenir ve bilim olmaktan çıkar. Bilim hakikatini bizâtihi kendisi demektir. Hakikatın ise başka hiçbir şeyin desteğine ihtiyacı yoktur.

Bilim için gerekli ve geçerli olan bu ilke, sanki bilim adamı için de aynı şekilde gerekli ve geçerliymiş gibi gösterildi. Bu yönde yapılan kasıtlı telkinlerle bilim adamının da dinsiz ve inançsız olması gerektiği iddia edildi. Hür düşünce ve bilimsellik adına, dîni inançlardan kurtulmak gerektiğini harâretle savunan materyalistler, bilimi, dinsizliğin hizmetine vermekte bir sakınca görmediler. Bilimi dîne karşı, bir saldırı silâhı olarak kullandılar.

Zîra dînin yıkılması ve yok edilmesi, ana hedeflerden biriydi.

Fransız ihtilâli öncesinde ve sonrasında, batıda dîne yönelik saldırıların tamamı, bilim adına yapıldı. Bilimin, dîni inançlara karşı, nasıl bir saldırı silâhı olarak kullanıldığına ilişkin en çarpıcı örnekler, Sovyetler dönemindeki uygulamalarda görüldü. Oysa bilimin dinsizliğe âlet edilmesi, dîne âlet edilmesi kadar sakıncalıydı.

Materyalizme göre; Kâinat (Cosmos), maddenin sürekli etkileşiminden ibârettir. Bu zincirleme maddî etkileşimin bütünü olan varlık, kendi kendini yaratmıştır. Bu yüzden onun bir yaratıcıya ihtiyacı yoktur. Kâinatın, Tanrı tarafından yaratılmış olduğu inancı, dinlerin insanlığa sunduğu bir yanılgıdır. İnsanlığın bu yanılgıdan kurtulması için, dîni inançlardan kurtulması gerekir...

Oysa materyalizmin, varlık hakkındaki bu görüşü de bir farazi-yeden ibârettir. Her faraziye gibi, bunun da bir yanılgı olduğu iddia edilebilir. Zâten târih boyunca, pek çok karşıt görüş tarafından ciddi eleştirilere uğramıştır.

Varlık, yalnızca taş, toprak ve mâden cinsinden katı maddeler yığını değildir. Varlık kapsamı içinde canlılar ve insanlar da vardır. İnsan ise, idrak ve düşünce gücüne sâhip bir canlıdır. Peki, kendisinde düşünce olmayan madde, akıl, fikir ve vicdan sâhibi bir canlıyı nasıl yaratabilmiştir?

Var oluş açısından, bu, çok önemli bir meseledir ve cevap isteyen bir sorudur. Materyalizm, buna, doğru dürüst bir açıklama da getirebilmiş değildir.

Evet, düşünme yeteneği olmayan madde, insan denilen düşünen bir canlıyı nasıl yaratabilmiştir?

Dinler, bunu, bilgi, hikmet ve kudret sâhibi bir yaratıcının varlığıyla açıklıyorlar. İnsanlar, tutarlı ve kabul edilebilir buldukları için, Tanrı'nın yaratıcı gücüne inanmışlar ve inanıyorlar. Eğer ortada bundan daha tutarlı bir açıklama olsaydı, ona inanırlardı. İlk insandan beri, insanlığın benimsediği bir inancı, "insanlığın yanılığsı" diye itham etmek ve bütün insanlığı aptal yerine koymak, ne ölçüde kabul edilebilir bir şeydir?

Kuantum fiziği, hem "Big Bank" teorisiyle, hem "çekirdek altı parçacıklar" üzerinde yapılan deneylerle, madde denilen şeyin, aslında enerji olduğunu ortaya koymuş ve materyalizmin iddiasını, temelden sarsmış görünüyor. Bu yüzden materyalizm, bir felsefî görüş olarak, bilim ve düşünce dünyasında, on dokuzuncu yüz yıldaki gücünü çoktan yitirmiş, ona duyulan eski güven de yok olmuş bulunuyordu. Bununla birlikte, materyalizm, pes etmiş ve iddialarından ve hedeflerinden vazgeçmiş değildir.

Materyalizmin, dinsiz bir toplum yaratmak konusunda, kesin sonuca ulaştığı da söylenemez. Çünkü Sovyetler Birliği'nde, bir asra yaklaşan, din karşıtı uygulamalar da göstermiştir ki, insan rûhundaki din duygusu, yâni, bir dîne inanma ve bağlanma ihtiyâcı, asla yok edilemiyor. Fakat laiklik uygulamaları yüzünden, dînin, sosyal hayat üzerindeki etkisi azalmış bulunuyor. Din karşıtı olanların, laikliği her şeyin üstünde, çok öncelikli kutsal bir değermiş gibi görmeleri de bundan ileri geliyor. Laikliği resmen benimsemiş olan ve olmayan batı toplumlarında, Kilise'nin bütün gayretlerine rağmen, dînin toplum hayâtı üzerindeki etkisi, büyük ölçüde ortadan kalkmış görünüyor.

Çağımızda insanlar, materyalist felsefeye inandıkları ve bağlandıkları için maddeciliğe meyletmiş değiller. Çok az ilgilinin dışında,

büyük çoğunluk, materyalizmin, adını bile bilmez. Lâkin insanları, maddeci olmaya zorlayan, hattâ bir anlamda, mecbur eden başka gerçekler ve etkenler vardır.

Bu hususta en önemli etken, teknolojinin yarattığı maddî ve sanal dünyânın câzibesidir. Buzdolabından, radyo ve televizyona, cep telefonundan, bilgisayara ve özel otomobile kadar, ileri teknolojinin ortaya koyduğu hârika icatlar, çağın insanını her yandan kuşatmış bulunuyor. Bu hârika ürünler, çok özendirici reklamlar yardımıyla, mutlaka elde edilmesi gereken hayâtî birer ihtiyaç hâline getiriliyor. İnsanlar, ardı arkası kesilmeyen bu yeni ürünleri elde edebilmek için birçok sıkıntıya katlanmak zorunda kalıyorlar. Bunları almaya güç yetiremeyen kimselerde de kıskançlık, kin ve nefret duyguları gelişiyor.

Konuyla ilgili araştırmalar da göstermiştir ki, günümüz toplumlarında, az ve orta gelirli kesimin eline geçen paranın yarısından fazlası, işte bu ürünleri satın almaya harcanıyor.

İnsanlar, teknolojinin, önce meftûnu, sonra da esiri oluyorlar. Bu da insanın makineye yenik düşmesi sonucunu doğuruyor.

“Batı medeniyetinin bu şekilde, insanları da makineleştiren bir teknoloji putuna esir olması, herhalde Hıristiyanlığın başarısı olarak takdim ettikleri batı medeniyeti, eğer öyle ise, bindiği dalı kesen bir şuursuzun durumunu andırıyor. Gerçekten bugünkü batı dünyâsının üstünlüğünü sağlayan kapitalist iktisâdî gelişme, bir çok önemli mütefekkir tarafından Protestanlığın zaferi olarak görülmüştür. Fakat Protestan ahlâkının bu zaferinden, pek hayırlı bir sonuç çıkmayacağını fark eden bazı batılı düşünürler, vaktiyle en şiddetli hücumlara uğrayan Katolikliğin insanı daha çok tatmin eden bir sistem olduğunu söylüyorlar. Muhakkak ki, Hıristiyanlığın, dünya hayâtını Sezar’a bırakmış olması, bundan doğacak sonuçlara katlanmasını da bir zarûret hâline getiriyor.”¹⁷

Çağdaş medeniyetin doğurduğu sosyal problemlerden söz ederken, hep batı dünyâsından misâller getirmemizin sebebi, prob-

lemin kaynağı batıda olduğu içindir. Oysa sanayileşme, diğer toplumları da derinden etkilemektedir.

Bu sanal dünyânın büyümesine kapılıp, kendini kaybeden çağdaş insanın, mâneviyata ayıracak ne vakti, ne de takati vardır. Çünkü ona sunulan hayâtın içinde, “ruhsala ve kutsala” yer verilmemiştir: O, tıpkı bir tren gibi, önüne döşenen rayda yol almaya mahkûm edilmiştir. Çevresine, maddî ihtiyaçlardan öyle kalın duvarlar örülmüş ki, onları aşıp, kendi iç dünyâsıyla ve öz benliğiyle yüz yüze gelmesi, son derece zorlaşmış, nerdeyse imkânsız hâle gelmiştir.

Çağdaş insan, aslında kendisinin hür olduğuna inanır. Oysa kendi hayâtının sâhibi değildir. Kendi hayâtına istediği gibi yön verecek irâde gücüne de sâhip değildir. O kendi istediği hayâtı değil, çağdaşlığın kendisinden istediği hayâtı yaşamakla görevlidir. Yâni teknolojinin sunduğu hayâtı yaşamak ve onun îcaplarını yerine getirmek. O kadar.

Maddî ihtiyaçlarla çevrili bir dünyâda yaşadığı için, çağdaş insan, din ve mâneviyat karşısında, tıpkı yüzme bilmeyen birinin sudan korkması gibi, bir korkuya kapılır. Çağdaş yaşam, böylece, kendi dîninden korkan ve dindarlığı çağ dışılık sanan bir anlayışı da berâberinde getirmiştir. Çağdaşlığı, eski olan her şeye düşman olmak şeklinde anlayan bir kesim yaratmıştır. Çağdaşlık yanlıları, dindar olmayı çağ dışılık sayarlar, ama büyüye ve fala inanmakta bir sakınca görmezler. Üstelik uğur ya da uğursuzluk saydıkları bir sürü bâtil inanca sâhiptirler. Onların dünyâsında seks ve eğlence-den başka bir şeye yer yoktur. Bu yüzden, taparcasına değer verdikleri tek şey paradır.

Çünkü, çağdaş hayâtın yegâne değer ölçüsü odur.

Çağdaş yaşam yanlıları, kendi halkının inanç ve ahlâk değerleriyle geleneklerine yabancılaşmakla kalmazlar. Bu değerleri, kendi hayat tarzlarının önünde birer engel olarak gördükleri için, onlara kin duyar, amansız düşman olurlar. Çünkü, millî ve mânevî değerlere ne kadar ters düşer, ne kadar aykırı davranırlarsa, o kadar çağdaş olacaklarını sanırlar.

Meselâ; köyden şehre gelmiş bir âilenin genç kızı, ne kadar açık saçık giyinirse, o kadar şehirli ve çağdaş olacağına inanır. Yabancı film sahnelerinde seyrettiği o sanal hayâtı, gerçek sanır ve öyle yaşamaya özenir. Çünkü iletişim alanındaki gelişmeler, çağdaş batının en marjinal yaşayış tarzını bile, batılı olmayan ülkelere de taşıyıp duruyor. Oysa akli başında batılı düşünürlerin asla tasvip etmedikleri, hattâ kendi toplumları için tehlike ve tehdit saydıkları, pek çok aşırılık, geri kalmış ülkelerce gümrüksüz ithal ediliyor. Bu ülkelerdeki anlayışa göre çağdaşlık, lüks tüketim, sefâhat, gösteriş, nikâhsız yaşama, sık sık sevgili değiştirme, hayâtına giren erkeklerin sayısıyla öğünme gibi cinsel lâubalilikler ve buna benzer hayâsızlıklardan ibârettir. Her şeyden önce, kendi halkını küçümseme ve hor görmektir. Çağdaş anlayışa göre, ahlâk dışı hayâsız davranışlar ayıp değildir. Ayıp olan utanmaktır. Yâni, ne kadar edepsiz, utanmaz, şirret ve pervâsız olursan, o kadar hür ve çağdaş olursun.

Açıkçası, batılılaşma yolunda olan ülkelerde, çağdaşlığın nîmetlerinden faydalanan bir kozmopolit üst-tabaka ortaya çıkmıştır. Çağdaşlık, bu kozmopolit kesime, gerçekten belli bir refah ve saâdet getirmiştir. Fas'tan Filipinlere kadar, petrol zengini olan ve olmayan İslâm ülkelerinde, çağdaşlığın temsilcileri, çoğunlukla bu nîmetlerden faydalanan, bu kozmopolit dejenere kesimlerdir.

Bu kozmopolit kesimin yaşayışını, ancak uzaktan seyredecek kadar yoksulluk içinde olan fakir halk kitleleri, çağdaşlıkla bunların hayat tarzı arasında kuvvetli bir paralellik görmektedir. Fakir halk arasında, bunlara imrenen ve özenenler olsa da, büyük çoğunluk, bunları ayıplamaktadır.

İslâm ülkelerinde, kendi millî ve mânevî değerlerine dönüş ve arayış hareketlerinin, her geçen gün, biraz daha hız kazanması da bu yüzdendir. İslâm aydınlarını, kendi değerlerine dönmeye iten bir başka sebep de, uzun zamandır, tek alternatif olarak görülen çağdaş batı medeniyetinin, bizzat batılı düşünür ve aydınlar tarafından şiddetli tenkitlere uğramasıdır. Her iki dünya harbinden sonra ortaya çıkan nükleer savaş ihtimalleri, sanayinin sebep olduğu çevre tahri-

bâtı ve hava kirliliği, batıya duyulan eski hayranlığı ortadan kaldırmış bulunuyor. Bizzat batılılar, çağdaş medeniyetin temelinde yatan hastalığı araştırıyorlar. Çağdaş medeniyet, yalnız doğayı değil, başta âile olmak üzere, toplum hayatını ve değerlerini de alt üst etmiştir. Bu kadar vukuattan sonra, çağdaş batının dışında başka bir medeniyet yolu olmadığını söyleyecek kimseler çıkmaz olmuştur.

Ayrıca İslâm ülkelerinde, çağdaşlık adı altında, batı taklidi hayat tarzlarının, ülke kalkınmasına bir katkı sağlamadığı da görülmüştür. Batıya özenmenin sâdece kültürel yozlaşmaya sebep olduğu söylenir olmuştur. Millî kültür alanındaki yozlaşmadan rahatsız olan geniş halk kitleleri, kendi öz değerlerine dönmeyi ve onlara daha sıkı sarılmayı tercih eder olmuşlardır.

İnsânî değerlerin allak bullak olduğu böyle bir dünyâda, âile ve akrabalık bağları da sarsıldığı için, birey kendi kaderiyle baş başa bırakılmış ve yalnızlığa itilmiştir. Şehirler büyüdükçe, insanın yalnızlığı da, yalnızların sayısı da artmıştır.

İnsanın kendine dönüşü ve öz varlığının farkında oluşu anlamına gelen tasavvuf, nesillerin önünde yegâne çıkış yolu gibi gözüküyor. Bu meseleye çok önceden (1950) dikkat çekmiş olan Prof. Muhammed Hamîdullah, "*Batı insanı, İmam Ebu Hanîfe ile İmam Şâfi gibi İslâm hukukçularının görüşlerinden ziyâde, Mevlânâ ve Muhyiddin Arabî gibi tasavvuf ehlinin fikirlerine ilgi duyuyor*" diyordu.

Ancak hemen belirtmek gerekir ki, tasavvuf, sağlam bir din eğitimi üzerine oturursa verimli olur. Yoksa dînin inanç esaslarını bilmeden ve ibâdetle ilgili ritüellerini hesâba katmadan, sırf stres atmak ve psikolojik bunalımlardan kurtulmak uğruna, girilen tasavvuf teknikleri, insanı olduğu yerden bir adım öteye taşımaz. Belki öyle bir kör kuyuya iter ki, bir ömür boyu, insan orada bocalar durur. Çünkü tasavvuf, kurallara dayalı bir ruhsal disiplindir.

Kâinata her şey belli bir kural ve disiplin içinde varlığını sürdürürken, bir işi, kurallarına uymadan icrâ etmeye kalkmak, felâkete sebep olabilir.

On binlerce yıllık insânî değerlerin ve toplum kurallarının, çağdaşlık adına inkârı ve yok sayılması, topluma felâket değil de ne getirebilir?

Materyalist (maddeci) dünya görüşüne dayanan çağdaş yaşam, insanı insan yapan değerlere, hiçbir katkı sağlamadığı gibi, mevcut değerleri sarsmış ve yıpratmıştır. İnsânî değerlerin yıkılması ve yıpranması, insanlığın yıkılmasıdır. Maddenin, yâni kaba kuvvetin tek değer ölçüsü sayıldığı bir dünyâda, insanın yırtıcı hayvanlara benzemesi de normal bir şeydir.

Materyalizm bugünlere, kendi felsefî gücüyle gelebilmiş değildir. Gerçek şu ki, çağdaş teknolojinin doğurduğu hayat şartları, insanı, materyalizmin istediği hedefe doğru sürüklemiştir:

“İleri teknolojinin, daha genel bir ifâdeyle çağdaşlığın, dünyâyı sürüklemekte olduğu uçuruma karşı, bir engel koymak veya bu gidişi tersine çevirmek isteyen bütün düşünce hareketlerinin ortaklaşa kabul ettikleri iki husus vardır: Birincisi, teknolojinin ortadan kaldırılmasının söz konusu olamayacağı, ikincisi de teknolojinin gelişmesi sonucu giden değerler sisteminin yerine, yeni ve farklı bir takım değerlerin konulması zaruretidir.”¹⁸

Oysa çağdaş teknoloji, bir yandan insanı maddî ihtiyaçlar altında ezerken, öte yandan ondaki ruhsal direnme gücünü de zaafa uğratmıştır. Teknolojinin gidişâtına dur demek mümkün olmadığına göre, onun insana ve topluma verdiği zararları önleyebilmek için, insanı, ruhsal açıdan donanımlı ve güçlü kılmamanın, tek çıkar yol olduğu görülmektedir.

İnsan hayâtının yalnızca et ve kemikten ibâret olmadığına, tam aksine bir ruhsal değerler bütünü olduğuna inanan atalarımız, kendilerine, ruhsal ve kutsal değerlerden meydana gelen bir dünya yaratmışlardı. O dünyâda güven içinde ve mutlu yaşıyorlardı. Onlar için dindarlık, mutluluk demektir. Zâten dindar insan, dinsizin bilmediğini bilen, onun düşünemediği şeyleri düşünen insan demek

değildir. Kutsal değerleri olan ve bundan dolayı daha fazla ruh gücüne ve morale sâhip olan insandır.

Tanrı inâyetine erebilmek için, O'nun eserleriyle yüz yüze gelmek gerekir. Ayın doğduğu yeri, batarken güneşin aştığı tepeyi göremezsen; gülü, lâleyi, mor menekseyi, rengârenk açan kır çiçeklerini, uçuşan kelebekleri, vızıldayan arıları, böcekleri, cıvıl cıvıl öten kuşları dinleyemezsen; şafakla birlikte ıslıl ıslıl canlanan ve aydınlanan ufukları temâşâ edemezsen; dört mevsimi ve gününün yirmi dört saatini, en ince zaman dilimleriyle yaşayamazsan, Tanrı'nın kudret ve inâyetiyle nasıl yüz yüze geleceksin?

Sanayileşmenin yarattığı sanal ve çağdaş hayattan bıkan ve bunalan insanlar, tabiata dönüş özlemi duyuyor, tabiatı korumaya ve yaşatmaya çalışıyorlarsa, onların bu çabalarını hayra alâmet saymalıyız. Bu tür çabalara canu gönülden destek vermeli ve sâhip çıkmalıyız.

Çünkü tabiata dönüş, Tanrı'ya dönüştür.

Tabiat, elbette Tanrı değildir. Lâkin Tanrı'nın cemâlidir, gülen yüzüdür. Zîra, Tanrı yüzünü de gücünü de eserlerinde gizlemiştir. Eserlerini seven, O'nu sevmiş olur. Onun en büyük eseri insandır. Bundan dolayıdır ki, insana hizmet, Tanrıya ibâdettir.

Çağdaş yaşam, her ne kadar, tabiatı tahrip etmiş, atmosferi kirletmiş olsa da, her ne kadar, kafaları karıştırmış gönülleri bulandırmış ve Allah'a giden yollara birtakım sanal engeller koymuş olsa da, Allah'a giden yollar, yine de büsbütün kapanmış değildir.

Çünkü her gönülde, tâ derinde, O'na giden yollar var!

Biz, nebîlerle velîlerin ve şehitlerin ölümsüz olduğuna, onlara "ölü" demenin bile câiz olmadığına inanıyoruz. Bizim mânevîyat dünyâmızı aydınlatan o kadar velîlerimiz ve şehitlerimiz var ki, onların bir teki bile bir milleti yeniden diriltmeye yeter.

Yeter ki, genç nesilleri, o ölümsüz canlarla, o ulu sultanlarla ve büyük kahramanlarla tanıştırabilelim. Biz, kendimiz ve gelecek nesillerimiz için örnek olacak hayâtın ilkelerini, dışarıda aramayaca-

ğız, kendi kültürümüzden alacağız. Biz, o bakımdan çok zengin mânevî kaynaklara sâhip bir milletiz.

İnsanı güçlü kılan şey inancı, milleti ayakta tutan şey de kültürüdür.

Her millet kendi kültüründen ibârettir.

Hâtıraların Aydınlığında

Ahmed Yüksel Özemre

Portresine Bir Çerçeve Arayışı

Ahmed Güner Sayar

Ahmed Yüksel Özemre'nin 3 Nisan 1935 günü Mart ayında Üsküdar, Balaban'da târihî 'Münip Paşa Konağı'nın harem bölümünde başlayan hayâtı 25 Haziran 2008'de son buldu. Ertesi günü ikinci vakti Karacaahmed Kabristanı 1. adada serin selviler altındaki âile sofasında toprağa teslim edilen aziz nâşi ile Türkiye dehâ sâhibi bir evlâdını ebediyete uğurlamış oldu. Gerek Gülnûş Vâlide Sultan Câmii'nde kılınacak cenâze namazı için ardında biriken kalabalık, gerekse Karacaahmed'e kadar gelip onu defin sırasında yalnız bırakmayanlar Ahmed Yüksel Özemre'nin ne kadar sevildiğinin belki somut bir ifâdesiydi. Ancak tabutunun ardında toplananlar sâdece aritmetik bir yığın değildi. Bu kalabalığın mâserî bir ruh olarak iletmiş mesaj birçok insanın ölümleriyle sâdece toprağın merhametine bırakılmasının dışında bir gerçeğe yaptığı vurguydu. Toprağa kavuşan onun ölümlü vücudu ki buna çoktan râzı ve hazırlıktı. Onun ölümünü farklı kılan, tabutu etrâfında kenetlenen o muhteşem kalabalığın terkibi idi: Hanımların nemlenen gözleri, beylerin de düşünceden ağırlaşan başlarının düşüşü kederlerini şekillendiren subjektivizmi ifâde ediyorlardı. Bu ifâdedeki asâlet herkesin farklı Ahmed Yüksel Özemre'sini bir imâme altında toplamıştı. Her fâniye nasip olmayan bu insanlar, Ahmed Yüksel Özemre'nin rûhunu farklı hâtıraların aldığı ışıkla içselleştirmenin hüznü telâşi içindeydiler. Ahmed Yüksel Hocamızın aziz rûhu sevenlerine yetecek kadar vâsi olduğu için onların gönül hânelerinde hicretli bir can berâberliği

içinde yaşamaya devam edecektir. Eserleri ile okuyanların hâfızasına; sözü ile sohbeti ile de dostlarının gönlüne nakşolmuş bu mübârek insan zor ve zahmetli bir yolculuk olan insan oğlunun bu âlemdeki serüveninden kazançlı çıkmış nâdide bir güherdir. Eserleri ortada! Bundan böyle onlar yazarı adına konuşacaklar. Ruhlara kazanmış hâtıraları ise onun bu dünyâda ölüm sonrası bir hayâtının olduğunu bize ihsas ettiriyor.

Ara sıra Üsküdar Balaban'daki saâdet hânesine ziyâretine girdim. Târihî bir konağın yıkılmış gövdesi üzerine inşâ edilmiş bir apartmanın üst katında, Boğaziçi'nin girişine bakan odada baş başa çok can sohbetlerimiz oldu. Duvarları hat örnekleri, çerçevenmiş fotoğrafları içinde eski zaman efendileri ve kitaplarla dolu bu odada Ahmed Yüksel Özemre'nin zâtına mahsus bir yeri vardı. Oturduğu koltuğun hemen üzerinde 'Yâ Ganiy!' esmâsı çerçevenmişti. Bu levhanın altında dolu sohbet ederdi. Şimdi bu aziz dostumu, vefâtıyla hâtîrâlarımda meydana gelen o kaçınılmaz kesilme ile değil de, târihî bir süreklilik içersinde ama o çerçeveyi terk etmesiyle arıyorum. Eğer kâmil insan olmayıp kaptan kaba boşalıyorsa, 'Ganiy' ismi sâdece duvara asılı bir çerçeveye sıkışmış olmazdı. Herkesin Allah tarafından verilen bir ismi varsa, 'Ganiy'de onun ismi miydi? Yazdığı şiirlere iliştirdiği mahlası 'Ganiy'i dîvan şâirlerinin çoğu gibi kendisi seçmiş olamazdı. O halde ona bu ismi kim tevcih etmişti? Bu sorular zinciri o yazarken de zihnimi kurcalardı. Teeddüp edip sormadığım için cevapsız kaldılar. Şimdi sohbetlerimiz esnâsında gözümle çerçevelediğim o portre içersinde bu kopmayı sürekliliğe dönüştürerekten onu hep bu portre içersinde 'Ya Ganiy' levhası altında teklifsiz konuşurken hatırlamaktayım.

Birebir sohbetlerimizin dışında da Ahmed Yüksel Özemre ile bir dost meclisinde birlikte oldum. Ünlü neyzen Niyâzi Sayın, Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özemre, Prof.Dr. Güngör Şatıroğlu, ve Prof.Dr. Ahmet Güner Sayar'dan müteşekkil bu yâran meclisinin üyeleri daha çok Güngör Bey'in Suadiye'deki evinde bir araya gelir lezzeti dimağlarımıza kazınan sohbetlerde bulunurduk. Zaman ortaya

kapalı devre bir dost meclisini ‘Üsküdar Yârânı’ olarak tescil etti ve şifâhî kültür târihimize taşıdı. Bir kültür târihçisi olarak Mehmed Nuri Yardım, Ahmed Yüksel Özemre’nin “Üsküdar yârânının âşina çehresi”¹ olduğunu kaydeder ki, bu tespit isâbetlidir. Fakat bir parça daha ileri gideyim: Bu yârân meclisine gerçek rengini Niyâzi Sayın ile Ahmed Yüksel Özemre vermekteydi. Elbette Güngör Şatiroğlu’nu da bu çizgiye katmam gerekiyor. Zîra onlar birer has Üsküdarlıydılar. Kişisel anı yumakları sohbet sırasında bir yol bulup bir-biri ardınca çözülrken onlar son devir Üsküdar’ını olayları, mekânları ve insanları ile dile getiriyorlardı. Niyâzi Sayın yürüyen bir Üsküdar ansiklopedisi, Ahmed Yüksel Özemre ise mûtedil Türkçe’si ve enfes üslûbuyla bir Üsküdar târihçisiydi. Gördüğü, yetiştiği, sohbetinden müstefid olduğu, büyük bir melâmet hissiyle kendini setretmiş Eşref [Ede] Efendi’yi yazarak, bu mübârek hakkında târihi bir vazîfe yapmış, bizleri de bilgi sâhibi kılmıştır. Hemen ifâde edeyim ki Eşref Efendi hakkında Niyâzi Sayın’dan dinledikleri Ahmed Yüksel Özemre’nin yazdıklarına kaynaklık etmiştir. Ayrıca Eşref Efendi’nin Karacaahmed’deki mezarını yeniden yaptıran, şâhidesini diktiren Ahmed Yüksel Özemre’dir. Onun Eşref Efendi için yaptıkları, yazdıkları, sohbetinde dile getirdikleri bir bâsübâdel mevt olmuştur. Yoksa diğerleri gibi nisyan bulutlarının arkasında kalacaktı. Onun *Üsküdar’da Bir Attar Dükkânı* ile Osmanlıdan süzülen ve 1990’lara değin varlığını koruyan zâhiren bir attar dükkânı bâtinen minyatür bir tasavvuf meclisine dönüştürülen bir işletmenin ekonomi-dışı serüveni, insanlarıyla, Üsküdar ile anlatılmış. Ahmed Yüksel Bey Üsküdar’ın târihî köşe taşlarını, konaklarını, bodur minâreli düz damlı mescitleri, çeşme ve sebilleri, namazgâhları ve evliyâ kabirleri ile biliyor, kalemine aktarıyordu. Onun Üsküdar için kaleminden dökülenler bugün için son devir bir semt monografisi için çok değerli kaynaklardır. Kendisinden dinlediklerim ve Üsküdar’a dâir yazdıklarıyla onun bir âbide şahsiyet olduğunu gördüm. Hani bir sabah bakarsınız göz âşinâ bildiğiniz Sultan III. Ahmed Çeşmesi’nin yerinde yeller esiyor ve meydan boşalmış! Ne yapar-

sınız? Ahmed Yüksel Özemre'nin 'ölümü' de böylesi bir kayıptır. Onu, evinin dışında kaybolan bir Üsküdar âbidesi olarak da hatırlayacağım.

Şüphe yok ki Ahmed Yüksel Özemre bir dâvâ adamı idi. Gürleyen sesi ve omurgalı duruşundan en çok menfaat şebekeleri rahatsızlık duymuşlardır. *Müccâhede Mektupları* bu bakımdan bir hüccettir. Türkiye'nin somut meselelerini çözmeye uğraşırken yabancı firmalar tarafından kendisine teklif edilen dudakları uçuklatan rüşveti geri çevirmesini ne ile açıklayabiliriz? Rahmetli Neyzen Tefvik bu soruyu cevaplandırıyor:

“Neyzen gibi günâhının hesabı
Mezara girmeden sorulandan olsun”

Sevgisi ölüm kadar metindi. Yevmiye defterini kendisi tuttuğu için rahattı. En son görüşmemizde ölüme metelik vermediğini söyledi.¹⁹ Bu âlim ve ârif zat Cenâb-ı Hakk'ın 'İrciy' dâvetine icâbetle evinde kendine mahsus yeri, Üsküdar'ı boşaltarak âlem-i cemâle göçtü. Akan zaman onun geride bıraktığı boşluğu sohbetlerimizin sevgisizliği ile bizlere daha iyi gösterecektir. Bu aziz ve sevgili dostun garîk-i rahmet olmasını Cenab-ı Hak'tan niyaz ediyorum.

¹⁹ Özemre'nin zengin müktesebâtına müracaat edilirse orada ölümden korkmadığını gösterir satırlar vardır. “Ölüm, nedense, hiç hatırıma gelme[di] ve ölümden de hiç korkmadım” [*Gel de Çık İşin İçinden*], (İstanbul, 1996), sf. 29]. Ayrıca musalla taşına konulan tabutunun ardında bulunan dostlarını ince dokunuşlarla resmettiği görülür. Şu satırlar onun kaleminden dökülmüştür: “Kalabalık, kalabalık, kalabalık! Bunların içinde bir sürü eş dost arasında dikkatimi çekenler, ne hikmetse, hep kendileriyle muhabbetle selâmlaştığım Üsküdar meczûbîni; kimin için ağlaşıyorlar bunlar acabâ?... Meselâ Hacı Ahmed Taşcıoğulları, Prof.Dr. Yılmaz Kafadar, Prof. Dr. Ahmed Bayülken, Prof. Dr. Hasbi Yavuz, Prof. Dr. Güngör Şatıroğlu ve Enis Bey de mağmûm ve mükedder halleriyle dikkatimi çekiyor. Hayret! Güngör Şatıroğlu ile Ahmet Bayülken'in böylesine sulu gözlü olabileceklerini hiç düşünmezdim” [*ibid.*, sf. 35].

Ahmed Yüksel Özemre

Ergun Göze

Aziz dost, müstesnâ insan Ahmed Yüksel Özemre de uzun bir tedâvi devresinden sonra Hakk'a yürüdü. Bu büyük fizik âlimini ilim çevrelerinin ve etrâfının dışında kalanlar, emekli olduktan sonra yazdığı kıymetli kitaplarıyla tanırlar.

Birçok fizik âlimi, fizikle meşgul olurken yâni fizik âleme bir dâimî model ararken, metafizik âlemi unutmışlar hatta inkâr etmişlerdir. Üsküdar'ın bu nasipli evlâdı, kâlû belâdan getirdiği, metafizik modeli hiçbir zaman unutmamış vehbî bilgi ile, kisbî bilgiyi cem etmiş mübârek bir kuldu.

Her iki yönüyle de gençliğe misâl olmalıdır.

Galatasaray Lisesi'ni bitirmeden önce, Teknik Üniversite ikinci sınıfında okunacak bâzı dersleri, susamışçasına öğrenen bu âlim namzedi, dört senelik devreyi de iki buçuk senede bitirdiği için, tüzük gereği, diploma alamamış ve Avrupa'da doktora yaptıktan sonra, lisans diplomasını almış belki tek kişidir. Kısacası, "nasıl ilim adamı yetişir, bir insan kendisini nasıl ilim adamı yetiştirir?" sorularının cevâbı onun örnek hayâtında ve hayâtının bu bölümünü anlattığı *Akademik Yıllarım* isimli eserindedir.

Bâzılarının yazılmasına vesîle olduğum kıymetli kitaplarıyla, yetiştirdiği ilim adamlarıyla, mânen olgunlaştırdığı sevenleriyle o elbette hem millî hâfızadan silinmeyecek hem de hayır defteri kıyâmete dek kapanmayacak bahtlı kullardandır.

1990 Öncesi *Tercüman*'daki sütunuma Fransızları, mûtad Türk düşmanlıklarını gösterdikleri demlerde derhal cevaplayan

Fransızca şiirler gelirdi. Sağlam bir şekli, vezni, kâfiyesi olan bu güçlü şiirleri köşemde zevkle ve tercümesini de vererek yayımlamış idim. Nice sonra tanışıp dostlaşınca bir gün bu şiirleri kendisinin gönderdiğini açıklamış ve “İstiklal Marşı” mızı da Fransızcaya tercüme ederek göndermişti. Fransızca’ya o kadar hâkimdi.

Kendisi tedâvi altında iken dahi benim hastalığımla nasıl cânü gönülden ilgilenmişti? Elbette o da “Âlim âna derler ki elinde cühelânın/ Kahrolmak için kesb-i kemâli hüner eyler” kaderinden kurtulamayacaktı. Elbette o da en ağır haksızlıklara en yakın bildiklerinden mâruz kalacaktı.

“Üsküdar’ın dost ışıklarından” birisiydi. Üsküdar’ın “gerçek sırlısı” o idi. “Üsküdar’daki bir Attar Dükkanı”nda ıtrılanmıştı. Ömür gibi çok kıymetli bir varlığın bir kısmını ortaklaşa yaşamıştık. İnşallah ebedî hayatta da buluşuruz. Üsküdar Şâirinin dediği gibi “Evvel giden Ahbâba selâm olsun erenler”... Muhterem eşine ve pek sevdiği kızlarına da sabrı cemil ihsan etmesini cenâbı Hak’tan niyaz ederim. Son yıllarda gidenlerin yerini dolduramayan Türk milletinin başı sağ olsun.

İyilik Sembolü Kardeşim

A. Yüksel Özemre'nin Ardından

Prof. Dr. Güngör Şatıroğlu

Bugün hâtıralarıyla büyük acısını içimde duymakta olduğum değerli kardeşimi anmak için bu satırları kaleme almış bulunuyorum.

Seni ortaokul yıllarında Galatasaray Lisesi'ne giderken tanıdım. Çok sevdiğim her yönü ile iyilik ve bilgi dolu insandın. Zor yılların sıkıntısı içinde tahsil mücadelesini hep birincilikle yaparak ulaştığın merhalede bütün hareketlerinde iyi, samîmî, dürüst ve başarılı olarak Üniversitemin en yüksek yerine ulaştın.

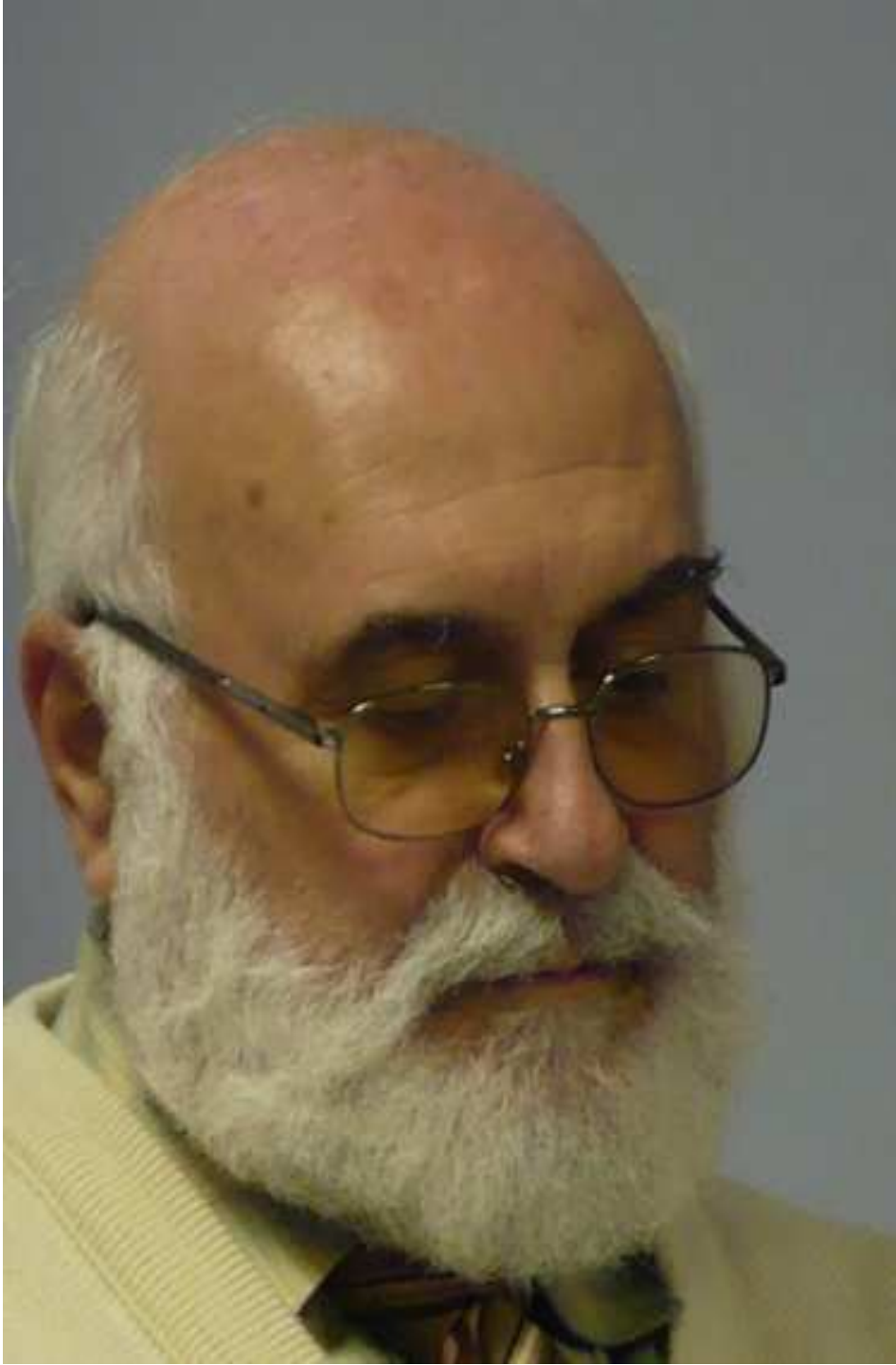
Meslek hayatında yüce kişilik kazanmış temiz varlığın ve irâden sâyesinde lâayık olduğun mütevâzı hayat ortamını yaratmaya, zorlukları yenmeye muktedir olan sen bir iyilik, sadâkat timsâli idin.

Şimdi arkada bıraktığın gözleri yaşlı hüçün ve keder duyguları ile teselli arayan bir kardeşin olarak o güzel hâtıralarından bir nefes ve bir ses olmak için saygı ile huzûrundayım.

Sen ölüm döşeginde bile bu zarâfetinden ve Üsküdar efendiliğinden bir şey kaybetmemiş, ızdırâbını dostlarından kendine has üslûbunla saklamıştın.

Üstad İbnülemin için söylenen bir sözü senin için de tekrarlayabilirim.

Ne kendi kimseye benzer
Ne kimse kendisine
Nur içinde yat.

İlk Atom Mühendisimiz

A. Yüksel Özemre'nin Ardından

M. Nihat Malkoç

Sayıları çok az olan, çağımızın alperenlerinden biri daha göçtü dünyamızdan... Türkiye'nin ilk atom mühendisi Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özemre'den bahsediyorum. "Âlimin ölümü âlemin ölümüdür" demişti Resulullah Efendimiz... Bu söz ne kadar da doğrudur. Gerçekten de âlimler âleme ışık saçıyorlar. Onlar göç edince âlem karanlıkta kalıyor. Rahmet-i Rahmân'a göç eyleyen Ahmed Yüksel Özemre, Türkiye'nin medâr-ı iftihârıydı. 34 yaşında profesör olma başarısını göstermişti. Türkiye Atom Enerjisi Kurumu'nun eski başkanlarındandı. Tam bir görev adamıydı. Fizik alanında otorite sayılırdı. Fransızca, İngilizce, İtalyanca, Almanca ve İspanyolca dillerini bilirdi. İlmî açıdan Türkiye'nin değil, dünyanın da sayılı bilim adamlarından biriydi kendisi... Bir o kadar da mütevâzıydı.

Özemre, irfânıyla temâyüz etmiş, ilmiyle âmil, bilgi ve görgüyle dopdolu, Osmanlı terbiyesi almış bir İstanbul Beyefendisiydi. Üsküdar'da doğmuş, hayatının son nefesini de çok sevdiği bu yerde vermişti. O bir Üsküdar âşığıydı. Türk İstanbul'un ilk ayağı olan Üsküdar, onun kişiliğini şekillendirmişti. Kimliğini bu şehrin kimliğiyle özdeşleştirmiş, ezanların sesinde bulmuştu huzûru. 35'i telif olmak üzere 45 esere imza atmıştı. Fizik alanının dışında, tasavvufa da ilgi duyardı. Bu sâhada derinleşmiş, aldığı tasavvuf terbiyesiyle nefesine en büyük tokadı vurmıştı. O, Yûnus Emre misâli gönüllere girmeyi önemsiyordu. Gönlündeki ışığı Üsküdar'dan Türkiye'ye ve dünyâya gönderiyordu. Sevgiler büyütüyordu yüreğinde.

Merhum Ahmed Yüksel Özemre, hocaların hocasıydı. Onun

rahle-i tedrisâtından geçen yüzlerce öğrenci şimdi Türkiye'nin önemli yerlerinde vazîfe görmektedir. Öğrencilerinden 61'i bugün profesör unvânıyla ülkemize hizmet etmektedir. Bence kişinin en büyük eseri çocukları, eğittiği kişiler ve arkasında bıraktığı faydalı kitaplardır. O bunların hepsini yaparak gönül huzûruyla öylece Rabbine göçtü. İnançlı ve köklü bir âiledendi. O, anne babasından gördüklerini bir adım daha ileri götürdü. Zîra babası Kur'an tilâvet ekolünün en son şahsiyetlerinden Hâfız Mehmet Nurullah Bey'di. Özemre önce Galatasaray Lisesi'ni bitirdi. Sonra İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'ne girdi. Dört yıllık bu okulu iki buçuk yılda bitirdi. Çernobil olayı olduğu sırada Atom Enerjisi Kurumu Başkanı'ydı. Çernobil'in günah keçisi ve istenmeyen adam ilan ettiler onu. Çok sıkıntılar çekti o dönemlerde. Mahkemelerde hakkında yüzlerce dâvâ açıldı. Sonunda hak yerini buldu ve beraat etti. Fakat zor günler geçirdi.

Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özemre bilim adamlığının yanında kültür adamıydı da... Hayâtı boyunca inançlarından asla tâviz vermedi. Onun içindir ki bâzı dünyevî nîmetlerden mahrum kaldı. Çok güçlü bir hâfızası vardı. Boş zamânı hiç yoktu. Çalışkan ve gayretli bir insandı. Fizikle berâber metafizik de onun ilgi alanına giriyordu. Akademik etikete değil, yürek temizliğine ve kişiliğe değer veriyordu. Onun ölçüleri Kur'an'ın ölçüleriydi.

O, maddî ilimlerle mânevî ilimleri aynı potada eritme başarısı göstermişti. İslâmiyet'i hakkıyla yaşayan ve yaşatan bir gönül eriydi. "Kadere îman eden, kederden emin olur" sözü beni etkileyen ifâdelerin başında gelir. Hayâtını inancına adayan ve hayırda yarışan örnek bir Müslümandı Özemre... Mal mülk biriktirmeyi hiçbir zaman düşünmedi ve sevmedi. Elindekini ihtiyaç sâhipleriyle paylaştı. Türkçenin bilim dili olamayacağını söyleyenlere Türk diliyle yazdığı, içerik ve üslûp açısından mükemmel ders kitaplarıyla cevap vermiştir.

Özemre, hayâtının son dönemlerinde büyük sağlık sorunları yaşadı. Öyle ki ömrü boyunca 23 ameliyat geçirdi. İki ayda gözün-

den 13 kez ameliyat oldu. Üç kez kansere ve hepatite yakalandı. Fakat inançlı bir insan olduğu için hep sabretti. Hayâta sınıksıkı sarıldı. Tevekkülü hayâtının kılavuzu olarak gördü ve onun rehberliğinde ilerledi. En zor zamanlarda da sabır ve teslimiyetin en güzel örneğini verdi. Tek gözle üç kitap yazdı. Bedeni tükendikçe rûhu yüceldi. Hayâta dört elle sarıldı. Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özemre, 25 Haziran 2008 Çarşamba günü aramızdan ayrıldı. 73 yıllık ömrüne nice hayırlı hizmetler sığdırdı. Bu fâni dünyâda hoş bir sedâ bıraktı. Onu rahmet ve minnetle anacağız. Allah rahmet eylesin.

A. Yüksel Özemre'ye Vedâ

Memduh Cumhur

İlmiyle âmil oldu, kemâliyle muhterem
Her ân, riâyet eyledi her bir emânete
Son yolculukda Yüksel Özemre'yle, saymadım;
Ardında kaç yetim bırakıp gitti cennete.

A. Yüksel Özemre'ye Vedâ

Memduh Cumhur

İlmiyle âmil oldu, kemâliyle muhterem
Her ân, riâyet eyledi her bir emânete
Son yolculukda Yüksel Özemre'yle, saymadım;
Ardında kaç yetim bırakıp gitti cennete.

Okuduklarım-Gördüklerim Duyduklarım

Kemal Y. Aren

M EHLİKA SULTAN ve YAHYÂ KEMAL

Mehlika Sultan kim mi?

"Mânâ fî batn-ı şâir..."

Mânâ şâirin karnındadır, demişler!

Mehlika Sultan, Yahyâ Kemal'in şiirleştirdiği bir masal kahra-
mânı. Şiirin tam metnini aşağıda görüyorsunuz.

MEHLİKA SULTAN

*Mehlika Sultan'a âşık yedi genç
Gece şehrin kapısından çıktı;
Mehlika Sultan'a âşık yedi genç
Kara sevdâlı birer âşikti.*

*Bir hayâlet gibi dünya güzeli
Girdiğinden beri rü'yâlarına;
Hepsi meşhûr, o muammâ güzeli
Gittiler görmeğe Kaf dağlarına.*

*Hepsi, sırtında abâ, günlerce
Gittiler içleri hicranla dolu;
Her günün ufkunu sardıkça gece
Dediler: "Belki son akşamdır bu."*

*Bu emel gurbetinin yoktur ucu;
Dâima yollar uzar, kalb üzüdür;
Ömrü oldukça yürür her yolcu,
Varmadan menzile bir yerde ölür.*

*Mehlika'nın kara sevdâlıları
Vardılar çıkırtığı yok bir kuyuya,
Mehlika'nın kara sevdâlıları
Baktılar korkulu gözlerle suya.*

*Gördüler: "Aynada bir gizli cihan...
Ufku çepçevre ölüm servileri..."
Sandılar doğdu içinden bir an
O, uzun gözlü, uzun saçlı peri.*

*Bu hazin yolcuların en küçüğü
Bir zaman baktı o vîran kuyuya.
Ve neden sonra gümüş bir yüzüğü
Parmağından sıyrıp attı suya.*

*Su çekilmiş gibi, rü'yâ oldu!
Erdiler yolculuğun son demine;
Bir hayâl âlemi peydâ oldu,
Göçtüler hep o hayâl âlemine.*

Mehlika Sultan'a âşık yedi genç, Mehlika Sultan'a âşık yedi genç
Seneler geçti, henüz gelmediler; Oradan gelmeyecekmiş dediler!..

Yahyâ Kemâl bu şiiri 1919 Şubatı'nda yayınlamış. Ama, diyor araştırmacılar, şiirin altında 1907 Café Vachette, notu var. Demek ki şiir Paris'te yazılmış.

Neden neşri için on iki sene beklemiş?

Neden olacak, klasik Yahyâ Kemal davranışı..

Geçelim... Mehlika Sultan kim veya ne?

Neşrinden bu güne kadar araştırmacılar, münekkitler, Yahyâ Kemal şâirleri, çeşitli yorumlar getirmişler ama, bunların hiç birine şâirden olumlu ya da olumsuz bir işâret gelmemiş!.. Şu halde Mehlika Sultan'ın asıl hüviyeti şâirin karnında kalmış, demek zorundayız... Bu, bir anlamda, siz hangi niyetle okursanız, odur, demek oluyor ki, bence güzel olan da bu!..

Efendim, şiirde Mehlika Sultan ana kahraman değil, sâdece konu mankeni... Esrarlı bir güzelliği vardır ama, dilsiz-ağızsız bir varlıktır. Asıl kahramanlar, o Mehlika Sultan'a âşık yedi gençtir. Neden bunlar üzerinde pek durulmaz!.. Halbuki masalın kurgusunu onlar sürüklemektedir. Gece şehrin kapısından çıkarlar... Neden gece? Her halde gittiklerini kimse görmesin diye!.. Yedisi de bu esrarlı güzeli rüyâlarında görmüşler, sevdâlanmışlar, hatta kara sevdâlı olmuşlar ve onu bulmak için Kaf Dağı'na doğru yola koyulmuşlar. Onlardan başkaları da bu yola çıkıyormuş, ama herkes yarı yolda, menzile varmadan bir yerlerde ölüp kalıyormuş. Ama bizim masalımızın kahramanları bu emel gurbetinden kurtulmak azmiyle, hep bu belki de son akşam, diyerek, içleri hicranla dolu yola devam etmişler. Emelleri sevdiklerine kavuşmak, yâni vatan-ı aslileri sevgilin diyârı... Hal böyle olunca buldukları yer elbette gurbettir. Bir an evvel bundan kurtulmak istiyorlar, ne var ki, yollar uzuyor, kalpleri üzgündür, yolculuk devam eder.

Evet, esas kahramanlarımızı tanımaya devam edelim:

Bunlar yedilerdir... Yâni üçler, yediler, kırklar deyiminin ortancası. Bu yola düşenler üçler kadar az değil, ama kırklar kadar da çok

değil, orta bir grup...

Sırtlarında aba varmış. Aba, fakir elbisesidir. Daha ziyâde der-
vişler giyer...

Buldukları hâli '**emel gurbeti**' sayıyorlar. Devamlı yürüyor-
lar. Bu yolculuğun sonunda '**Mehlika Sultan**' var.

Ve, Mehlika'nın kara sevdâlîları sonunda 'çıkırığı olmayan bir
kuyuya' varırlar. Eyvah, bu korkunç bir şey!..

Kuyu olur da çıkırığı olmaz mı? '**Çıkırığı yok bir kuyu**' felâket ha-
bercisi. Su içemeyecekler, demek ki... Halbuki yolcuların en muhtaç
oldukları sudur. Masallar devrinin yolcuları, yol boyunca hep su arar-
lar. Bu, ya bir pınar başıdır, ya da bir kuyu. Orada oturur, biraz nefes-
lenir, kendilerine gelir gibi olunca toparlanıp yollarına devam ederler.

Peki, şimdi ne olacak? Bir kuyu buldular, ama çıkırığı yok!. Su
içemeyecekler... Susuzluktan kavrulup gidecekler... İşte bu korku ile
eğilip kuyunun içine bakıyorlar: Bir de ne görsünler, suyun ayna
kesilen yüzünde bir gizli cihan ve etrâfı ölüm servileriyle çevrili, o
cihânın içinde uzun gözlü, uzun saçlı sevgililerini görür gibi oldu-
lar. Korktular, ürperdiler, ama, en küçükleri: "**Ben bedel ödemeye
râzıyım**" anlamına gelecek bir tavırla parmağındaki gümüş yüzüğü
çıkartıp suya atar, bu davranış büyüünün anahtarı gibidir, nitekim su
çekilir, bir hayâl âlemi peydâ olur, kahramanlarımızın hepsi o hayâl
âlemine dalarlar. Onların bu macerâlarından haberli olanlar, bu ye-
di gencin o âlemden dönmeyeceklerini söylüyorlarmış.

Masalın bitiş kısmı bana '**Fârelî Köyün Kavalcısı**'nı düşündür-dü.

Neyse!.. Burada ince bir nokta dikkatimi çekti: Baştan beri '**Sul-
tan**' sıfatıyla yâdettiği bu esrarlı güzele şâir, sona gelindiğinde
'**Mehlika**' demeye başladı. Mehlika, yâni, mahallenin ablası gibi bir
söyleyiş... Tıpkı yıllar sonra Ahmet Muhip Dranas da, şiirine konu
edindiği böyle bir mahalle güzeline '**Fahriye Abla**' demişti. Onu
hatırladım. 'Dranas, hiç değilse bir '**ablalık**' sıfatı eklemişti. Yahyâ
Kemal ise kendisini bir türlü ele vermeyen bu esrârengiz güzele o
kadar kızmış olmalı ki '**Mehlika**' deyip kestirip atmış. Yedi gence
de '**kara sevdâlî**' yaftasını kondurup, bu kapıldıkları boş hayâlden
dolayı onları mâzur görme yoluna gitmiş.

Evet, başta da dediğim gibi, bu yedi genç masalın ana kahramânını durumunda. Kara sevdâlı-mara sevdalı, ne olursa olsun, bir imkânsızı başarmak için yola çıkıyorlar ve bu uğurda ölümü göze alıyorlar. Bu mühim!..

'Mehlika Sultan' şiirinde hayâl edilen macerânın bir benzerini yıllar sonra Arif Nihat Asya "**Destan**" adlı manzûmesinde tekrarlar:

'DESTAN'dan:

*Gönül vermişler aya;
Hükmetmişler toprağa, suya...*

*Tanrı'yla akrabâlıkları
Yakındanmuş.*

*Zembereğini kuran
Onlarmış bu dünyânın...*

*Onlar ki, kurt doğuran
Obaların soyundanmuş.*

*Ve, zaferler getiren atların
Nalları altındanmış.*

Dikkat edilirse burada da yollara düşenler vardır, ama bunlar bir hayâle değil, zafere koşuyorlar. Bunlar da ay'a gönül vermişler. Tıpkı Mehlika'nın¹ kara sevdâlıları gibi. Ama onlardan ne kadar farklıdır: Bunlar suya, toprağa hükmediyorlar, tâbi olmuyorlar. Üstelik Tanrı'ya da yakın akraba imişler. Mehlika'nın kara sevdâlılarının içleri hicranla dolu olduğu için, kalpleri üzgün, yolları uzadıkça uzuyor ve, her an başarısızlık, yarı yolda kalakalmak söz konusu. Ârif Nihat Asya'nın destanlar yaratan gençleri ise '**dünyânın zembereğini**' kuruyorlar!.. Zemberek kelimesini gençler bilmeyebilir, şâir, dünyânın gündemini onlar oluşturuyorlardı, diyor!... Tasavvur buyurun nasıl bir kudrete mâlik imişler!.. Allah Allah!... Ve, bindikleri atların nalları altından imiş!... Şu ihtişâma bakınız!.. İnsanın gözleri kamaşıyor. Elbette bu gençler gece karanlığında değil, şafak kızılığında yollara düşerler... Yahyâ Kemal'in gençlerinin yü-

¹ Mehlika: Ay yüzü anlamına geldiği için, 'gönül vermişler ay'a' mısraî ile birleştirildi. (Kemâl)

züğü ise sâdece gümüştedir. Basit bir gümüş parçası...

Atlarının nalları altından olanlar zaferler getiriyorlarmış, diğerleri ise bir hayâl âlemine dalıp gidiyorlar.

Heyhât!..

*

Aziz okuyucularım, burada biraz durup, Ahmet Mithat Efendi'vâri bir deyişle, şöyle söylemek istiyorum:

Bu nazmını şâir-i güzîdemiz Yahyâ Kemal Bey merhum, zamânın modasına uyarak yazmıştır. Zîra o yıllarda Alman, İngiliz, Fransız şâir ve yazarları da manzum ve mensur masallar yazıyorlardı. Bizde de Ziyâ Gökâl, Tevfik Fikret ve daha şu anda isimlerini hatırlayamadığım başka edip ve şûara dahi masallar dünyâsından ilhamlar topluyorlardı.

Ne var ki bunların bence en güzeli ve şâirânesi Mehlika Sultan'dır. Neden dersenez, Yahyâ Kemal merhum bu nazma öyle güzelliğe katmış ki her okuyan onda kendi Mehlika'sını tahayyül eder; okurken sesine elinde olmadan bir halâvet verir, Kaf Dağı'na doğru yola çıkmış gençlerden birinin yerine muhtemelen en küçüğün yerine, kendini koyar, o uzun gözlü, uzun saçlı güzeli aramaya gittiğini hayâl eder.

*

Bütün bunları niçin anlatıyorum? Şunun için: 1900'lü yılların başında dünya ve bilhassa Türk toplumu bir ahlâk ve eğitim buhrânı yaşıyordu. Pozitivizm ve materyalizm bütün insanlığın üzerine bir karabasan gibi çökmüş, dînî inançlar ve romantizm alay konusu edilmiş, insanlar hayal kuramaz hâle gelmişler, suyu çekilmiş birer musluk gibi tıslamaya başlamışlar. Ruhlarının yumuşaması için şiir istiyorlar. Şâirâne bir hayat özlüyorlar ama yok!.. Ufuklar çöl sarısı, günlük hayat ise sası. Tatsız tuzsuz bir debeleniş, bir sürükleniş! Nitekim bu mâneviyât yoksulluğu 1914'te başlayıp 1918'de bittiği zaman 25 milyon cana mâl olacak 1. Dünyâ Savaşı'nı doğuracaktır.

İşte 20. Asrın başlarında Almanya'da Grimm Kardeşler; Danimarka'da Andersen; Norveç'te Selma Lögerlöf; İsviçre'de Eleanor H. Porter ve Johanna Spry, klasik çocuk edebiyatını başlattılar. Bu dâhi ka-

lemler büyüklerden ümidi kesmişlerdi. Çocukların tab'ında vâd olan hayal etme gücünü kullanarak, tabiat sevgisi ile berâber en saf, en temiz insânî duyguları, insanlara hizmet şuurunu aşlamaya çalışıyorlardı.

*

Yahyâ Kemal'in Mehlika Sultan'ı elbette bir çocuk edebiyâtı mahsûlü değildir. Olsa olsa Yahyâ Kemâl'in rûhunun çocuk kalmış yanının tezâhürüdür. Anonim Türk Masalları'ndan motifler taşımaktadır: Kaf Dağları, aba, yer altında bir gizli cihan, yolcuların en küçüğü (ki, küçük şehzâde figürünü hatırlatıyor) gibi... Yahyâ Kemal 1919'larda bu masalı neşretmekle, hem insanlığın içinde bulunduğu ümitsizlikleri, bunalmaları, hem de '**bir gizli cihan**' bulma hayâlini ifâde etmiş.

*

Elbette, millî bütünlüğün oluşmasında masalların, destanların, ninnilerin ve türkülerin, kısacası anonim halk edebiyâtının çok büyük rolü vardır. Bizzat kendi müşâhedelerimden birini burada nakletmek isterim:

Çocuk hâfızamda, anneannemden dinlediğim bir nefis masal vardır: '**Kara Yılan**' masalı!... Kötü ruhlu, kötü kalpli bir üvey anne, mevcûdiyetine tahammül edemediği üvey kızını çeşitli desîselerle ortadan kaldırmak ister. Kızın, ölmüş annesinin rûhâniyetinden istindat etmesi -bir mânâda kökünden, atasından yardım alması- onu üvey annenin tuzaklarından kurtardığı gibi, sonunda dünya saâdetlerinin en yücesine ulaştırır.

İşte bu masalı ben yıllar sonra Eflâtun Cem Güney'in² masalları içinde buldum. Birebir aynı idi. Bu ayniyete dikkatinizi çekmek isterim: Anneannem doğma büyüme Manisalı bir ümmî kadın. Manisa dışına hayâtı boyunca hemen hemen hiç çıkmamış. Eflâtun Cem'in masallar derlediği Sivaslı masalcı nine de öyle: O da hayâtı boyunca Sivas'tan dışarı çıkmamış ümmî bir hâatun. O yılların hayat nizâmı öyle idi: İnsanlar pek mühim bir mecbûriyet olmadıkça hayatlarını

² Eflâtun Cem Güney, (1896-1981) Sivas'ta edebiyat öğretmenliği yaptığı yıllarda yaşlı bir nineden derlediği masallarla bize ilk dünya edebiyat ödülünü (Andersen ödülü: 1954 ve 1960'ta iki defa) kazandıran büyük folklor araştırmacımız ve masalcı babamız. Yıllarca radyoda masal saati yaptı.

doğup büyüdükleri yerde tamamlarlar, taşra çıkmayı akıllarından geçirmezlerdi. O halde bir Manisalının dilindeki masal nasıl oluyordu da bir Sivashlı ninenin dilinde vücut buluyordu? İşte bu oluş millî bütünlüğü sağlayan unsur idi. Ve, insanlar aynı ahlâk prensiplerini bu anonim halk edebiyâtı yoluyla kazanıyorlardı. Meselâ Eflâtun Cem, masalın bir yerinde anlatımı durdurur, masalcı ninenin ağzından: *“Kız, Fadik gelin! Burayı iyi dinle, senin de üveylerin var, onları kendi evlâtlarından ayırırsan sonra başma neler gelir, gördün. Ona göre!..”* diye bir ahlâk dersi verir. Bu bir eğitimidir, hem de büyüklerin eğitimi. Sinemanın, televizyonun, hâsılı bugünkü sesli, görüntülü eğlence vâsıtalarının olmadığı devirlerde insanlar bu yolla eğitiliyor, ferdiyet teklîğinden millet bütünlüğüne yükseliyorlardı. Çocukların da hâfızalarına bu temalar, silinmez hâtıralar şeklinde yerleşiyordu.

Nitekim, Yahyâ Kemal, yıllar sonra naklettiği hâtıralarında: *“Millî benliğimin tekevvününde, çocukluğumda uşağımız Süleyman Ağa’dan dinlediğim Battal Gâzi Destanları’nın, Sultan Murat Efendimizin gazâlarının, annemin namazlardan sonra okuduğu Ahmedîye, Muhammediye kıssalarının, Yûnus ilâhilerinin hatırlanmasının büyük rolü oldu.”* der.

Evet, bu, millî benliğin tekevvünü hâdisesidir.

İşte Mehlika Sultan da bana göre olsa olsa böyle bir özlemin mahsûlüdür. Bilmem haksız mıyım?

Sözün Sonu: Fuzûlî’nin bir beytini hatırladım:

*Fârîğ etti mihrin özge mehlikalardan beni
Hırz imiş aşkın senin saklar belâlardan beni*

(Senin güneşinin ışığı beni başka ay yüzlülerden uzak tuttu. Meğer senin aşkın beni belâlardan koruyan bir muska imiş.)

Ey benim Mehlika’m:

Senin aşkın da beni başka başka mehlikalardan korudu.

Rabbime sonsuz hamd ü senâlar!...